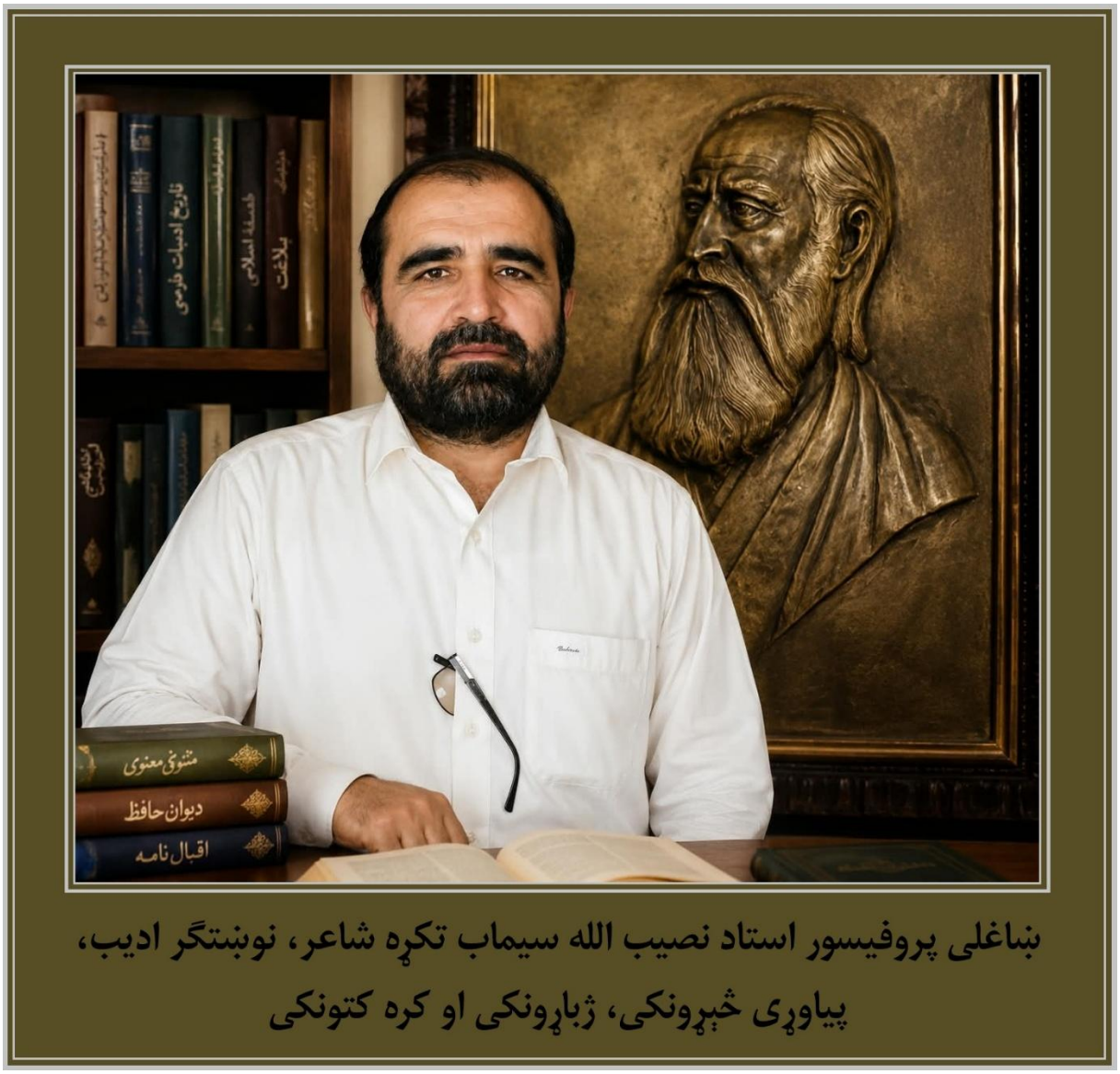

ښاغلی پروفیسور استاد نصیب الله سیماب تکړه شاعر، نوښتګر ادیب، پیاوړی څېړونکی، ژباړونکی او کره کتونکی

***

له پښتو ژبې او پښتنې فرهنګ تکړه شاعر، ادیبوه، څېړونکی، کره کتونکی او وتلي لیکوال ښاغلي پروفیسور استاد نصیب الله سیماب سره د (کلاسیسم) نړیوال ادبي ښوونځی په تړاو ځانګړې مرکه

مرکوال: انجنیر عبدالقادر مسعود

***

د پوهې، علم ادب او فرهنګ درنو او پتمنو مینه والو!

ادب د انسان د اندو فکر، احساس، تخیل او ټولنیز شعور هنري انځور دی. ادب د انسان د باطن هغه هینداره ده چې د اندو فکر څېره، د احساس رنګ او د وجدان سیوری پکې څرګندېږي. د بشري تمدن په اوږدو کې د انسانانو د فکري پرمختیا او پراختیا، فلسفي لیدلورو او هنري ذوقونو له بدلون سره بېلابېل ادبي مکتبونه رامنځته شوي دي، چې هر یوه یې د خپل عصر د فکري او فرهنګي ځانګړنو استازیتوب کړی دی. ادبي مکتبونه د انسان د فکري او هنري تکامل بېلابېل پړاوونه څرګندوي. کلاسیسم د نړۍ د ادبیاتو له مهمو ادبي مکتبونو څخه دی، چې د ادبي بیان، هنري بڼکلا او انساني آزمایښتونو او تجربو په پراختیا کې یې ژور اغېز لرلی دی.

کلاسیسم د ادبیاتو هغه مهم مکتب دی چې ریښې یې د لرغوني یونان او روم په ادبي او فلسفي میراث کې نغښتې دي، خو په اوولسمه پېړۍ کې یې په فرانسه کې ځانګړی پرمختګ وموند. دغه مکتب د عقل، منطق، نظم، تناسب، اعتدال او بڼکلا پر اصولو ټینګار کوي او د لرغونو یوناني او رومي ادیبانو نښیرونه(اثار)د هنري معیارونو غوره بېلګې ګڼي.

کلاسیسم د عقل، نظم او اعتدال په رڼا کې ادبیاتو ته هنري معیارونه ور وبښل، او نورو مکتبونو د احساس، واقعیت، تخیل او نوښت نوې دروازې پرانیستې. په همدې تنوع کې د نړیوال ادب اصلي بڼکلا پرته ده؛ ځکه ادب هغه ژوندی سیند دی چې د زمانې له بدلونونو سره بهېږي، خو د انسان د روح، فکر او بڼکلا تنده تل خړوبوي.

د بشري تمدن په اوږده تاریخ کې ځینې ستې او شخصیتونه داسې وي چې د خپل ژوند په یوه ځانګړي ډګر کې د نوم او شهرت خاوندان شي؛ خو ډېر لږ داسې

انسانان موندل کېږي چې د پوهې، علم، ادب، څېړنې، ژباړې، شعر، لیکوالۍ او فرهنګي خدمتونو بېلابېلې لارې په یوه واحد فکري شخصیت کې سره راټولې کړي. دا ډول ستې او شخصیتونه یوازې د خپل عصر علمي او ادبي اړتیاوې نه پوره کوي، بلکې د راتلونکو پښتونو او نسلونو لپاره د اند و فکر، پوهې، ذوق او فرهنګي شعور داسې میراث پرېږدي چې ارزښت یې د زمانې په تېرېدو لا څرګندېږي.

ښاغلی پروفیسور استاد نصیب الله سیماب د پښتو ژبې او ادب په رون او شین اسمان کې له هغو وتلیو ادیبانو، تکړه شاعرانو، غښتلیو څېړونکو، کره کتونکو، نوښتګرو، نومیالیو او پیاوړو او درنو ستو او شخصیتونو څخه دی، چې د شخصیت بېلابېل اړخونه یې د پوهې، پنځونې او تخلیق، څېړنې او فرهنګي پازوالي او مسئولیت په رڼا کې د ځانګړې ارزونې او درنښت وړ دي.

ښاغلی استاد اسماعیل یون د پښتني- افغاني فرهنګ پېژندل شوی شخصیت، فرهنګپال، نوښتګر ادیب، تکړه ژورنایست او څېړونکی په خپله یوه لیکنه کې د پروفیسور استاد سیماب صاحب د علمي او ادبي شخصیت په ټړاو داسې وایي:

((سیماب د نظر او عمل خاوند لیکوال.

په پښتو کې د لیکوالو شمېر کم نه دی، خو د داسې لیکوالو شمېر بیا کم دی، چې هم یې له کوچنیوالي له شاعرۍ او لیکوالۍ سره مینه وي، بیا یې ادبیاتو پوهنځی لوستې وي او بیا ببرته په علمي کادر کې شامل شوی وي ، بیا یې په منظم ډول تدریس کړی وي، اړوند مسلکي اثار یې لیکلي وي او په ادبي چارو؛ لیکنو او پنځونو کې یې هېڅ ډول وقفه نه وي راغلې .

پروفیسور نصیب الله سیماب په پښتو لیکوالو کې د همدغو کمشمېره لیکوالو له جملې څخه دی.

سیماب صیب د خپل ژوند په ټول بهیر کې له ادبیاتو سره پاتې شوی، له ادبیاتو سره یې مینه وه، بیا د ادبیاتو شاګرد شو، بیا د ادبیاتو استاد شو او په منظم ډول یې د ادبیاتو د تدریس چارې پرمخ یوړلې، علمي رتبې یې تر لاسه کړې او لا هم خپلو ادبي هڅو ته دوام ورکوي.

د ادبپوهنې په بېلابېلو برخو؛ ادب تاریخ، ادبي کره کتنه او ادب تیوري کې د ده کړې کارونه او خدمتونه د زیاتې یادونې او ستاینې وړ دی .

په اوسنۍ زمانه کې که موږ د داسې یو چا یادونه کوو چې په ادبي څېړنو کې یې عملاً ډېر کار کړی او په دې برخه کې د نظر خاوند ګڼل کېږي، نو د سیماب صیب نوم به مو ژر ذهن ته راشي. د دې خبرې علت دا دی چې د سیماب صیب په ادبي کار او زیار کې زماني خنډ او ځنډ نه دی راغلی، نو ځکه ده ته په زغرده د نظر او عمل خاوند لیکوال ویلای شو. زه پروفیسور نصیب الله سیماب ته په فرهنګي چارو کې د لا نورو بریاوو هیله لرم.))

(پوهاند استاد اسماعیل یون)

***

د استاد سیماب صاحب د شخصیت ستاینه یوازې د یوه درانه نوم یادول نه دي؛ بلکې د یوه داسې فکري بهیر درناوی دی چې علم یې د پوهې وسیله، ادب یې د احساس ژبه، څېړنه یې د حقیقت موندنې لار، ژباړه یې د فرهنګونو ترمنځ پُل، او

شاعري يې د انساني عواطفو او احساساتو د رنګينو او ظريفو آزماښتونو او تجربو هنري بيان ګړځېدلی دی.

ښاغلی استاد سيماب صاحب د ژور اندو فکر، لوړ او غښتلي استعداد او وړتيا، پراخ ليد، اوچت ارمان او ځواکمن، پاک او سپېځلي قلم څښتن دی.

ښاغلی زرين انځور، چې د پښتو ژبې او ادب نامتو ليکوال، تکړه کيسه ليکونکی ، پياوړی کره کتونکی، څېړونکی او ژورنالیست دی په خپله يوه ليکنه کې د استاد سيماب صاحب په تړاو داسې کښلې دي.

((.... ډاکټر نصيب الله سيماب د پښتو ادبياتو هغه وتلی ليکوال، څېړونکی او استاد دی چې هم د پښتو په معاصرو داستاني ادبياتو کې او هم د ادبياتو په تيوري او تحقيقاتو کې د غوره آثارو د ليکلو ويارِ ور په برخه دی.

د پروفيسر ډاکټر سيماب د لنډو کيسو ټولګې د معاصرې پښتو کيسه ليکنې په مهمو آثارو کې د شمېرلو جوګه دي، په ناول ليکنه کې يې هم نوم د يادولو دی او د سهيلي پښتونخوا په هره فرهنګي - ادبي هڅه کې د هغه ونډه د ستايلو او درنښت وړ ده.

د تخليق او تحقيق په څنګ کې هغه د بلوچستان پوهنتون د پښتو څانګې له ممتازو استادانو څخه دی، څه موده د پښتو څانګې مشر او بيا د ژبو او ادبياتو پوهنځي مشر پاتې شوی دی. ګڼ شمېر شاګردان يې روزلي او له تدريس سره سره يې له پښتو سره مينه هم ورزده کړې ده. دغه راز د سهيلي پښتونخوا د پښتو اکاډمۍ له خواخوږو همکارانو څخه دی او هلته يې هم په اخلاص او صداقت کار کړی دی او لا اوس هم په همدغو هلو ځلو بوخت دی.

ډاکټر سیماب یو ښه لیکوال، غوره څېړونکی او مخلص دوست دی. دهغه آثار او ادبي، علمي هلې ځلې په سهیلي پښتونخوا کې د پښتو د معاصرو ادبیاتو د څېړنې یوه نه هېرېدونکې برخه ده.))

(زرین انځور)

***

لنډه دا چې د ښاغلی استاد سیماب له ځانګړي شخصیت او د ده له ګټورو او ارزښتناکو نښیرونو(آثارو) څخه څرګندېږي، چې دی روښانه نړۍ لید، اندو فکر لري. له خپل هېواد، کړېدلو او ځوړېدلو هېوادوالو سره او له دوی د دردونو او روحي رنځونو سره، له انسان او انساني کرامت سره ځانګړې او ژوره مینه لري. دی خواخوږی، متواضع او بې کبره انسان، د لوړو انساني موخو، اهدافو او عالي صفاتو خاوند شخصیت دی.

ښاغلي استاد سیماب د یو متفکر انسان په توګه د خپل ځواکمن قلم، علمي او ادبي تحقیقاتو او څېړنو او د خپلو ګټورو او ارزښتناکو علمي، ادبي او فرهنګي نښیرونو(آثارو) له لارې خپلو درنو او پتمنو پښتنو، پښتو ژبې او ادبیاتو ته کارنده او رغنده خدمتونه او چوپړ ترسره کړې دي. همدا وجه ده چې ما له ده سره د نورو مرکو تر څنګ دا ځل د ېوې پوره او بشپړې مرکې له لارې د کلاسیسم نړېوال هنري او ادبي ښوونځی په تړاو ځانګړې څېړنیزه او تحقیقاتي مرکه جوړه کړې ده، چې ستاسو درنو او پتمنو مینه والو پام ورته راګرځوم.

ګران او منلی استاد سیماب صاحب زما نیکې هیلې او سلامونه ومنئ، اجازه راکړئ، چې خپلې پوښتنې ستاسو درانه حضور ته وړاندې کړم.

ګران مسعود صاحب تاسو او ټولو مینه والو ته زه هم سلامونه وړاندې کوم. ستاسو په خدمت او چوپړ کې یم.

***

مسعود: تاسو ادب او په ټیره بیا نړیوال ادب څنګه راپېژنئ؟

استاد سیماب: ادب د انسان د احساساتو، افکارو، جذباتو، تجربو او ژوندانه د واقعیتونو هنري او تخلیقي اظهار دی. ادب د انسان د ژوند هنداره ده چې د یوې ټولنې کلتور، دودونه، ارزښتونه، ستونزې او هیلې را په ګوته کوي. نړیوال ادب بیا هغه ادبي میراث ته ویل کېږي چې د نړۍ د بېلابېلو ملتونو او ژبو ادبي اثار په کې شامل وي. نړیوال ادب د ژبې، جغرافیې، قوم او مذهب له دایرو څخه ټیرېږي او د انسان ګډ احساسات، انساني ارزښتونه، مینه، سوله، ازادي، عدالت او د ژوند بېلابېلې تجربې څرګندوي. زما په فکر، نړیوال ادب د ملتونو ترمنځ د فکري او فرهنګي اړیکو یوه مهمه وسیله ده. د نړیوال ادب په لوستلو سره موږ د نورو ملتونو له فکر، کلتور، تاریخ او ژوند سره اشنا کېږو او د انسانیت د ګډو ارزښتونو په پېژندلو کې مرسته راسره کوي.

مسعود: وایي چې د ادب توکي عبارت دي له: خیال، احساس، اندیښنه، مینه او ټکر یا "تضاد" څخه، تاسو په دې اړه څنګه اندئ؟

استاد سیماب: دا خبره تر ډېره حده پر ځای ده؛ خو که د ادب ماهیت په ژوره توګه وڅېړو، نو ښکاره کیږي چې یاد شوي توکي د ادبي تخلیق له مهمو توکو څخه دي، نه دا چې د ادب ټول توکي یوازې همدا وي. خیال د ادبي تخلیق لومړنی ځواک دی. لیکوال او شاعر د خیال په مرسته له عامو شیانو څخه هنري انځورونه

جوړوي او د ژوند هغه اړخونه راڅرګندوي چې د نورو خلکو له سترګو څخه پټ وي. احساس د ادب روح دی. که په یوه ادبي اثر کې انساني احساسات، عواطف(جذبات) او د ژوند تودوخه نه وي، نو هغه اثر به له هنري اغېز څخه بې برخې وي. البته احساس باید له هنري اظهار سره مل وي، تر څو لوستونکی اغېزمن کړي. اندېښنه د انسان د فکري او عاطفي ژوند یوه مهمه برخه ده. شاعر او لیکوال د ژوند، مرګ، مینې، ازادۍ، ټولنیز عدالت، بې وزلۍ او نورو انساني مسایلو په اړه اندېښنې لري. همدا اندېښنې دي چې د ادبي تخلیق باعث ګرځي. مینه هم د ادب له پخوانیو او تلپاتې موضوعاتو څخه ده. خو مینه یوازې د دوو انسانانو ترمنځ جذباتي اړیکي ته نه ویل کیږي بلکې له انسان، وطن، فطرت، ازادۍ، حقیقت او انسانیت سره مینه هم د ادب مهم موضوعات دي. ټکر(تصادم) یا تضاد د ادبي اثر د حرکت او پرمختګ یو مهم عنصر دی. په داستان، ناول او ډرامه کې د انسان او ټولنې، فرد او نظام، عقل او احساس، غوښتنې او واقعیت، یا خیر او شر ترمنځ تصادم د پېښو د رامنځته کېدو او د موضوع د پراختیا سبب ګرځي. ضروری نه ده چې هر ادبي اثر ښکاره تصادم ولري؛ کله نا کله یو ارام طبیعي انځور یا د یوه سړي داخلي احساس هم لوړ ادبي ارزښت لرونکی اثر رامنځته کولای شي. خو زه غواړم د دې بحث یو بل اړخ ته هم پام وروړوم ژبه، تخیل، عاطفه، تفکر، تصویر، موسیقي، سمبول او هنري جوړښت هم د ادب په رامنځته کېدو او اغیز کې مهم رول لري. یوازې خیال، احساس او اندېښنه د ادبي اثر د جوړېدو لپاره بسنه نه کوي؛ دا مواد باید د ژبې او هنر په وسیله داسې تنظیم شي چې یو ځانګړی جمالیاتي اغېز رامنځته کړي. د ادب اساسي ځانګړنه دا نه ده چې یوازې څه بیانوي، بلکې دا هم ده چې څنګه یې بیانوي. کېدای شي یو فلسفي بحث یوه ژوره اندېښنه ولري، خو ادبي اثر هغه وخت رامنځته کېږي چې دغه

اندېښنه په هنري ژبه، انځور، عاطفه او تخليقي جوړښت کې څرګنده شي. په لنډه توګه، خيال، احساس، اندېښنه، مينه او تضاد د ادب مهم توکي دي؛ خو د ادب بشپړ ماهيت د دغو توکو په ترکيب، د ژبې په هنري کارونه او د ليکوال په تخليقي ځواک کې نغښتی دی

مسعود: ستاسو په اند، د ادبياتو د موخو او دندو، همداراز د ژمنو او نا ژمنو ادبياتو او د ادبياتو د نورو اړخونو په اړه که لږ څه رڼاوی ورکړئ؟

استاد سيماب: دا يوه پراخه، مهمه او له فکري پلوه ژوره موضوع ده. د ادب په اړه د خبرو پر مهال بايد يوازې د هغه پر ښکلا او هنري اړخ بسنه ونه کړو، بلکې د هغه ټولنيز، فکري، فلسفي، اخلاقي او انساني اړخونه هم وڅېړو. ځکه ادب يوازې د کلماتو ښکلی ترتيب نه دی؛ ادب د انسان د ژوند، فکر، احساس او تجربې هنري اظهار دی.د ادبياتو په مقاصدو او فرائضو کې بېلا بېل شيان راځي لکه د ښکلا پنځونه دا د ادب بنيادی مقصد دی ورسره سره د ژوند پېژندنه ده. د شعور او تفکر پراختيا. ټولنيزه نقد او اصلاح، د انساني ارزښتونو پالنه، د ژبې او فرهنګ ساتنه مهم رول لري. له دې ټولو څخه ادب يوازې يو کار نه کوي بلکې ادب هم ښکلا پنځوي، هم فکر راپاروي، هم د انسان د ژوند تجربه بيانوي او هم د ټولنيز شعور په جوړولو کې ونډه اخلي.د ژمن (کمېټيډ) او ناژمن(ان کمېټيډ) ادب موضوع د ادبي نظرياتو له مهمو موضوعاتو څخه ده. په دې برخه کې بايد له افراط او تفريط څخه ډډه وکړو.

ژمن ادب څه ته وايي؟ ژمن ادب هغه ادب دی چې ليکوال يا شاعر پکې د انسان، ټولنې، تاريخ، انصاف، ازادی، ملي هويت، سولې او نورو فکري او ټولنيزو مسايلو باندې خپل مسئوليت احساسوي. په ژمن ادب کې ليکوال د خپل عصر له واقعيتونو

سره اړيکه ساتي او لاتعلقه نه سي پاتېدالای. د ښلګې په توګه، هغه شعر چې د جګړې د قربانيانو درد انځوروي، هغه ناول چې د ټولنيز ظلم او نابرابرۍ واقعيتونه راڅرګندوي، يا هغه ډرامه چې د انسان د ازادۍ او وقار مسئله راپورته کوي، د ژمن ادب ښلګې کېدای شي. خو زما په اند، ژمنتيا يوازې دا نه ده چې شاعر دې سياسي شعارونه وليکي يا ليکوال دې د يوې ځانګړې ايډيالوجۍ تبليغ وکړي. ژمنتيا تر دې پراخ مفهوم لري. يو ليکوال کولای شي د انسان د يوازيتوب، نفسياتي کړاو، مينې، مرګ يا اخلاقي کشمکش په هنري ډول انځورولو سره هم ژمن ادبيات رامنځته کړي؛ ځکه د انسان د باطني نړۍ رښتينې اظهار هم يو ډول انساني مسئوليت دی.

نا ژمن ادب څه ته وايي؟ نا ژمن ادب، چې په عام بحث کې ورته ناپوژمن ادب هم ويل کېږي، هغه ادب ته اشاره کوي چې د خپل لومړني هدف په توګه د ښکلا، تخيل، انفرادي تجربې، ژبې او هنري خپلواکۍ ارزښتونو ته پام کوي او ځان د کومې ځانګړې سياسي، ټولنيزې يا ايډيالوجيکل مقاصدو تابع نه ګڼي. د ښلګې په توګه، يو شاعر ښايي د باران، سپوږمۍ، ګل، فظرت يا يوې شخصي عاطفي تجربې په اړه شعر وليکي، بې له دې چې يو ټولنيز پيغام وړاندې کړي. دغه ډول اثر هم ادبي ارزښت درلودلای شي، ځکه ښکلا، احساس، خيال او د انسان شخصي تجربه په خپله د ادب بنيادي موضوعات دي. ناژمن ادب په دې معنا نه دی چې اثر هېڅ ډول فکري، ټولنيز يا انساني اغېز نه لري. يو اثر ښايي د ليکوال له ټولنيزو مقاصدو پرته هم د لوستونکي په فکر، احساس او نظريه کې بدلون راولي. ژمن او ناژمن ادب دا دواړه بايد په مطلق ډول د يو بل مخالف ونه ګڼل شي. يو اثر هم هنري ښکلا لرلای شي او هم ټولنيزه ژمنتيا. په حقيقت کې، د نړۍ ډېر لوی ادبي اثار هم هنري ارزښت لري او هم د انسان او ټولنې په اړه ژورې

پوښتنې راپورته کوي. اصلي خبره دا ده چې ژمنتیا باید د هنر ځای ونه نیسي. که یو اثر یوازې د شعار، او تبلیغ وسیله شي او د ژبې، شخصیت جوړونې، تخیل، تصویر او هنري جوړښت ارزښتونه په کې له پامه وغورځول شي، نو ادبي اغېز یې کمېدای شي. په مقابل کې، که یو اثر یوازې د ظاهري بڼکلا په لټه کې وي او له ژور انساني احساس او تخلیقي صداقت څخه بې برخې وي، هغه هم ښایي خپل هنري ځواک له لاسه ورکړي.له دې امله، زه د داسې ادب پلوی یم چې هنري خپلواکي، انساني ژمنتیا او فکري ژورتیا په متوازن ډول سره یوځای کړي. د ژمن او ناژمن ادب بحث له دوو مشهورو ادبي نظریو سره هم تړاو لري لکه هنر د هنر لپاره او هنر د ژوند لپاره. خو زه فکر کوم چې دا دواړې نظریې باید د داسې مطلقو او نه پخلا کېدونکو دریځونو په توګه ونه منل شي. هنر کولای شي خپلواک هم وي او د ژوند له مسئلو سره تړاو هم ولري. د هنر خپلواکي دا معنا نه لري چې هغه دې له انسان او ټولنې څخه جلا شي؛ لکه څنګه چې ټولنیزه ژمنتیا هم دا معنا نه لري چې هنر دې په تبلیغ بدل شي. زه ادب د انسان د ژوند یو خپلواک، خو له ژوند څخه نه بېلېدونکی هنري فعالیت ګڼم. ادب نه یوازې د بڼکلا لپاره دی، نه یوازې د ټولنیز اصلاح لپاره، او نه یوازې د یوې ځانګړې ایډیالوجۍ د بیان وسیله ده. هغه د انسان د تجربې، خیال، احساس، فکر او تخلیق ګډه نړۍ ده. د لوی ادب ځانګړنه دا ده چې د هنر خپلواکي وساتي، د انسان له ژوند سره اړیکه ولري، فکري ژورتیا ولري او د لوستونکي په ذهن او احساس کې د پوښتنې ځواک راویښ کړي. که یو اثر د لوستونکي ذهن روښانه کړي، احساس یې ژور کړي، د انسان او نړۍ په اړه یې نظر پراخ کړي اوورسره سره لوړ هنري کیفیت ولري، نو دا د بڼه او لوی ادب یوه غوره بېلګه ده.

مسعود: د ادبياتو د وېش، د ژبې او ادبياتو د اړيکو په اړه څه ليد لرئ؟

استاد سيماب: دا هم د ادبياتو له مهمو بحثونو څخه دی؛ ځکه چې د ادب د ماهيت، د هغه د ډولونو او د ژبې له ماهيت سره د ادب د اړيکې له پېژندلو پرته د ادبي اثارو بشپړه شننه او ارزونه ستونزمنه ده. زه به هڅه وکړم چې موضوع په څو برخو کې روښانه کړم. د ادبياتو وېش د بېلابېلو معيارونو له مخه ترسره کېږي. موږ ادبيات د ژبې، تاريخي دورې، موضوع، ادبي ژانر، هنري سبک او ټولنيز يا فکري تصور له مخې وېشلای شو. خو بايد په ياد ولرو چې دا وېشونه د ادب د پېژندلو او مطالعې لپاره دي؛ ادبي واقعيت تر دغو وېشونو ډېر پراخ او پېچلی دی. په دوديزه(روايتي) ادبي تيوری کې ادبيات عموماً په دوو لويو ژانرونو وېشل کېږي: شعر،نثر، چې هغه بيا په خپل ځان کې دننه پر مختلفو ژانرونو وېشلي دي. خو ځينې څېړونکي داستاني، غنايي او ډراماټيک ادبيات د بېلابېلو معيارونو له مخې جلا کوي.

د ژبې له مخې د ادبياتو وېش،ادبيات د ژبو له مخې هم پېژندل کېږي؛ لکه پښتو ادب، دري ادب، فارسي ادب، عربي ادب، اردو ادب، انګرېزي ادب او نور.د هرې ژبې ادبيات د هغې ژبې د ويونکو د تاريخي تجربو، کلتوري ارزښتونو، ټولنيزو بدلونونو او فکري بدلونونو ځانګړې نخښې لري. خو د يوې ژبې ادبيات بايد يوازې د يوې جغرافيې يا يوه قوم په محدوده دايره کې مطالعه نه شي؛ ځکه ژبې او ادبي روايات پولي نه لري. د پښتو ادب بېلګه رااخلو. پښتو ادب د پښتنو د تاريخي او کلتوري تجربو مهمه زېرمه ده، خو موضوعات يې يوازې په پښتني ژوند پورې محدود نه دي. مينه، مرګ، ازادي، عدالت، جګړه، سوله، کډوالي او انساني وقار هغه موضوعات دي چې پښتو ادبيات له نړيوالو ادبي تجربو سره نښلوي.ادبيات د

تاريخي پراوونو له مخې هم وېشل کېږي؛ لکه لرغونی ادب، کلاسیک ادب، منځنی ادب او معاصر ادب. د دغو دورو دقیق حدود د هرې ژبې او ادبي دود له تاریخ سره توپیر لري. د دې وېش ګټه دا ده چې مور د ادبي سبکونو، موضوعاتو، ژبنیو بدلونونو او فکري تصوراتو تاریخي بهیر درک کولای شو. خو باید پام وکړو چې ادبي بدلونونه تل ناڅاپي نه وي؛ کله ناکله د یوه پخوانۍ سبک ځانګړنې په معاصرو اثارو کې هم لیدل کېږي. ادبیات د موضوعاتو له مخې هم مطالعه کېدای شي؛ لکه عشقي، حماسي، عرفاني، فلسفي، ټولنیز، سیاسي، تاریخي او انتقادي ادب. همدارنګه د فکري تصوراتو له مخې د ژمن ادب، ټولنیز واقعیت پال ادب، رومانټیک ادب، سمبولیک ادب او نورو ادبي بهیرونو یادونه کولای شو. خو زما په فکر، دا وېشونه باید د قطعي او نه بدلېدونکو چوکاټونو په توګه ونه ګڼل شي. یو ناول ښایي په عین وخت کې تاریخي، ټولنیز، فلسفي او عشقي اړخونه ولري. په همدې ډول، یو شعر ښایي هم عرفاني وي، هم ټولنیز او هم له انفرادي تجربې سره تړاو ولري.

ژبه څه ده او له ادب سره یې اړیکه څه ډول ده؟ ژبه د انسان د فکر، احساس، تجربې او اړیکو د څرګندولو تر ټولو مهمو وسیلو څخه ده. ژبه یوازې د کلماتو او ګرامري قواعدو مجموعه نه ده؛ بلکې د یوې ټولنې د تاریخي تجربو، کلتوریي حافظې او ګډو ماناوو د انتقال وسیله هم ده. ادب بیا د ژبې له همدې امکاناتو څخه په تخلیقي او هنري ډول ګټه اخلي. په عامو خبرو کې مور ژبه تر ډېره د یوې اړتیا د پوره کولو لپاره کاروو؛ خو په ادبي بیان کې ژبه پخپله د هنري ارزښت یوه برخه ګرځي. د کلمې انتخاب، د جملې جوړښت، د ږغونو هم آهنګی، د تصویرونو رامنځته کول، د کلماتو معنوي کثرت او د اظهار ځانګړی سبک د ادبي اثر په

کیفیت کې اساسي رول لري. د بېلګې په توګه، یو لیکوال کولای شي د غم په اړه په عامه ژبه یوه جمله ولیکي؛ خو یو شاعر همدغه غم د تصویر، استعارې، اهنګ او تخیل په مرسته داسې بیانوي چې لوستونکی یې نه یوازې په عقل، بلکې په احساس هم درک کوي. دلته ژبه تش د پیغام د لېږد وسیله نه ده، بلکې د تجربې د هنري جوړولو وسیله هم ده. هره ژبنۍ وینا ادبي اثر نه دی. مور هره ورځ خبرې کوو، معلومات ورکوو، غوښتنې څرګندوو او د ورځني ژوند چارې ترسره کوو؛ خو دغه ټولې ویناوې ادب نه ګڼل کېږي. ادبي بیان عموماً له تخلیقي جوړښت، هنري انتخاب، ځانګړي سبک، تصویر، عاطفې او یا د مانا له ځانګړي تنظیم سره تړاو لري. البته دا په دې معنا نه ده چې عامه ژبه هنري ارزښت نه شي پیدا کولای. یوه اولسي کیسه، متل، لنډه جمله یا د ورځني ژوند یوه وینا هم د خپل تخلیقي ځواک او معنوي ژورتیا له امله ادبي ارزښت موندلای شي. په همدې اساس، د ادب او عامي ژبې ترمنځ توپیر مطلق نه دی؛ بلکې د ژبې د کارونې په طریقه، مقصد، جوړښت او هنري اغېز پورې تړاو لري. په پای کې ویلی شم چې د ادبیاتو وېش مور سره د ادبي اثارو د پېژندلو، پرتله کولو او شننې په برخه کې مرسته کوي؛ خو هېڅ وېش د ادب ټولې ځانګړنې نه شي رانغاړلای. ژبه د ادب اساسي وسیله ده، خو ادب له ژبې څخه یوازې د پیغام د لېږد لپاره کار نه اخلي؛ بلکې د ژبې په وسیله نوې تجربې، تصویرونه، احساسات او مانا وې هم رامنځته کوي. ژبه ادب ته امکانات ورکوي او ادب د ژبې د پراختیا او بډاینې لپاره نوې لارې پرانیزي. زما په خیال، د ژبې او ادب اړیکه د وسیلې او محصول له ساده اړیکې څخه ډېره ژوره ده؛ دا د فکر، احساس، فرهنګ، تخیل او انساني تجربې یو متقابل بهیر دی. ژبه د انسان د نړۍ د بیان وسیله ده، او ادب د همدې نړۍ د هنري بیاپنځونې یوه مهمه بڼه ده.

مسعود: ژان پل سارتر(۱۹۸۰-۱۹۰۵) چې د شلمې پېړۍ له خورا پنځونکو، مخورو او مهمو فیلسوفانو او اندیزو څخه وو، دغه تکړه لیکوال د خپلو نوموتو اثارو تر څنګ د **(ادب څه شی دی؟)** په نوم یو اثر هم کښلی دی او دا کتاب د لمړي ځل لپاره پر(۱۹۴۸)زېږدیز کال کې خپور شو. ستاسو په اند سارتر د ادب او ادبیاتو د ارزښت، ژمنتیا او پازوالي (مسؤلیت) په اړه څه فکر کاوه؟

استاد سیماب: د سارتر د ادبي نظریې د پوهېدو لپاره باید لومړی دې خبرې ته پام وکړو چې هغه ادب یوازې د ښکلا، خیال او احساس د څرګندولو وسیله نه ګڼله؛ بلکې د انسان د ازادۍ، انتخاب، تاریخي وضعیت او ټولنیز مسئولیت له مسئلو سره یې هم تړلی باله. د هغه د ادب څه شی دی؟ اثر د لیکوال دنده، د لیکلو موخه او له لوستونکي سره د لیکوال اړیکه څېړي. دغه اثر لومړی په (۱۹۴۷)زېږدیز کال کې د مقالو په بڼه خپور شو او په (۱۹۴۸)ز کال کې د کتاب په توګه خپور شو. سارتر په دې باور و چې لیکل یوازې د پېښو او واقعیتونو بیانول نه دي؛ بلکې د نړۍ د هغو اړخونو راڅرګندول هم دي چې خلک یې نه ښایي وویني، خو ژور مفهوم ته یې پام ونه کړي. کله چې یو لیکوال د بې وزلۍ، ظلم، جګړې، تبعیض یا انساني کړاو په اړه لیکي، نو یوازې یوه موضوع نه بیانوي؛ بلکې د لوستونکي پام یوې ځانګړې مسئلې ته اړوي او هغه هڅوي چې د خپل چاپېریال په اړه فکر وکړي.په دې معنا، لیکل یو ډول عمل دی؛ ځکه د نړۍ په اړه زموږ د پوهې او قضاوت په جوړولو کې برخه اخلي.د سارتر د ادبي فکر تر ټولو مشهوره ځانګړنه د ژمن ادب نظریه ده. د دې نظریې له مخې، لیکوال باید د خپل عصر له واقعي مسئلو څخه ځان ګوښه نه کړي. هغه په یوه ځانګړي تاریخي، سیاسي او ټولنیز صورتحال کې ژوند کوي، او لیکنه یې هم په هماغه وضعیت کې مانا پیدا

کوي. د سارتر په فکر، لیکوال د خپلو موضوعاتو، کرکټرونو، ژبې او د بیان د طریقې په انتخاب سره یو دریځ خپلوي. ان چوپتیا هم په ځینو شرایطو کې پایلې لري؛ ځکه د ظلم او نابرابرۍ په وړاندې د خبرو نه کول ښایي د موجود وضعیت د دوام سبب شي. خو ژمن ادب یوازې سیاسي شعار نه دی. د سارتر له نظره، د لیکوال اساسي دنده دا ده چې د خپل وخت واقعیتونه په روښانه او مسئولانه ډول وړاندې کړي او لوستونکی د انساني ازادۍ او انتخاب په اړه فکر کولو ته وهڅوي. سارتر د وجودیت له فلسفې سره تړاو لري او ازادي یې د انسان د ژوند له مهمو مسئلو څخه ګڼله. د هغه په ادبي نظریه کې هم د لیکوال او لوستونکي ازادي مرکزي ځای لري. د سارتر په اند، ادبي تخلیق د لیکوال او لوستونکي ترمنځ یو ډول اړیکه ده چې په هغې کې دواړه د ازادۍ او مسئولیت وندې لري. سارتر د نثر او شعر ترمنځ یو ځانګړی توپیر کاوی، هغه په خپل اثر کې نثر د مانا، مفهوم او ټولنیز بیان له مخې څېړي او استدلال کوي چې نثر لیکوال د نړۍ د افشا کولو لپاره له کلمو څخه کار اخلي. د شعر په اړه یې نظر تر یوه حده توپیر درلود؛ ځکه هغه شعر تر ډېره د ژبې له ږغیزو، تصویري او هنري اړخونو سره تړلی باله. خو د دې توپیر له امله باید داسې ونه ګڼو چې سارتر د شعر یا ښکلا ارزښت په مطلق ډول رد کړی و. د هغه اصلي بحث دا و چې د نثر لیکوال څنګه د ژبې په کارولو سره د خپل عصر له مسئلو سره اړیکه پیدا کوي. د شعر په اړه د هغه دغه دریځ د ادبي تیورۍ له هغو برخو څخه دی چې وروسته وروانديِ بحثونه او نیوکې شوې دي. که د سارتر نظریه د پښتو ادب له تجربو سره وتړو، نو وینو چې زموږ په ادبي تاریخ کې د ژمنتیا ښلګې ډېرې دي. هغه شعرونه چې د ازادۍ، عدالت او انساني وقار ږغ پورته کوي. هغه داستاني ادب چې د جګړې، کډوالۍ، بې وزلۍ او ټولنیزو ناخوالو انځور وړاندې کوي. هغه ادبي اثار چې د انسان د هویت، ژبې، فرهنګ او

ټولنیز وضعیت په اړه پوښتنې راپورته کوي. دا ډول اثار د ژمنتیا له نظریې سره د بحث وړ اړیکه لري؛ خو د هغوی ادبي ارزښت باید یوازې د موضوع له مخې ونه ارزول شي. د ژبې بڼکلا، د خیال ځواک، د بیان صداقت او د اثر جوړښت هم مهم دي. په اخر کې به ووایو چې د سارتر د ادبي فکر لنډیز په دې کېدای شي چې لیکل یوازې د کلماتو هنري ترتیب نه دی؛ بلکې د نړۍ د افشا کولو، د انساني ازادۍ د مطرح کولو او د خپل عصر پر وړاندې د دریځ څرګندولو یوه وسیله هم ده.

مسعود: تاسو د تمدن، فرهنګ، هنر او کلتور د ویيو (اصطلاحاتو) د پېژندلو یا تعریفولو په اړه څه ډول اند لرئ؟ ادبي ژانرونه څنګه ارزوئ؟

استاد سیماب: تمدن، کلتور او هنر هغه تصورات دي چې له یو بل سره نږدې اړیکې لري، خو د مانا او مفهوم له مخې ځینې توپیرونه هم لري. تمدن تر ډېره د یوې ټولنې د مادي او تنظیمي پرمختګونو، لکه بڼارونو، علم، ټکنالوجۍ، ادارو او ټولنیز نظم، څرګندونه کوي. فرهنګ او کلتور په ډېرو علمي او ورځنیو استعمالونو کې مترادف ګڼل کېږي. دواړه د یوې ټولنې ګډ ارزښتونه، باورونه، دودونه، ژبه، اداب، پوهه او د ژوند طرز رانغاړي. البته د ځینو علمي مکتبونو او ژبنیو دودونو له مخې د دغو دوو اصطلاحاتو په کارونه کې توپیرونه هم لیدل کېږي. هنر بیا د انسان د تخیل، احساس، فکر او تجربې تخلیقي او بڼکلا اظهار دی. شعر، موسیقي، انځورګري، مجسمه سازي ، تیټر او ادبیات د هنر بېلابېلې بڼې دي. هنر د یوې ټولنې د کلتور برخه ده، خو د انسان د نوښت او انفرادي تجربې څرګندونه هم کوي. پاته شوه ادبي ژانرونه نو ادبي ژانرونه باید د هغوی د موضوع، جوړښت، ژبې، هنري تکنیک او اغیز له مخې وارزول شي. شعر، لنډه کیسه، ناول، ډرامه او ادبي مقاله هر یو خپل ځانګړي ادبي اصول او امکانات لري. د بېلګې په توګه، په

شعر کې خیال، عاطفه، تصویر او اهنګ مهم دي؛ په ناول او کیسه کې د کردارنګاری، پېښې، روایت او د ژوند انځورول ارزښت لري؛ او په ډرامه کې مکالمه، عمل او تصادم اساسي رول لوبوي. خو زما په اند، د ژانرونو ترمنځ باید مطلق دیوالونه جوړ نه کړو؛ ځکه معاصر ادب ډېر ځله د بېلابېلو ژانرونو ځانګړنې سره یو ځای کوي. همدارنګه، د ادبي اثر ارزښت باید یوازې د هغه د ژانر له مخې ونه تاکل شي، بلکې د هنري نوښت، فکري ژورتیا او انساني تجربې له مخې هم وارزول شي. په پای کې، تمدن د ټولنیز پرمختګ، فرهنګ د ګډو ارزښتونو او دودونو، او هنر د تخلیقي بیان له مهمو اړخونو سره تړاو لري؛ ادبیات بیا د هنر په توګه د انسان او ټولنې د پېژندلو، د فرهنګي حافظې د ساتلو او د نوو فکرونو د رامنځته کولو مهمه وسیله ده.

مسعود: ستاسو په اند ادبي مکتبونه، ادبي سبک، تګلوري او ارزښت یې، همدا راز ادبي ټوټې (ژانرونه) څه پېژندنه(تعریفونه) لري، کوم مکتوبونه کولای شو د ادبي مکتبونو په نوم ونومولای شو؟

استاد سیماب: زما په اند، ادبي مکتبونه او سبکونه د ادبیاتو د پېژندنې، شننې او ارزونې مهم تصورات دي. ادبي مکتبونه د ځانګړو فکري، فلسفي او هنري نظریاتو استازیتوب کوي، خو سبک د یوه لیکوال یا ادبي بهیر د بیان ځانګړې طریقه ده.

ادبي مکتب: هغه فکري او ادبي بهیر دی چې د نړۍ، انسان، ټولنې او هنر په اړه ځانګړي اصول او نظریه لري.

ادبي سبک: د لیکوال یا شاعر د بیان ځانګړې طریقه ده چې د ژبې، کلمو، تصویرونو، خیال، جوړښت او هنري تکنیکونو له لارې څرګندېږي او فني رغښت لري.

ادبي تګلوری(رجحان): هغه عمومي فکري لوری دی چې یو لیکوال یا د لیکوالانو یوه ډله یې په خپلو اثارو کې تعقیبوي. زما په خیال تصور چې کله په رجحان بدل شي او بیا د تحریک بڼه واخلي نو ادبي مکتب په وجود کي راځي چې خپل اصول او تګ لاره لري، خو هر تګلوری حتمي نه ده چې منظم مکتب وي.

ادبي ژانر: د ادبي اثارو هغه ډول یا صنف دی چې د جوړښت، بیان او هنري ځانګړنو له مخې پېژندل کېږي؛ لکه شعر، ناول، لنډه کیسه، ډرامه او ادبي مقاله.

کوم ادبي مکتبونه پېژنو؟ په نړیوال ادب کې ګڼ ادبي مکتبونه او هنري بهیرونه شته، چې مهم یې دا دي:

کلاسیزم: د نظم، تناسب، عقلیت،روایت او پخوانیو هنري اصولو ارزښت په پام کې نیسي.

رومانټیسیزم: خیال، جذبه، انفرادیت، آزادي، فطرت او د انسان باطني نړۍ ته ځانګړی اهمیت ورکوي.

واقعیت پالنه (ریالیزم): د انسان او ټولنې ژوند، ټولنیزې اړیکې او واقعي ستونزې انځوروي.

سمبولیزم: د سمبولونو، اشارو، موسیقۍ او غیرمستقیم بیان له لارې ژورې مانا وړاندې کوي.

مادرنیزم: د دودیزو ادبي جوړښتونو د بدلون، نوې تجربې او د انسان د معاصرې نړۍ د پېچلتیاوو د بیان هڅه کوي.

سوریالیزم: د خوبونو، ناخوداګاه ذهن، ازاد تخیل او نامعمولو انځورونو له لارې د واقعیت روایتي حدودو ماتوي.

اظهار پسندي(Expressionism): د بهرني واقعيت د نقل پر ځای د انسان داخلي احساسات، اضطراب او ذهني تجربې په مبالغه آميزه بڼه څرګندوي.

پوسټ ماډرنيزم: مابعد جديديت د جديديت ضد نظريه ده.کومه فلسفه يا نظريه چې به ادب کې د جديديت له خوا ورکول شوې وه چې دا نړۍ د يوه کلي حثيت لري نو بايد تهذيب،کلتور او نور شيان يو نړيوال حثيت خپل کړي.خپل تهذيب او کلتور و يو نړيوال او غټ کلتور او تهذيب ته تسليم کړي او په سائنسي بنيادو باندي د ژوند خبنته کښېږدي. مابعد جديديت د دې مفکورې ضد مفکوره ده. په لنډه توګه :جديديت تر ډېره پر عقل، پرمختګ او عمومي اصولو ټينګار کوي؛ خو پوسټ ماډرنيزم د دغو اصولو د مطلقوالي په اړه شک څرګندوي او د کلتوري، فکري او ادبي تنوع ملاتړ کوي. له دې سره سره نور هم ډېر مکتبونه شته چې په ادبياتو کې شتون لري.

د ادبي مکتبونو ارزښت څه دی؟ ادبي مکتبونه مورِ سره مرسته کوي چې د ادبي اثارو فکري بنسټونه، هنري ځانګړنې او تاريخي شرايط وپېژنو. د بېلګې په توګه، د رومانټيک شاعر او واقعيت پال ليکوال د نړۍ د ليدلو او بيانولو طريقې توپير سره لري. خو بايد په ياد ولرو چې هر ليکوال تر يوه مکتب پورې په بشپړ ډول محدود نه وي. يو اثر ښايي د څو مکتبونو ځانګړنې ولري، او ځينې ليکوالان خپل ځانګړی سبک رامنځته کوي چې په يوه ټاکلي مکتب کې نه ځايېږي. په پای کې، ادبي مکتب د فکر او هنر ګډ ليد لوری، سبک د بيان ځانګړې طريقه، تګلوری د تخليقي حرکت عمومي جهت او ژانر د ادبي اثر ډول دی. د دغو مفاهيمو سمه پېژندنه مورِ سره مرسته کوي چې ادبيات يوازې د لوستلو، بلکې د ژورې شننې او هنري ارزونې په وسيله هم وپېژنو.

مسعود: تاسو د ادبي مکتبونو په بهير کې د ادبي ژانرونو د بنسټيزو بدلونونو د ودې او پرمختيا په اړه څنګه اندئ؟

استاد سيماب: زما په فکر، ادبي ژانرونه ثابت او نه بدلېدونکي قالبونه نه دي، بلکې د ټولنيزو، فرهنګي، فلسفي او تاريخي بدلونونو تر اغېز لاندې وده کوي او نوې بڼې خپلوي. د ېلګې په توګه، رومانټيسيزم په شعر او داستان کې د احساس، خيال او فردي ازادۍ ارزښت پياوړی کړی؛ واقعيت پالنې د ټولنيز ژوند او انساني اړيکو انځورولو ته پراختيا ورکړه؛ او ماډرنيزم په ناول او شعر کې د روايت، ژبې، زمان او جوړښت دوديز اصول تر پوښتنې لاندې راوستل. همدارنګه، د ناول او لنډې کيسې وده د معاصر انسان د تجربو، ټولنيزو بدلونونو او د لوست د فرهنګ له پراختيا سره تړاو لري. په معاصر ادب کې د شعر، داستان او ډرامې ترمنځ د پولو ماتېدل او د نويو هنري تجربو رامنځته کېدل هم د همدې بهير يوه برخه ده. د ادبي ژانرونو بدلون يوازې د ليکوالانو د نوښت پايله نه ده؛ بلکې د ټولنې د ژوند، د انسان د فکر، د ژبې د بدلون او د نوو رسنيو د اغېزو انعکاس هم دی.په لنډه توګه، ادبي مکتبونه د ژانرونو پر موضوع، جوړښت او بيان اغېز کوي، او ژانرونه بيا د نوو هنري تجربو له لارې د ادبي مکتبونو د پراختيا او بدلون زمينه برابروي. دا يو متقابل بهير دی چې ادبيات ژوندي، خوځنده او له خپل عصر سره تړلي ساتي.

مسعود: د هيڅ ادبي مکتب رامنځته کېدنه ناڅاپه او له سريزې پرته نه وي، د هر يوه دېرې نښې د پخوانۍ دورې په ادبي اثارو کې موندل کېدای شي. تاسو هغه لاملونه او توکي څنګه ارزوئ چې د ادبي مکتبونو د پيدايښت، جوړېدنې، بدلون، ودې او پرمختګ او د له منځه تللو لامل ګرځي؟

استاد سیماب: واقعي هم داسي ده، ادبي مکتبونه د تاریخي، ټولنیزو، فرهنګي، فلسفي او هنري بدلونونو پیداوار دي. لکه څنګه چې تاسو اشاره وکړه، هېڅ ادبي مکتب په تشه فضا کې نه رامنځته کېږي؛ بلکې د هغه فکري او هنري جړې تر ډېره د پخوانیو ادبي تجربو په منځ کې موجودې وي. د ادبي مکتبونو د پیدایښت او پرمختګ څو مهم لاملونه دي، ټولنیز او تاریخي بدلونونه: جګړې، انقلابونه، سیاسي بدلونونه، اقتصادي بحرانونه او د ټولنیزو اړیکو تحول د نویو ادبي لیدلورو د رامنځته کېدو زمینه برابروي.

فلسفي او فکري ارتقاء: د انسان، ازادۍ، حقیقت، ژوند او ټولنې په اړه نوي افکار د ادبي مکتبونو پر موضوعاتو او هنري تګلارو اغېز کوي. نوي مکتبونه کله ناکله د پخوانیو مکتبونو اصول پراخوي، کله یې نقدوي او کله ورڅخه د بېلتون هڅه کوي. د بېلګې په توګه، رومانټیسیزم تر یوه بریده د کلاسیزم پر وړاندې د احساس، خیال او انفرادیت، ازادۍ د ارزښتونو د پیاوړتیا له لارې وده وکړه. د نوښتګرو لیکوالانو، شاعرانو، نقادانو، ادبي ټولنو او مجلو فعالیتونه د یوه ګډ ادبي لید لوري په رامنځته کېدو او پراختیا کې مهم رول لري.

ادبي مکتبونه څنګه بدلېږي او له منځه ځي؟ ادبي مکتبونه تل په یوه ثابت حالت کې نه پاتې کېږي. کله چې د یوه مکتب اصول د نوو ټولنیزو او فکري اړتیاوو د بیان لپاره بسنه ونه کړي، نو د هغه مکتب فکر په داخل کې نوي تصورات راڅرګندېږي. ځینې لیکوالان یې اصول اصلاح کوي او ځینې نور بیا د متبادل مکتب د رامنځته کولو هڅه کوي. خو د یوه مکتب کمزوري کېدل یا د هغه د نفوذ کمېدل په دې معنا نه دي چې ټول ادبي ارزښتونه یې له منځه ځي. د یوه پخواني مکتب هنري ځانګړنې ښایي په نویو ادبي بهیرونو کې هم ژوندۍ پاتې شي. د بېلګې

په توګه، د رومانټیسیزم ځینې ځانګړنې، لکه د انفرادي احساساتو او تخیل ارزښت، په هغو ادبي اثارو کې هم لیدل کېدای شي چې په نورو مکتبونو پورې تړاو لري. زما په اند، ادبي مکتبونه د ادبي تاریخ د یوه پرله پسې او متقابل بهیر برخه دي. هر مکتب له پخوانیو تجربو څخه څه اخلي، د خپل عصر اړتیاوو ته ځواب وایي او په خپل وار د راتلونکو ادبي بدلونونو لپاره زمینه برابروي. له همدې امله، د ادبي مکتبونو تاریخ باید د جلا جلا او ناڅاپي پېښو په توګه ونه ځپړو، بلکې د دوام، بدلون، نقد او نوښت د یوه ګډ بهیر په توګه یې درک کړو.

مسعود: ستاسو په اند یو لیکوال او شاعر څنګه کولای شي چې هم د یو مکتب پلیونې اووسي او هم خپل ځانګړی چلندلار او دود ولري؟

استاد سیماب: د یوه ادبي مکتب پیروي او د ځانګړي سبک لرل یو د بل مخالف نه دي. ادبي مکتب لیکوال ته یو عمومي فکري چوکاټ وړاندې کوي، خو سبک د هغه د انفرادي تجربو، شخصیت، تخیل، ژبې او هنري نوښت څرګندونه کوي. ځکه چې سبک په فني حواله رغښت والی لري او مکتب په فکري حواله. د بېلګې په توګه، دوه شاعران ښایي دواړه رومانټیسیزم ته نزدې وي؛ دواړه د طبیعت او مینې احساسات انځور کړي او د فردي ازادۍ، یوازیتوب او داخلي کړاوونو په خپل خپل انداز بیان کړي په دې توګه، دواړه د یوه مکتب سره تړاو لري، خو د بیان طریقه او هنري رغښت یې توپیر لري. لیکوال هغه وخت خپل ځانګړی سبک رامنځته کولای شي چې د مکتب اصول یوازې تقلید نه کړي، بلکې په خپل فکر او تجربه کې یې هضم کړي، له خپلې ژبې او فرهنګي چاپېریال سره یې وتړي او د نوښت جرئت ولري.البته، هر لیکوال اړ نه دی چې حتماً د یوه مشخص ادبي مکتب پیرو وي. ځینې لیکوالان د بېلابېلو مکتبونو ځانګړنې سره یوځای کوي او

کله ناکله داسې نوې هنري لارې رامنځته کوي چې په یوه مکتب کې په بشپړه توګه نه ځایېږي. په لنډه توګه، ادبي مکتب د لیکوال د فکري او هنري لید لوري عمومي چوکاټ دی، خو شخصي سبک یې د تخلیقي خپلواکۍ او نوښت څرګندونه کوي. لوی لیکوال هغه نه دی چې یوازې د یوه مکتب اصول تکرار کړي، بلکې هغه دی چې له ادبي میراث څخه په ګټې اخیستنې خپله ځانګړې هنري نړۍ رامنځته کړي.

مسعود: تاسو کلاسیک ادب څنګه راپېژنئ؟ د دې ادبیاتو تر ټولو اړینې ځانګړنې او مهمې ځانګړتیاوې کومې دي؟

استاد سیماب: کلاسیک ادب هغه ادبي میراث ته ویل کېږي چې د هنري ارزښت، فکري ژورتیا، ژبنۍ ځواک او تاریخي اغېز له مخې د یوه ملت یا بشریت په ادبي تاریخ کې ځانګړی مقام لري. کلاسیک ادب یوازې د پخوانیو زمانو ادب نه دی؛ بلکې هغه اثار هم کلاسیک ګڼل کېږي چې له خپل تاریخي چاپېریال څخه هاخوا د لوستونکو لپاره ارزښت او مانا ولري. د ژبې ښکلا، د کلمو دقیق انتخاب، د بیان فصاحت او د هنري انځورونو اغېزمنتیا. د انسان، ژوند، مینې، مرګ، اخلاقو، ازادۍ او ټولنې په اړه ژورې پوښتنې او غور و فکر. په ډېرو کلاسیکو اثارو کې د وزن، قافیې، نظم، تناسب او ادبي اصولو مراعات لیدل کېږي؛ خو دا ځانګړنې د ټولو کلاسیکو اثارو لپاره یو شان نه دي. د انساني تجربو، حکمت، اخلاقو او د ژوند د مانا په اړه بحثونه. دوامداره ارزښت: کلاسیک اثار د بېلابېلو زمانو لوستونکو ته د نوې پوهې، احساس او تفسیر زمینه برابروي. هغه خپل دور متاثره کړی وي او هر دور متاثره کوي. د یوې ټولنې د ژبې، تاریخ، دودونو او فکري میراث په ساتنه کې مهم رول لري. د پښتو ادب په تاریخ کې د خوشحال

خان خټک، رحمان بابا او حمید مومند شاعري د کلاسیک ادب د مهمو بېلګو په توګه یادولای شو. د دوی په اثارو کې د انسان، اخلاقو، عرفان، ټولنې او ژوند په اړه بېلابېل فکري او هنري لیدلوري لیدل کېږي .دوی خپل دور متاثر کړی دی او هر دور متاثروي لګیا دي. البته، کلاسیک ادب باید یوازې د پخوانیو اصولو او دودونو له مخې ونه ارزول شي. د هغه د هنري ارزښت، تاریخي شرایطو او د هرې دورې د لوستونکو د تفسیر امکانات هم باید په پام کې ونیول شي. په لنډه توګه، د کلاسیک ادب ارزښت یوازې په لرغونتوب کې نه دی، بلکې په هنري ځواک، فکري ژورتیا، فرهنګي اهمیت او د زمانې له بدلونونو سره د مانا د بیا رامنځته کولو په وړتیا کې دی.

مسعود: د نړېوال کلاسیکو ادبیاتو تر ټولو مهم او پېژندل شوي لیکوال څوک ول؟ ښه به وي که تاسو د هغوی د نامتو او ګټورو نښیرونو(اثارو) په ټراو رڼا واچوئ.

استاد سیماب: نړیوال کلاسیک ادب د بشري تمدن یوه ستره فکري او هنري شتمني ده. د نړۍ په بېلابېلو ژبو کې داسې لیکوالان او شاعران تېر شوي چې اثار یې د انسان، ټولنې، مینې، عدالت، ازادۍ، اخلاقو او ژوند په اړه ژورې پوښتنې راپورته کړې دي. البته، د کلاسیکو لیکوالانو نومړ د یوې ځانګړې ژبې یا سیمې په چوکاټ کې نه شي محدودېدای. ځینې داسې نومونه مورِ یادولای شو د نمونې په ټوګه چې هغه د کلاسیک درجه خپله کړې ده،لکه د لرغوني یونان او روم په ادبیاتو کې **هومر(Homer)** د لرغوني یونان له مشهورو شاعرانو څخه دی. د هغه دوه مشهور حماسي اثار ایلیډ (Iliad) او اوډیسي (Odyssey) دي. په دغو اثارو کې جګړه، اتلولي، وفاداري، برخلیک او د انسان د ژوند کړاوونه انځور شوي دي. **سوفوکلس(Sophocles)** د یوناني ټریجډۍ ستر لیکوال و. د هغه مشهوره ډرامه

اوديپ پاچا (Oedipus Rex) د انسان، برخليک، حقيقت او مسئوليت ترمنځ پېچلې اړيکې څېړي. **ويرجل(Virgil)** د روم له نامتو شاعرانو څخه و. د هغه حماسي اثر انيډ (Aeneid) د اتلولۍ، وطن، دندې او د روم د تاريخي تصور په اړه دی. د منځنيو پېړيو او ختيځ کلاسيک ادب کې **فردوسي** د فارسي ژبې ستر حماسه ليکوال دی. د هغه شاهنامه د ايراني اساطيرو، اتلانو، پاچاهانو او تاريخي روايتونو ستر منظوم اثر دی. د ژبې، هويت او فرهنګي حافظې په ساتنه کې ځانګړی ارزښت لري. **مولانا جلال‌الدين بلخي (رومي)** د عرفاني ادب له مشهورو شاعرانو څخه دی. مثنوي معنوي او ديوان شمس يې مهم اثار دي. په شعرونو کې يې مينه، عرفان، د انسان باطني سفر او د حقيقت لټون اساسي موضوعات دي. د يورپ د کلاسيک ادب نامتو ليکوالان **ويليم شکسپير(William Shakespeare)** د انګرېزي ژبې له سترو ډرامه ليکوالو څخه دی. **هملېټ(Hamlet)** ، مکبث (Macbeth)، اوټېلو (Othello) او روميو او جوليټ (Romeo and Juliet) يې مشهور اثار دي. د قدرت، حسد، مينې، وجدان او انساني کمزوريو په انځورولو کې ځانګړی مقام لري. **ګويټې(Goethe)** د جرمني له مشهورو شاعرانو او ليکوالانو څخه دی. فاوست (Faust) يې د پوهې، غوښتنې، وسوسې، اخلاقي مسئوليت او د انسان د نه مړېدونکې لټون په اړه ستر اثر دی. **ويکټور هوګو(Victor Hugo)** د فرانسوي ادب مهم ليکوال و. بېوزلان (Les Misérables) يې د فقر، عدالت، رحمت، ټولنيزې نابرابرۍ او انساني کرامت موضوعات څېړي. **دوستويفسکي (Fyodor Dostoevsky)** د روسي ناول له ستړو ليکوالانو څخه دی. جرم او سزا (Crime and Punishment)او د کارامازوف وروڼه (The Brothers Karamazov) يې مشهور اثار دي. د وجدان، ګناه، ايمان، ازادۍ او انساني روان د پېچلتياوو ژوره شننه پکې ليدل کېږي. **ليو ټالستای(Leo Tolstoy)** د روسي ادبياتو ستر

ناول‌لیکوال و. جګړه او سوله (War and Peace) او انا کارېنینا (Anna Karenina) يې نړیوال شهرت لري. د جګړې، کورنۍ، مینې، ټولنیزو اړیکو او اخلاقي انتخابونو پراخ انځور وړاندې کوي. **رابیندرانات ټېګور(Rabindranath Tagore)** د بنګالي ادب او نړۍ والې ادبي نړۍ مهم شاعر او لیکوال و. ګیتانجلي (Gitanjali) يې مشهور اثر دی. په اثارو کې يې مینه، روحانیت، طبیعت او انساني ازادي مهم ځای لري. زما په فکر، د دغو لیکوالانو اهمیت یوازې په دې کې نه دی چې مشهور اثار يې پرېښي دي؛ بلکې په دې کې هم دی چې د انسان د ژوند بېلابېلې تجربې يې په داسې هنري ژبه بیان کړې دي چې د زمانې او جغرافیې له پولو هاخوا د لوستونکو لپاره د فکر سرچینه پاته شوې ده. د دوی له اثارو څخه مور د انسان د شخصیت، ټولنیزو اړیکو، اخلاقي ستونزو، سیاسي قدرت، مینې، جګړې، سولې او د ژوند د مانا په اړه ډېر څه زده کولای شو. په پای کې، کلاسیک ادب د بشري حافظې ګډه شتمني ده. د دې اثارو لوستل نه یوازې زمور ادبي ذوق پیاوړی کوي، بلکې د نورو ملتونو له فرهنګونو سره مو اشنا کوي او زمور د خپل ادب د ژورې پېژندنې لپاره هم زمینه برابروي.

مسعود: تاسو لرغونی یا د کلاسیزم ښوونځی څنګه پېژنئ او ارزوئ، کوم چې د اروپا د (۱۷) مې پیړۍ په دویمه نیمایي کې یو ځانګړی هنري او فرهنګي خوځښت دی؟ ښه به وي که تاسو د دې مکتب د تاریخ، آر او بنسټ په اړه لنډ مالومات راکړئ، چیرته، کله او د چا لخوا جوړ کړای شوی او لومړني بنسټ ایښودونکي يې څوک ول.

استاد سیماب: کلاسیزم (Classicism) د یورپ په ادبي او هنري تاریخ کې یو مهم مکتب دی چې د لرغوني یونان او روم له ادبي، فلسفي او هنري میراث څخه

الهام اخلي. د دې مکتب بنسټ پر عقلیت، نظم، تناسب، اعتدال، وضاحت او د هنري اصولو پر مراعات ولاړ دی. البته، باید یوه تاریخي خبره روښانه کړو: کلاسیزم یوازې د اوولسمې پېړۍ محصول نه دی بلکې د لرغوني یونان او روم د کلاسیک روایتونه څخه سرچینه اخلي، په پنځلسمه او شپاړسمه پېړۍ کې د یورپ د رنسانس له لارې بیا راژوندي شول،او په ځانګړې ډول د اوولسمې پېړۍ په فرانس کې یې منظم او اغېزناک ادبي شکل غوره کړی. د اوولسمې پېړۍ په دویمه نیمایي کې خپل اوج ته ورسېدی. د دې مکتب فکري سرچینې د لرغوني یونان او روم په ادبیاتو او هنري اصولو کې پرتې وې. د ارسطو او هوریس ادبي نظریاتو هم د کلاسیک پالنې پر اصولو اغېز درلود. دا مکتب کوم یوه شخص په یوازې ځان نه دی رامنځته کړی؛ بلکې د څو شاعرانو، لیکوالانو او ادبي نقادانو د هڅو په پایله کې ورو ورو منظم شوی دی. د کلاسیزم مهم مخکښان فرانسوا **دو مالرب (François de Malherbe):**د اوولسمې پېړۍ په پیل کې یې د فرانسوي شاعرۍ د ژبې د پاکوالي، نظم او د بیان د دقت لپاره هڅې وکړې.

پیر کورنی:(Pierre Corneille)

د فرانسوي کلاسیکي ډرامې له مهمو بنسټګرو څخه و. سید (Le Cid) او سینا (Cinna)یې مشهور اثار دي. **ژان راسین (Jean Racine)** په خپلو تریجیډیو کې یې د انساني جذباتو، اخلاقي کشمکشونو او منظم هنري جوړښت ځانګړی انځور وړاندې کړ. فیدرا (Phèdre) یې مشهور اثر دی. **مولیر :(Molière)** د فرانسوي کلاسیکي کومیډۍ ستر لیکوال و. تارتوف (Tartuffe) او کنجوس (L’Avare) یې مشهورې ډرامې دي. **نیکولس بوایلو :(Nicolas Boileau)** د کلاسیزم له مهمو

نظریه پردازانو څخه و. هغه د خپل اثر د شاعرانه هنر (L'Art poétique) له لارې د کلاسیک ادب اصول په منظم ډول تشریح کړل.

ژان دو لافونتین :(Jean de La Fontaine) د خپلو تمثیلي حکایتونو له لارې یې اخلاقي او ټولنیزې مسئلې په هنري ژبه بیان کړې.

د دې مکتب مهم اصول په لاندې ډول دي:

- پر موادو هئیت ته ترجیح ورکول.
- پر جدت قدامت ته ترجیح ورکول.
- پر وجدانیت و عقلیت ته ترجیح ورکول.
- پر آزادی و پابندی ته ترجیح ورکول.
- پر جذبه و تکنیک تر ترجیح ورکول.
- د تخیل پر ځای ادبي اصول او قواعد پلي کول.
- پختګي او کاملیت
- د لرغونو اثارو پیروي کول. د یونان او روم له کلاسیکو اثارو څخه الهام اخیستل.

زما په فکر، د کلاسیزم تاریخي ارزښت په دې کې دی چې ادب ته یې د هنري نظم، ژبني دقت، فکري وضاحت او د انسان د شخصیت د ژورې مطالعې اصول وړاندې کړل. خو د دې مکتب پر ځینو سختو قواعدو نیوکې هم شوې دي؛ چې په نتیجه کې رومانټیسزم مکتب په مخالفت کې رامنځ ته شو. او نو کلاسیزم هم د دې قواعدو نتیجه ده. په پای کې، کلاسیزم یوازې د پخوانیو اثارو تقلید نه و،

بلکې د هنري نظم، عقلیت او ښکلا د یوه ځانګړي تصور استازیتوب یې کاوی. دې مکتب فکر د یورپ پر ادبیاتو خاص کر پر ډرامه لیکلو ژور اغېز پرېښود او وروسته رومانټیسیزم هم تر د همدې کلاسیکو اصولو پر وړاندې د غبرګون په توګه راڅرګند شو.

مسعود: د لرغونو یا کلاسیکرانو موخې، اندې، ځانګړتیاوې او لیدلوري په کومو بنسټونو څرخېدې او کوم خوځښت وو چې د دې مکتب په جوړښت او پېدایښت کې یې نیغ پر نیغه رغنده اغېز درلود؟

استاد سیماب: لکه څنګه چې مې وړاندې وویل چې د کلاسیزم بنسټ پر عقلیت، نظم، اعتدال، تناسب او د لرغوني یونان او روم پر ادبي او هنري میراث ولاړ و. کلاسیک پالو هڅه کوله چې په ادبي اثارو کې ښکلا، وضاحت، منطقي ربط او د انساني فطرت واقعي اړخونه په متوازن ډول څرګند کړي. د رنسانس یا بیا راژوندي کېدو خوځښت د کلاسیزم په جوړېدو کې بنسټیز رول درلود. رنسانس په یورپ کې د یونان او روم د لرغوني علم، فلسفې، ادبیاتو او هنرونو د بیا موندلو او مطالعې زمینه برابره کړه. دغه فکري بدلون د انسان، عقل او هنري ښکلا په اړه د نوو لید لورو د ودې لامل وګرځېدی. وروسته، په اوولسمه پېړۍ کې، په ځانګړي ډول په فرانس کې، کلاسیک پالنه د یوې منظمې ادبي تګلارې په توګه پیاوړې شوه. د **مالرب، کورني، راسین، مولیر او بوالو** په څېر لیکوالانو او نقادانو په دې بهیر کې مهم رول ولوباوه. باید یادونه وکړو چې کلاسیزم یوازې د رنسانس د دورې پیداوار نه و؛ بلکې د لرغوني میراث، د رنسانس د فکري بدلونونو او د اوولسمې پېړۍ د فرانسې د ادبي او فرهنګي شرایطو ګډه پایله وه. په لنډه توګه، رنسانس د کلاسیکو نظریاتو د بیا راژوندي کېدو مهمه زمینه برابره کړه، او فرانسوي کلاسیزم

دغه میراث د نظم، عقلیت، اعتدال او هنري اصولو په یوه منظم ادبي بهیر بدل کړ.

مسعود: تاسو د بشرپالنې (اومانیسم) د غورځنګ د موخو او لیدلورو په اړه څه اند لرئ، چې د کلاسیزم د مکتب په جوړښت کې یې په نیغه اغیزه درلوده؟ تاسو د کلاسیزم په کارونو، په ځانګړي توګه د فرانسې د لرغونیزو(کلاسیکو) نښیرونو (اثارو) په کارونو کې د هغه آر، بنسټ او اغیز څنګه ارزوئ؟

استاد سیماب: بشرپالنه (Humanism) د یورپ د رنسانس له مهمو فکري تحریکونو څخه وو چې د انسان پر ارزښت، عقل، پوهې، ازادۍ او صلاحیتوو یې ټینګار کاوی. دې تحریک هڅه کوله چې د لرغوني یونان او روم ادبي، فلسفي او هنري میراث بیا راژوندی کړي او د انسان د فکري او فرهنګي ودې لپاره ورځخه ګټه واخلي. د بشرپالنې مهم مقاصد د انسان د شخصیت وده، د عقل او زده کړې پیاوړتیا، د انتقادي فکر روزنه او د انساني وقار درناوی وو. دې لیدلوري انسان د ادبیاتو او هنرونو د مطالعې مرکز وګرځاوی او د انساني تجربو، عواطفو او ټولنیزو اړیکو د څېړنې لپاره یې نوې زمینه برابره کړه. بشرپالنې د کلاسیزم لپاره فکري او فرهنګي زمینه برابره کړه؛ خو د فرانسوي کلاسیزم په جوړښت کې د عقل پالنې، د لرغوني میراث د مطالعې او د اوولسمې پېړۍ د فرانسې د ټولنیزو او سیاسي شرایطو اغیز هم مهم و. د فرانسوي کلاسیکو ادبیاتو په اثارو کې د بشرپالنې اغیز په څو برخو کې لیدل کېږي. د انسان د شخصیت څېړنه: **مولیر** په خپلو کامیډیو کې د انسان حرص، ریا، ځان‌غولونه او ټولنیزې کمزورۍ انځور کړې دي. د انساني عواطفو او اخلاقو بیان: **راسین** په خپلو ټریجډیو کې د مینې، حسد، وجدان او اخلاقي کشمکشونو ژوره شننه کړې ده. د عقل او اعتدال ارزښت: کلاسیک پالو د

هنري نظم، وضاحت او منطقي انسجام مراعات ته ځانګړی اهمیت ورکاوی. د لرغوني میراث بیاکارونه: د یوناني او رومي ډرامو، اساطیرو او فلسفي نظریاتو څخه یې د نوو ادبي اثارو په پنځونه کې الهام اخیست.

البته، بشرپالنه او کلاسیزم یو شی نه دي. بشرپالنه یو پراخ فکري او فرهنګي تحریک و، خو کلاسیزم یو ځانګړی هنري او ادبي مکتب دی چې د بشرپالنې تر اغیز سربېره، خپل ځانګړي اصول او قواعد یې هم رامنځته کړل. په پایله کې، زما په اند، بشرپالنې د انسان، عقل او کلاسیک میراث ارزښتونه پیاوړي کړل، او کلاسیزم دغه فکري میراث د نظم، تناسب، اعتدال او هنري بڼکلا په اصولو کې څرګند کړ. د دواړو ګډ ارزښت دا دی چې ادب یې د انسان د پېژندنې، د شخصیت د څېړنې او د فکري او هنري ودې یوه مهمه وسیله وګرځاوی.

مسعود: وایي: لرغون(کلاسیک) ادبي مکتب په څلورو آرونو یا بنسټونو ولاړ دی: د پنځون یا طبیعت لارویان، تېر ته کتونکي، د عقل او اخلاقي بنسټونو لارویان. که د دې څلورو آرونو او اصلونو په اړه په لنډ ډول رڼا واچوئ.

استاد سیماب: د کلاسیزم دغه بنیادي څلور بنسټونه د دې مکتب د فکري او هنري لیدلوري په پېژندنه کې مهم دي:

د طبیعت لاروي: کلاسیک پال په دې باور وو چې ادب باید د انساني فطرت، جذبات او د ژوند واقعیتونه په متوازن او هنري ډول انځور کړي. دلته له فطرت څخه مقصد یوازې غرونه، سیندونه او ونې نه دي، بلکې د انسان ذات او انساني اړیکې هم دي.

تېر ته کتونکي: کلاسیک پالو د لرغوني یونان او روم ادبیات او هنرونه د الهام مهمې سرچینې ګڼلې. دوی هڅه کوله د پخوانیو ادبي اثارو له هنري اصولو، نظم او بڼکلا څخه زده کړه وکړي.

د عقل لاروي: په دې مکتب کې عقل، منطق، وضاحت، اعتدال او د اثر منظم جوړښت ځانګړی ارزښت لري. کلاسیک پالو غوښتل چې ادب له بې ځایه افراط او بې نظمۍ څخه لرې وي.

د اخلاقي بنسټونو لاروي: کلاسیک ادب د انساني چلند، نېکۍ، بدۍ او ټولنیز مسئولیت موضوعاتو ته پام اړوي. په ځانګړي ډول، د مولیر په څېر لیکوالانو د طنز او ډرامې له لارې انساني نیمګړتیاوې او ټولنیزې بدۍ نقد کړې دي.

په پایله کې، د کلاسیزم دغه څلور بنسټونه د طبیعت او انسان پېژندنه، له لرغوني میراث څخه زده کړه، عقلیت او اخلاقي ارزښتونه سره یوځای کوي. البته، دا وېش د کلاسیزم د اصولو د تشریح یوه لنډه لاره ده، نه داسې یو واحد او نړیوال منل شوی فارمولا چې ټول کلاسیک پال وربانديي په بشپړ ډول سره متفق وي.

مسعود: د کلاسیزم ادبي مکتب څلور اړینې قاعدې یا بنسټونه څاري: د موضوع یووالی، د وخت یووالی، کوم چې دا دوه لړني یووالي د ارسطو په اندو واند ولاړ دي، د ځای یووالی، چې پر (۱٤٥٥)کې د ایټالوي کره کتونکي (ماګي) لخوا پرې ور سرباری شو. د خواږه غږ یا اواز یووالی. "هوراس" د روم جمهوریت او د روم امپراتورۍ یو له پېژاندو شاعرانو څخه دا یووالی رامخ ته کړ. که د پېرزوینې له مخې د دې څلورو بنسټونو په اړه رڼا واچوئ.

استاد سیماب: زما په خیال، دغه د وحدتونو اصول په ځانګړي ډول د کلاسیکي ډرامې د جوړښت او هنري نظم په تنظیم کې مهم رول لري.

د موضوع یووالی: د ډرامې ټولې پېښې باید له یوې اساسي موضوع او مرکزي کړکېچ(بحران) سره تړلې وي. فرعي پېښې باید د اصلي موضوع له پرمختګ سره مرسته وکړي او د اثر سالمیت زیانمن نه کړي.

د وخت یووالی: د ډرامې پېښې باید په نسبتاً محدود وخت کې ترسره شي؛ په فرانسوي کلاسیزم کې عموماً هڅه کېده چې د پېښو موده له (۲۴) ساعتونو زیاته نه وي. دا اصل د ارسطو له نظریاتو سره تړل شوی دی، خو ارسطو په خپله د(۲۴)ساعتونو کره قاعده نه ده وه وضع کړې.

د ځای یووالی: د ډرامې پېښې باید په یوه ځای یا محدود جغرافیایي چاپېریال کې ترسره شي، څو د پېښو تسلسل او د نندارې سالمیت وساتل شي. ایټالوي کره کتونکی **لودوویکو کاستلوېترو (Lodovico Castelvetro)** په (۱۵۷۰)ز کال کې د ارسطو د ډرامائي نظریاتو په تفسیر کې د ځای د یووالي د اصل په منظمولو کې مهم رول درلود.

د خواږه ږغ یا اواز یووالی: که له دې اصطلاح څخه مقصد د **هوریس** د ادبي نظریې له مخې د خوږوالي او ګټورتیا یوځای کول وي، نو مطلب دا دی چې ادب باید هم لوستونکي ته هنري خوند ورکړي او هم ورځخه د پوهې، اخلاقو یا ژوند په اړه ګټه ترلاسه شي. هوریس په خپل اثر د شاعرانه هنر (Ars Poetica) کې د همدې اصل ملاتړ کړی دی. خو دا د موضوع، وخت او ځای په څېر د ډرامې یووالی نه دی؛ بلکې د ادبي اثر د موخې او اغېز په اړه یو اصل دی.

په اخر کې، د موضوع، وخت او ځای یووالی په کلاسیکه ډرامه کې د جوړښت او سالمیت اصول دي؛ خو د هوریس د خوند او ګټې نظریه د ادبي اثر هنري او فکري ارزښت څرګندوي. د دغو اصولو موخه د ادب محدودول نه، بلکې د هغه د هنري اغیز او جوړښتي همغږۍ پیاوړتیا وه.

مسعود: ځینو لیکوالو او شاعرانو د ژوند په بېلابېلو دورانو کې بېلابېلې لېوالتیاوې درلودې او په تېره هغه شاعر او لیکوال چې د خپلو نښیرونو(اثارو) د ځانګړتیاوو او ځانګړنو له مخې په دوو جلا مکتبونو کې اووسي او نښیرونه (اثار) یې په بېلابېلو مکتبونو کې د هغو ځانګړتیاوو له مخې چې د ژوند په بېلابېل مهالپېر کې درلودل ډلبندي شي. د دوی په منځ کې، مورِ کولای شو د آلماني شاعر او لیکوال **"ګوېټې"** یادونه وکړو، چې ډیرۍ اثار یې په دوو مکتبونو کې، یو یې په رومانتیسیسم او بل یې ځانګړي لرغونوالي یا کلاسیزم کې شامل دي. تاسو یې دا هڅونه او دک و دلیل څنګه ارزوئ؟

استاد سیماب: د یوه لیکوال یا شاعر له یوه ادبي مکتب څخه بل ته فکري او هنري بدلون یو طبیعي عمل دی. لیکوال د ژوند له تجربو، مطالعې، ټولنیزو شرایطو او فکري بدلونونو سره بدلېږي؛ نو د هغه په اثارو کې هم د لیدلوري او سبک بدلون رامنځته کېدای شي. **ګویټې** د دې بهیر یوه ښه بېلګه ده. د هغه په لومړنیو اثارو کې د احساساتو، انفرادي ازادۍ او بې لګام تخیل څرګندونه لیدل کېږي، چې له رومانټیسیزم سره نږدېوالی لري. خو وروسته، په ځانګړي ډول د ایټالیا له سفر او د لرغوني یونان او روم له هنر سره د بلدتیا وروسته، د نظم، تناسب، اعتدال او کلاسیکي ښکلا ارزښتونه د هغه په اثارو کې پیاوړي شول. د هغه مشهور اثر فاوست (Faust) د ګویټې د اوږدې فکري او هنري ودې څرګندونه کوي؛ په دې

اثر کې د انسان د غوښتنو، پوهې، ازادۍ او اخلاقي مسئوليت په اړه ژورې پوښتنې مطرح شوې دي. د هغه نور اثرونه، لکه ؛ د ځوان ورتر کړاوونه؛ (The Sorrows of Young Werther)، د احساساتو او انفرادي تجربو له پلوه له رومانټيسيزم سره نږدې تړاو لري. زما په خيال، دا بدلون د ليکوال د بې ثباتۍ نخښه نه ده، بلکې د هغه د فکري پراختيا او هنري تجربې څرګندونه ده. همدارنګه، يو ليکوال اړ نه دی چې د يوه مکتب ټول اصول په بشپړ ډول ومني؛ هغه کولای شي له بېلابېلو مکتبونو څخه الهام واخلي او خپل ځانګړی سبک رامنځته کړي. په پايله کې، د ګويټې بېلګه مورږ ته ښيي چې ادبي مکتبونه د ليکوالانو لپاره نه ماتېدونکي چوکاټونه نه دي. د يوه ستر ليکوال ارزښت يوازې په دې کې نه دی چې د کوم مکتب پيروي کوي، بلکې په دې کې هم دی چې څنګه له بېلابېلو فکري او هنري تجربو څخه په ګټې اخيستنې خپل ادبي هويت او نړيوال ارزښت رامنځته کوي.

مسعود: د کلاسيسيسم د مکتب د خورا نوموتو او پېژندل شويو ليکوالو، مخکښانو او هنرمندانو په منځ کې، چا وشوای کولای چې د يونان او روم د لرغونو هنرونو له اغېزمنتيا د ښکلا پېژندلو اصولو او ارزښتونو ته د راستنيدو سره سم دا مکتب په يو لوی خوځښت بدل کړي؟

استاد سيماب: زما په فکر، د کلاسيزم په پياوړتيا او پراختيا کې د رنسانس د بشرپالو مفکرانو او وروسته د فرانس د اوولسمې پېړۍ د ليکوالو او کره کتونکو رول بنسټيز و. دوی د لرغوني يونان او روم له ادبي او هنري ميراث څخه الهام واخيست او د عقل، نظم، تناسب، اعتدال او هنري ښکلا اصول يې پياوړي کړل. په دې بهير کې څو نومونه ځانګړی اهميت لري:

فرانسوا دو مالرب: د فرانسوي شاعرې د ژبې او بیان په منظمولو کې یې مهم رول درلود.

پیر کورني: د کلاسیکې ډرامې له مخکښو لیکوالو څخه و.

ژان راسین: د انساني عواطفو او اخلاقي کشمکشونو په انځورولو کې یې کلاسیک اصول وکارول.

مولیر: د کامیډۍ له لارې یې انساني نیمګړتیاوې او ټولنیز عیبونه نقد کړل.

نیکولا بوالو: د خپل اثر د شاعرانه هنر (L'Art poétique) له لارې یې د کلاسیزم ادبي اصول په منظم ډول تشریح او ترویج کړل.

په پایله کې، کلاسیزم د یوه شخص په لاس نه، بلکې د ګڼو لیکوالو، هنرمندانو او نظریه پردازانو د هڅو په پایله کې په یوه اغېزناک ادبي مکتب بدل شو. په ځانګړې ډول، بوالو د دې مکتب د اصولو په تدوین او تشریح کې مهم رول درلود، او کورني، راسین او مولیر دغه اصول په خپلو ډراماتیکو اثارو کې عملي کړل.

مسعود: ستاسو په اند ولې باید نوماند لرغون (کلاسیک) نښیرونه(اثار) ډېر ولوستل شي او خپلو نښیرونو (اثارو) او پنځونو کې یې وکاروو.

استاد سیماب: د کلاسیکو ادبي اثارو لوستل د لیکوال او شاعر د فکري، ژبني او هنري ودې لپاره ډېر ارزښت لري. دغه اثار د بشري تجربو، ژور فکر، ښکلي اظهار او فني نوښتونو لویه زېرمه ده. لومړی، د کلاسیکو اثارو مطالعه زمور ادبي ذوق پیاوړی کوي، ژبه مو غني کوي او د خیال، تصویر، روایت او کرکټر جوړونې په برخه کې راسره مرسته کوي. دویم، د دغو اثارو له لارې د نورو ملتونو له تاریخ، فرهنګ او فکري تجربو سره اشنا کېږو. خو زما په اند، یوازې لوستل بسنه نه کوي؛

مهمه دا ده چې له دغو اثارو څخه په خپل تخليق کې په هوښياری ګټه واخلو. يعنې د هغوی له هنري تجربو او فکري ژورتيا څخه الهام واخلو، خو د هغوی تقليد ونه کړو. زمونږ اثار بايد زمونږ د خپلې ټولنې، ژبې، فرهنګ او زمانې اړتياوې هم څرګندې کړي. په لنډه توګه، د کلاسيکو اثارو مطالعه د ادبي پوهې او تخليقي نوښت بنسټ پياوړی کوي؛ خو د هغوی ښېنيني ارزښت هغه وخت څرګندېږي چې مونږ يې له ميراث څخه په ګټې اخيستنې خپلواک، نوښتګر او د خپل عصر له واقعيتونو سره تړلي اثار وپنځوو.

مسعود: هغه انديزونه "فکرونه"، اصول او لارې چارې چې د کلاسيسيسم په مکتب کې په اوولسمه او اتلسمه پېړۍ کې د اروپايي هېوادونو په تېره بيا د فرانسې په ادبياتو کې واکمنې وې په کوم بنسټ ولاړ دي، که په دې اړه لنډه رڼا واچوئ.

استاد سيماب: پر دې باندي خبره وشوه چې د کلاسيزم بنسټ پر عقليت، نظم، اعتدال او د لرغوني يونان او روم پر ادبي او هنري ميراث ولاړ و. دغه مکتب په ځانګړي ډول د اوولسمې پېړۍ په فرانس کې وده وکړه او د ادبي تخليق لپاره يې ځانګړي اصول رامنځته کړل. په اتلسمه پېړۍ کې د روښانتيا غورځنګ او د عقل پالنې پراختيا هم پر کلاسيکو ادبي نظرياتو اغېز وکړ؛ خو په همدې پېړۍ کې د کلاسيزم تر څنګ نور فکري او هنري بهيرونه هم پر مختګ وکړی. کلاسيزم د عقل، نظم، اعتدال، لرغوني ميراث او هنري ښکلا پر اصولو ولاړ و. د دې مکتب مقصد دا وو چې ادبي اثر له فکري ژورتيا، فني هم آهنګي او واضح اظهار سره يوځای کړي.

مسعود: ویل شوي، چې: د کلاسیکیزم د مکتب د لیکوالو او جوړونکو ترمنځ د اندو لید مخالفت شتون درلود، ستاسو په اند دا مخالفتونه په کومو موضوعاتو او مطالبو څرخېدل؟

استاد سیماب: د کلاسیزم د مکتب لیکوالان، سره له دې چې د عقل، نظم، اعتدال او لرغوني میراث په ارزښت کې سره نږدې وو،خو د ادبي اصولو او د هغوی د عملي کولو په اړه یې بېلابېل نظرونه درلودل. د دوی مهم اختلافونه په څو برخو کې راڅرګندېدل:

د هنري(فني) اصولو پاسداري: ځینو لیکوالو د کلاسیکو قواعدو په سختۍ سره د پابندي کول مهم ګانه، خو ځینو نورو د هنري اړتیاوو او تخلیقي ازادۍ لپاره په دغو قواعدو ترمي پیدا کول اړین باللو.

د عقل او احساس اړیکه: یوې ډلې پر عقل، منطق او اعتدال ټینګار کاوی؛ خو ځینو لیکوالو په خپلو اثارو کې د انساني جذباتو، مینې، حسد او داخلي کړکېچونو پراخ انځور وړاندې کول مهم ګڼل.

د موضوع او اخلاقو مسئله: د ادبیاتو د اخلاقي دندې، د انسان د نیمګړتیاوو د انځورولو او د ټولنیزو عیبونو د نقد په اړه هم د لیکوالو د بیان طریقې توپیر درلود.

د لرغونو اثارو پیروي او نوښت: ځینو کلاسیک پالو د یونان او روم د ادبي اصولو پلي کولو ته لومړیتوب ورکاوی، خو نورو هڅه کوله چې دغه اصول د خپل عصر له اړتیاوو سره برابر کړي. د بېلګې په توګه، **پیر کورني(Pierre Corneille)** کله ناکله د ډرامې د هنري اړتیاوو او د کلاسیکو قواعدو ترمنځ د ټکر له امله له نیوکو سره مخ شوی و؛ په داسې حال کې چې **ژان راسین** د کلاسیکې تربیې د

جوړښت او د انساني عواطفو د ژور انځورولو له امله پېژندل کېږي. **مولیر** بیا د کومیډۍ له لارې ټولنیز ریاکاري او انساني نیمګړتیاوې نقد ولې.

په اخر کې به ووایو چې، د کلاسیک پالو ترمنځ اختلافونه تر ډېره د دې پر سر وو چې د عقل، احساس، اخلاقو، هنري قواعدو او تخلیقي ازادۍ ترمنځ باید څه ډول توازن وساتل شي. همدغو اختلافونو د کلاسیزم د ادبي تجربو تنوع زیاته کړه او د راتلونکو ادبي مکتبونو د رامنځته کېدو لپاره یې هم زمینه برابره کړه.

مسعود: کلاسیکرانو د ادبي ډولونو په منځ کې له (حماسو) او (تراژیدیو) سره زیاته لېوالتیا او مینه وه، له همدې امله ډېرو لیکوالو او شاعرانو دې مکتب ته مخه کړې ده. په فرانسې، انګلستان، جرمني او ایټالیا کې تر ټولو نوماند لیکوال او پوهان څوک ول، چې په دې مکتب کې ورګډ شول؟

استاد سیماب: کلاسیزم په فرانس کې تر ټولو منظم او پیاوړی ادبي بهیر و، خو اغېزې یې نورو یورپي هېوادونو ته هم وغځېدې. د دې مکتب مهم استازي په لاندې ډول دي:

فرانس : پیر کورني، ژان راسین، مولیر، نیکولا بوالو او ژان دو لافونتین. کورني او راسین په ټرېجډیو، مولیر په کومیډیو او بوالو د کلاسیکو ادبي اصولو په تشریح کې ځانګړی مقام لري.

انګلستان: جان ډرایډن، الګزاندر پوپ، جانتن سویفټ او جوزف اډیسن. دوی په شاعرۍ، ادبي کره کتنه، طنز او ډرامه کې د کلاسیکو اصولو د پراختیا لپاره مهم کارونه وکړل.

جرمني: ګويټې، فريډريش شيلر، لېسينګ او يوهان . د دوی په اثارو او نظرياتو کې د لرغوني يونان د هنر، انساني شخصيت، عقل او هنري ښکلا اغېز څرګند دی. په ځانګړي ډول، ګويټې او شيلر د وايمار د کلاسيزم له مهمو استازو څخه دي.

ايټاليا: الفييري او کارلو ګولدوني. الفييري د ټرېجډی او ګولدوني د کومیډی په پراختيا کې مهم رول درلود.

بايد يادونه وکړو چې د دغو ليکوالانو ټول اثار په بشپړ ډول کلاسيک پال نه دي؛ ځينې يې له نورو ادبي بهيرونو سره هم تړاو لري. د فرانسې کورني، راسين او مولير د کلاسيکي ډرامې په پياوړتيا کې، ډرايډن او پوپ په انګليسي ادبياتو کې، ګويټې او شيلر په جرمني کې، او الفييري او ګولدوني په ايټاليا کې مهم رول درلود. د دوی له لارې د لرغوني يونان او روم هنري ميراث په نوو ادبي بڼو کې ژوندی پاتې شو.

مسعود: ويل کېږي چې: فرانسوي "نيکولاس بووالو (١٦٣٦ - ١٧١١)، د (١٧)مې پيړۍ شاعر، ليکوال او کره کتونکی دی" چې د کلاسيسيسم د مکتب لوی ملاتړی او د دې مکتب ترټولو نوموتی کره کتونکی دی. که تاسو د دې ليکوال د اند و واند او نامتو نښيرونو(اثارو) په اړه لنډه رڼا واچوئ.

استاد سيماب: نيکولا بوالو (Nicolas Boileau-Despréaux) د فرانسوي کلاسيزم له مهمو نظريه سازو څخه و. هغه هڅه کوله چې په ادبياتو کې د عقل، منطق، نظم، اعتدال، وضاحت او هنري تناسب ارزښت پياوړی کړي. د ده په خيال، ادبي اثر بايد د طبيعت او انساني ژوند له واقعيتونو سره اړيکه ولري او د هنري اصولو له

مخې جوړ شوی وي. **د بوالو مهم اندونه عقل او منطق:** شاعر باید د احساساتو تر څنګ عقل او منطقي تفکر ته هم ارزښت ورکړي.

د لرغوني ادب پیروي: د یونان او روم له کلاسیکو اثارو څخه زده کړه د ادبي کمال لپاره مهمه ګڼل کېده.

هنري نظم او اعتدال: د ژبې وضاحت، د فکر انسجام او د اثر جوړښتي هم آهنګي اړین اصول دي.

طبیعت او حقیقت: ادبیات باید د انسان طبیعت او د ژوند واقعیتونه په هنري او قانع کوونکې بڼه وړاندې کړي.

د بوالو مشهور آثار. د شاعرانه هنر(L'Art poétique) ، (۱۶۷۴) د هغه تر ټولو مشهور اثر دی چې د شعر او ادبي پنځونې اصول تشریح کوي او د فرانسوي کلاسیسیزم د نظریاتي بنسټونو په جوړولو کې مهم رول لري.

طنزونه :(Satires) په دې اثارو کې یې د ټولنې، انسانانو او ادبي چاپېریال نیمګړتیاوې په طنزي ژبه نقد کړې دي.

اپیستولونه یا منظوم لیکونه :(Épîtres) په دې منظومو لیکونو کې یې د اخلاقو، هنر او ادبي ارزښتونو په اړه خپل نظرونه بیان کړي دي.

د لونګینوس په اړه اثر: بوالو د لرغوني یوناني کره کتونکي لونګینوس اثر د لوړ سبک په اړه فرانسوي ته وژباړه او د ادبي عظمت او لوړ هنري بیان نظریې یې پراخې کړې.

په پایله کې، د نیکولا بوالو تر ټولو ستر خدمت دا و چې د کلاسیزم اصول یې په منظم ډول تشریح او د فرانسوي ادبیاتو په منځ کې یې دود کړل. هغه ادب د عقل،

هنري نظم او ښکلا له معیارونو سره ترلی باله؛ خو د ده نظریات باید د خپل تاریخي پېر په چوکاټ کې وارزول شي، ځکه وروسته ادبي مکتبونو د هنري ازادۍ او تخلیقي نوښت پر اهمیت هم ټینګار وکړ.

مسعود: ویل شوي چې: ځینو فرانسوي ځوانانو د پلیاد(Pleiade)په نوم یوه ډله جوړه کړه او پریکړه یې وکړه چې د لاتیني ژبې پر ځای د خپل هېواد له ژبې څخه د هنري نښیرونو (اثارو) د جوړولو لپاره کار واخلي، دا خلک په حقیقت کې د فرانسې د کلاسیسیسم د مکتب لومړني بنسټ ایښودونکي ول. دغو ځوانانو ولې غوښتل چې د خپل هېواد په ژبه نښیرونه(اثار) رامنځته کړي، په دغو ځوانانو کې تر ټولو نامتو یې څوک وو او کوم کارونه یې رامنځته کړل؟

استاد سیماب: د پلیاډ ډله د شپاړسمې پېړۍ په منځنیو کلونو کې د فرانسې د رنسانس د دورې د شاعرانو او لیکوالانو یوه مشهوره ډله وه .د دې ډلې مقصد دا وو چې فرانسوي ژبه د ادبي اثارو، شعرونو او نورو هنري لیکنو لپاره دومره پیاوړې کړي چې د لاتیني او یوناني ژبو له ادبي مقام سره سیالي وکړای شي .د دې غورځنګ تر ټولو مشهور مشران **پیر دو رونسار (Pierre de Ronsard)**او **ژواکیم دو بله (Joachim du Bellay)** وو. په هغه وخت کې لاتیني ژبه د علم، زده کړې او لوړو ادبي لیکنو مهمه ژبه ګڼل کېده .دېرو پوهانو او لیکوالانو په لاتیني ژبه خپل کتابونه لیکل، ځکه چې فرانسوي ژبه لا د کلاسیکو ادبي ژانرونو او پیچلو شاعرانه موضوعاتو لپاره د لاتیني په څېر پرمختللې نه ګڼل کېده. د پلیاډ شاعرانو غوښتل چې دا تصور بدل کړي .د هغوی مهمې موخې دا وې.

- **د خپلې مورنۍ ژبې لوړول :** دوی غوښتل ثابته کړي چې فرانسوي ژبه هم د ښکلو، ژورو او ارزښتناکو ادبي اثارو د رامنځته کولو وړتیا لري.

- **د فرانسوي ادبياتو بډای کول:** دوی د نویو کلمو جوړولو او له یوناني، لاتیني او نورو ژبو څخه د مناسبو کلمو د اخیستلو له لارې غوښتل فرانسوي ژبه پیاوړې کړي.
- **د لرغونو ادبياتو تقليد او پرمختګ:** دوی غوښتل د لرغوني یونان او روم د شاعرانو له اثارو، ادبي سبکونو او شعري بڼو څخه زده کړه وکړي او په فرانسوي ژبه کې ورته یا تر هغو نوې هنري بڼلګې رامنځته کړي.
- **د ملي ادبي هويت پياوړتيا :** دوی غوښتل چې فرانسوي ژبه د خپل هېواد د علم، هنر او ادبیاتو یوه مهمه وسیله وګرځي .

د دوی دا نظریات په (۱۵۴۹)کال کې د جواکیم دو بله په مشهور اثر ؛ **د فرانسوي ژبې دفاع او ښکلا بخښنه(Défense et illustration de la langue française)** کې په څرګند ډول وړاندې شول .دغه اثر د پلیاډ ډلې د ادبي نظریاتو بنسټیزه اعلامیه ګڼل کېږي.

پیرډي رونسارډ (Pierre de Ronsard) ، (۱۵۲۴ -۱۵۸۵) هغه د پلیاډ د ډلې تر ټولو مشهور مشر او شاعر و. په خپلو شعرونو کې یې د مینې، طبیعت، ښکلا او د ژوند د تېرېدو موضوعات بیانول.

مهم اثار یې:

- Odes —؛قصیدې؛
- Les Amours de Cassandre —؛له کاساندرا سره مینه؛
- Sonnets pour Hélène —؛هیلن ته سانیټونه؛
- La Franciade —؛د فرانسې حماسي منظومه؛

ژواکیم دو بله (Joachim du Bellay)، (۱۵۲۲-۱۵۶۰) هغه د پلیاډ د ډلې یو مخکښ شاعر او نظریه ورکوونکی و .د فرانسوي ژبې د ادبي ارزښت د دفاع لپاره یې مهم رول درلود. مهم اثار یې:

- Défense et illustration de la langue française — ؛د فرانسوي ژبې دفاع او ښکلا ښښنه؛) ۱۵۴۹(
- L'Olive — ؛زیتون؛، د مینې د سانیټونو ټولګه
- Les Regrets — ؛حسرتونه؛، د شعرونو مشهوره ټولګه (Library of Congress)

د دې ډلې د غړو نومړو په ښلابښلو سرچینو کې لږ توپیر لري، خو مشهور نومونه یې دا دي:

- **ژان انتوان دو بایف :(Jean-Antoine de Baïf)**شاعر و او د شعر په وزن او موسیقۍ یې کار کاوه.
- **ریمي ښلو :(Rémy Belleau)**د طبیعت او ښکلا په اړه یې شعرونه لیکل.
- **اټین ژودیل :(Étienne Jodelle)**ډرامه‌لیکوال و او د فرانسوي ټراجډي په وده کې یې ونډه لرله.
- **پونتوس دو تیارد :(Pontus de Tyard)**شاعر او د رنسانس د فکري غورځنګ غړی و.
- **ژان دورا :(Jean Dorat)**د یوناني او لاتیني ادبیاتو استاد و او د ډلې پر فکري روزنه یې اغېز درلود .

د پلیاډ ډلې د فرانسوي ژبې د پراختیا، د نوي شاعرانه سبک د رامنځته کولو او د ملي ادبیاتو د پیاوړتیا لپاره مهم کارونه وکړل .دوی سانیټ، قصیده او حماسي شعر

ته ځانګړې پاملرنه وکړه او د لرغوني یونان او روم ادبي میراث یې په فرانسوي ژبه کې وکاراوه. یوه مهمه تاریخي یادونه چې پلیاډ په اصل کې د فرانسوي رنسانس ادبي غورځنګ و، نه د کلاسیزم د دورې بشپړ مکتب .خو د کلاسیکو ادبیاتو د بڼو او اصولو په خپلولو سره یې د فرانسې د راتلونکي کلاسیزم لپاره زمینه برابره کړه. د پلیاډ شاعرانو غوښتل ثابته کړي چې فرانسوي ژبه د لاتیني او یوناني ژبو په څېر د لوړ ادب وړتیا لري .په دې هڅه کې جواکیم دوبله د فرانسوي ژبې د دفاع په برخه کې او پیر دي رونسارډ د شعر او شاعرانه هنر په برخه کې ځانګړی شهرت لري.

مسعود: څنګه فرانسوي کلاسیکیزم په نورو هېوادونو کې د نویو ادبي خوځښتونو لپاره بېلګه شوه او څنګه یې د پخوانیو یوناني کلاسیکونو پلیونو" پیروانو" په توګه پر مختګ کړی دی؟

استاد سیماب: فرانسوي کلاسیزم (French Classicism)د اوولسمې پېړۍ په اوږدو کې په فرانس کې وده وکړه او وروسته یې د یورپ پر ادبیاتو، تیټر او هنري فکر ژور اغېز وکړ .د دې ادبي مکتب بنسټ د عقل، نظم، تناسب، اعتدال او د لرغوني یونان او روم د ادبیاتو د اصولو پر درناوي ولاړ و. د دې موضوع د ښه پوهېدو لپاره باید دوه شیان جلا کړو. لومړی، فرانسوي کلاسیزم څنګه په نورو هېوادونو کې اغېزمن شو؛ دویم، څنګه یې د لرغوني یونان او روم له کلاسیکو ادبیاتو څخه الهام واخیست. فرانسوي کلاسیزم څنګه د نورو هېوادونو لپاره بېلګه شو؟ په اوولسمه پېړۍ کې فرانس د یورپ له مهمو سیاسي، فکري او فرهنګي مرکزونو څخه و. د پاچا څوارلسم لوېي په دربار کې هنر، ادبیات، موسیقي او تیټر ځانګړی اهمیت درلود .په همدې چاپېریال کې فرانسوي کلاسیزم منظم ادبي اصول او مشهوري بېلګې رامنځته کړې. د دې مکتب د اغېز مهم لاملونه دا وو:

- **د ادبي اصولو رامنځته کول:** لیکوالانو د نظم، منطق، تناسب او د ادبي ژبې د روښانتیا ارزښت ته پام کاوی.
- **د تیټر پرمختګ:** د فرانسوي ډرامې لیکوالانو آثار په نورو یورپي هېوادونو کې ولوستل شول، وژباړل شول او پر سیمه ییزو ډرامو یې اغېز وکړ.
- **د فرانسوي ژبې او فرهنګ نفوذ:** فرانسوي ژبه د اروپا په درباروونو او د لوړو ټولنیزو طبقو په فرهنګي ژوند کې مهمه شوه.
- **د ادبي نقد پراختیا :**د نیکولا بوالو (Nicolas Boileau) په څېر نظریه ورکوونکو د ادبي نظم او د کلاسیکو اصولو په اړه داسې نظریات وړاندې کړل چې د نورو هېوادونو لیکوالانو وربانديي بحث کاوی.

د دې اغېز له امله فرانسوي کلاسیزم په ځانګړي ډول په جرمني، انګلستان او د یورپ په نورو سیمو کې د ادبي بحثونو او تیټر لپاره یوه مهمه مرجع وګرځېد؛ البته هر هېواد دغه اصول په خپله بڼه ومنل او وکارول. د فرانسوي کلاسیزم مهم نظریات په لاندې اصولو اډانه لري.

- **عقل او منطق :**په ادبي اثر کې باید پېښې او د کرکټرونو کړنې د منلو وړ منطق ولري.
- **نظم او تناسب:** د اثر جوړښت باید منظم او له بې ځایه پېچلتیا څخه لرې وي.
- **د طبیعت او انساني شخصیتونو انځورول:** لیکوال باید د انسان د احساساتو، غوښتنو او کمزوریو د پېژندلو هڅه وکړي.
- **اخلاقي موخه:** ادبیات باید د انسان د چلند او ټولنیز ژوند په اړه د فکر کولو زمینه برابره کړي.

- **د کلاسیکو ادبیاتو پیروي:** د لرغوني یونان او روم له اثارو او ادبي نظریاتو څخه باید زده کړه وشي. (LAROUSSE)

په تیتر کې د وخت، ځای او عمل درې وحدتونه هم مهم شول .د دې اصولو له مخې، د ډرامې پېښې غوره ده چې د یوې ورځې په اوږدو کې، په یوه ځای کې او د یوې اصلي کیسې پر محور ترسره شي. خو دا باید په یاد ولرو چې دغه درې واړه وحدتونه په همدې سخت شکل د لرغوني یونان د ټولو ډرامو اصول نه وو؛ د رنسانس او فرانسوي ادبي نظریه ورکوونکو هغوی ته ځانګړی تفسیر او اهمیت ورکړ. (bopsecrets.org)

فرانسوي کلاسیزم څنګه د لرغوني یونان او روم د ادبیاتو پیرو شو؟ فرانسوي کلاسیزم له پخوا څخه د یونان او روم له ادبي میراث سره تړاو درلود، خو په اوولسمه پېړۍ کې دغه اړیکه په منظم ادبي مکتب بدله شوه.د فرانسوي کلاسیکو لیکوالانو پر ادبي فکر د لاندې لرغونو لیکوالانو اغېز څرګند و.

- **ارسطو:** د هغه د ؛شاعرۍ هنر؛ (Poetics) نظریاتو د تربڅړې، د پېښو د جوړښت او د ډرامې د تحلیل لپاره مهم بنسټ برابر کړ.
- **هوریس :** د هغه د (Ars Poetica) یا د شعر هنر اثر د ادبي هنر، د لیکوال د مهارت او د ادبي اثر د ګټې او خوند په اړه مهم نظریات وړاندې کړل.
- **سوفوکلس** :(Sophocles)د هغه تربڅړې ی، په ځانګړي ډول د انساني برخلیک او اخلاقي کشمکشونو انځورول، د فرانسوي تړبڅړې لپاره مهمې بېلګې وې.

د فرانسوي کلاسيکو ليکوالانو موخه يوازې د دغو اثارو نقلول نه وو؛ هغوی غوښتل چې د لرغونو ادبياتو اصول د خپل وخت له ټولنيزو او اخلاقي شرايطو سره برابر کړي .فرانسوي کلاسيزم د لرغونو ادبياتو له بېلابېلو بڼو څخه اغېز واخيست:

- **تربجدي:** د جدي انساني ستونزو، اخلاقي کشمکشونو او برخليک د اغېزو انځورول.
- **کاميډي:** د انساني کمزوريو او ټولنيزو عيبونو څرګندول.
- **حماسي شعر:** د سترو پېښو او اتلوليو بيانول.
- **شاعرانه نقد:** د شعر او ډرامې د اصولو په اړه د نظرياتو او قواعدو تنظيمول.

فرانسوي کلاسيک ليکوالان د لرغونو ليکوالانو پيروان وو، خو د هغوی پيروي ډوند تقليد نه و هغوی د لرغونو ادبياتو موضوعات او تکنيکونه مطالعه کړل.د خپلو ټولنيزو او فرهنګي شرايطو مطابق يې هغه بدل کړل. په فرانسوي ژبه يې نوي ادبي آثار رامنځته کړل. د ادبي نظم، عقل، تناسب او اخلاقي موخې په اړه يې نظريات منظم کړل.همدا لامل و چې فرانسوي کلاسيزم د لرغوني يونان او روم د ادبياتو د ميراث دوام و، خو په عين وخت کې يې خپل ځانګړی ملي او تاريخي هويت هم درلود. فرانسوي کلاسيزم په دوو مهمو لارو د يورپ پر ادبياتو اغېز وکړی. لومړی، د نظم، عقل، وضاحت او ادبي قواعدو په څېر يې اصول نورو ليکوالانو ته وړاندې کړل؛ دويم، د لرغوني يونان او روم له ادبياتو څخه يې الهام واخيست او هغه يې د خپلې ژبې او زمانې له اړتياوو سره برابر کړل. په لنډه توګه، فرانسوي کلاسيزم د لرغوني کلاسيک ميراث ساده تکرار نه و، بلکې د هغه د اصولو بيا تفسير او په نوې تاريخي دوره کې د هغوی هنري پراختيا وه.

مسعود: ستاسو له ليده، ولې آلمانيانو د فرانسوي کلاسيکيزم ، ان رومي ليکوالو ته پام ونه کړ او يوازې د يونانيانو نښيرونو(اثارو) ته ارزښت قايل ول؟ په دې اړه که د خورا پېژاندو او نوموتو نښيرونو(اثارو) او کلاسيکو الماني ليکوالو په اړه لنډه رڼا واچوئ.

استاد سيماب : د دې پوښتنې د ځواب لپاره بايد د اتلسمې پېړۍ د آلمان فکري، ادبي او سياسي شرايط په پام کې ونيسو. خو لومړی يوه مهمه خبره آلماني کلاسيکانو رومي ليکوالان په بشپړ ډول له پامه نه وو غورځولي؛ بلکې د هغوی په يوه مهم فکري بهير کې يوناني ادبياتو ته تر رومي ادبياتو لوړ هنري او فلسفي مقام ورکول کېده. دا رجحان د يونان‌پالنې (Philhellenism)په نوم هم پېژندل کېږي. مهم لاملونه يې دا دي. په اوولسمه پېړۍ کې فرانسوي کلاسيزم په يورپ کې د ادبي ذوق او ډرامې پر اصولو پياوړی اغېز درلود .خو د اتلسمې پېړۍ ځينو آلماني روښن فکرانو فکر کاوی چې د فرانسوي ادبياتو د قواعدو ړوند تقليد به د آلماني ادبياتو خپلواکي محدوده کړي.هغوی د لرغوني يونان ادبيات د دې لپاره غوره کړل چې وښيي کلاسيک هنر يوازې د فرانسوي ادبي اصولو تابع نه دی .د هغوی په نظر، يوناني هنر د طبيعي بڼکلا، انساني ازادۍ او د شخصيت د بشپړې ودې داسې بېلګه وه چې آلماني ليکوالان ورڅخه په مستقيم ډول الهام اخيستلای شي. د آلمان د کلاسيک غورځنګ پر يو مهم نظريه ورکوونکي، **يوهان يوآخيم وينکلمان (Johann Joachim Winckelmann)**، د لرغوني يونان هنر ژور اغېز درلود .هغه په (۱۷۵۵)ز کال کې په خپل اثر د يوناني اثارو د تقليد په اړه غور و فکر کې يوناني هنر د هنري بشپړتيا د يوې مهمې بېلګې په توګه وړاندې کړی. وينکلمان د يوناني هنر په اړه د ؛لوړې سادګۍ او ارامې عظمت؛ نظريې ته وده ورکړه .د هغه په ليدلوري کې د يوناني هنر ظاهري سادګي د ژورې هنري بڼکلا او داخلي توازن

نخښه وه. د ده نظریاتو وروسته د آلماني کلاسیزم پر شاعرانو، هنرمندانو او فلسفیانو ژور اغېز وکړی. (Oxford Academic) په اتلسمه پېړۍ کې آلمان د ننۍ ورځې په څېر یو موټی ملي دولت نه و، بلکې له ګڼو سلطنتونو او کوچنیو سیاسي واحدونو جوړ و .له همدې امله د ژبې، زده کړې او فرهنګ له لارې د ګډ هویت جوړول د آلماني روښن فکرو لپاره مهمه موضوع وه. د یوناني ژبې او ادبیاتو مطالعه په ښوونیزو او پوهنتوني بنسټونو کې پراخه شوه .ځینو آلماني مفکرانو لرغونی یونان د خپلواک فکر، فني تخلیقي صلاحیت او فرهنګي ودې د مثالي نمونې په توګه وړاندې کړی. په دې توګه، یوناني میراث د آلماني فرهنګي هویت د جوړولو په بحثونو کې ځانګړی ځای پیدا کړی. د آلماني کلاسیزم تر ټولو مهم پړاو **د ویمار کلاسیزم**

(Weimar Classicism) په نوم یادېږي، چې د اتلسمې پېړۍ په وروستیو او د نولسمې پېړۍ په لومړیو کې یې وده وکړه لاندې لیکوالان او آثار یې د دې غورځنګ د پېژندلو لپاره ډېر مهم دي.

ګویټې (Johann Wolfgang von Goethe)، (۱۷۴۹ –۱۸۳۲) ګویټې د آلماني ادبیاتو له سترو لیکوالانو څخه و او د ویمار کلاسیزم له بنسټیزو څېرو څخه ګڼل کېږي. هغه د یوناني هنر له توازن او ښکلا څخه الهام اخیست، خو آثار یې یوازې د کلاسیک مکتب په چوکاټ کې نه محدودېږي.

شیلر د آلماني ډرامې او شاعرۍ یو مخکښ لیکوال و. د ګویټې سره د هغه فکري ملګرتیا د ویمار کلاسیزم په وده کې مهمه ونډه لرله. د انسان ازادي، اخلاقي مسئولیت او د ښکلا روزنیز ارزښت یې د فکر مهم موضوعات وو.

لېسینګ د روښانتیا د دورې مهم لیکوال او ادبي نقاد و .هغه د فرانسوي ډرامې د سختو قواعدو پر ړانده تقلید نیوکه کوله او د یوناني ټراېجډۍ، شکسپیر او د انسان

د طبيعي احساساتو اهميت يې څېړی.لېسينګ د آلماني ادبي نقد او ډرامې په خپلواک پرمختګ کې مهم رول درلود.

هرډر د ژبې، فرهنګ، تاريخ او اولسي ادبياتو په اړه مهم نظريه ورکوونکی و. هغه د يوناني فرهنګ ارزښت مانه، خو دا يې هم ټينګار کاوی چې د هر ملت ادبيات بايد د خپل تاريخي او فرهنګي چاپېريال له مخې وپېژندل شي.هرډر د آلماني ادبياتو د خپلواک هويت او د اولسي فرهنګ د ارزښت په پېژندلو کې مهم و.

ايا آلماني کلاسيکانو رومي ادبيات رښتيا هم له پامه غورځولي وو؟ نه، دا خبره په بشپړ ډول سمه نه ده. د آلماني يونان پالنې ځينو استازو د رومي هنر او ادبياتو مقام تر يوناني ميراث ټيټ باله؛ خو رومي ليکوالان د آلماني ادبياتو له فکري نړۍ څخه نه وو حذف شوي. د بېلګې په توګه:

- د روم مشهور شاعر **ويرجل (Virgil)** د حماسي شعر په دود کې پر يورپ او آلماني شاعرانو اغېز درلود.
- د **هوريس (Horace)** د شعر او ادبي هنر نظريات د کلاسيک ادبي نقد په تاريخ کې مهم پاتې شول.
- **ګويټې** د ايټاليا د سفر پر مهال، چې له ۱۷۸٦ څخه تر ۱۷۸۸ کال پورې يې دوام درلود، له يوناني او رومي دواړو هنري ميراثونو سره مخامخ شو.

په حقيقت کې، د ځينو آلماني مفکرانو له خوا د يوناني هنر لوړ ارزول تر يوه بريده د هغه وخت د فرهنګي نظرياتو او د آلماني هويت د جوړولو له هڅو سره تړاو درلود، نه دا چې رومي ادبيات هېڅ ارزښت ونه لري. د آلماني کلاسيکانو له خوا يوناني ادبياتو ته د ځانګړي ارزښت ورکولو دريې مهم لاملونه وو.د فرانسوي ادبي تقليد پر وړاندې د خپلواک هويت رامنځته کول، په يوناني هنر کې د ښکلا او انساني

بشپړتيا د ايډيال لټول، او د ژبې او زده کړې له لارې د ګډ فرهنګي هويت پياوړتيا. تر ټولو مهم توپير دا دی چې فرانسوي کلاسيزم د لرغوني يونان او روم له ميراث څخه د ادبي نظم او قواعدو لپاره ګټه اخيسته؛ خو آلماني يونان پالنې په ځانګړې ډول هڅه کوله چې د يوناني هنر او فرهنګ په مرسته د انسان، ازادۍ او ښکلا په اړه نوی فکري ليد رامنځته کړي. البته، دا توپير نسبي دی، نه مطلق؛ دواړو دودونو له يوناني او رومي ميراثونو څخه ګټه اخيستې ده.

مسعود: د کلاسيکانو له ليدتوګې، د يونان او روم د برم و پرتم راز د داسې خلکو په شتون کې لکه: **هومر،** يوناني شاعر او کيسه ليکونکی، **ويرژيل،** د روم نومانده شاعر، د ملي حماسې د نښير(اثر) پنځونکی «انه اید»، **سوفوکل يا سوفوکلس،** په لرغوني يونان کې د پنځمې پيړۍ يو له خورا نوموتي تراژيدست ليکونکو څخه وو، **اووید،** يو رومانيايي شاعر وو، چې رومانتيک او افسانوي شعرونه يې ويل، **ارسطو** د لرغوني يونان يو له سترو مفکرينو، فيلسوفانو او لمړنی اروپايي بيولوجيستانو له ډلې څخه وو. او **هوراس** يو له نوماندو رومي شاعرانو څخه ګڼل کېده. ښه به وي که د دغو نامتو ليکوالو د لاسته راوړنو او نښيرونو (اثارو) په اړه لنډ مالومات راکړئ.

استاد سيماب: د لرغوني يونان او روم د ادبياتو او فلسفې شان و شوکت تر ډېره د هغو ليکوالو، شاعرانو او مفکرينو له اثارو سره تړاو لري چې د انسان، طبيعت، اتلولۍ، مينې، اخلاقو، سياست او برخليک په اړه يې ژور فکرونه وړاندې کړل. د دوی آثار نه يوازې د خپل وخت د فرهنګ استازيتوب کوي، بلکې د يورپ پر رنسانس، فرانسوي کلاسيزم، آلماني کلاسيزم او د نړۍ پر ادبي او فلسفي تاريخ يې

هم پراخ اغېز کړی دی. لاندې د هغو شپږو مشهورو شخصیتونو د ژوند، مهمو اثارو او لاسته راوړنو لنډه پېژندنه وړاندې کېږي.

هومر — (Homer)د یونان ستر حماسي شاعر، د ژوند زمانه، نزدې اتمه پېړۍ له میلاد څخه مخکې د هغه د ژوند دقیق تاریخ او حتی د نوم تر شا د تاریخي شخصیت څرنګوالی تر بحث لاندې دی. هومر د لرغوني یونان له تر ټولو اغېزناکو حماسي شاعرانو څخه ګڼل کېږي. د هغه په نوم دوه ستر حماسي آثار پېژندل کېږي چې د یوناني ادبیاتو او د لوېدیځ د ادبي دود له بنسټونو څخه دي. مشهور آثار،ایلیاډ (Iliad) اوډیسي(Odyssey) هومر د حماسې داسې هنري بڼه وړاندې کړه چې په هغې کې افسانه، انساني احساسات، اتلولي او اخلاقي ستونزې سره یوځای کېږي .د هغه آثار د یونانیانو د فرهنګي حافظې، اسطورو او د اتلولۍ د تصور په جوړولو کې مهم رول درلود.

ویرجل — (Virgil)د روم ستر حماسي شاعر، د ویرجل بشپړ لاتیني نوم پوبلیوس ویرجیلیوس مارو (Publius Vergilius Maro)و .هغه د روم د ادبیاتو له سترو شاعرانو څخه و او د رومي حماسې په وده کې یې بنسټیز رول درلود.مشهور آثار، انهایډ (Aeneid) بوکولیکا (Bucolics) جورجیکا (Georgics) ویرجل د یوناني حماسې له دود څخه، په ځانګړي ډول د هومر له اثارو، الهام واخیست؛ خو هغه یې د روم له تاریخي او سیاسي تصور سره وتاړه .انهاید د روم د اصل، برخلیک، قربانۍ او ټولنیز مسئولیت په اړه یو ستر ادبي اثر شو. د رنسانس او کلاسیکو ادبیاتو په تاریخ کې ویرجل د حماسي شعر د یوه مهم معیار په توګه پېژندل کېږي.

سوفوکلس — (Sophocles)د یونان نامتو تربجیډي لیکوال، سوفوکلس د لرغوني یونان د اېتنز د تیټر له دریو مشهورو تربجډي لیکوالو څخه و.د هغه ډرامې د انسان

د برخليک، اخلاقي مسئوليت، د واک او قانون د ټکر او د انساني پوهې د محدوديتونو په اړه ژورې پوښتنې راپورته کوي. مشهور آثار، پاچا اوديپ (Oedipus Rex): د يوه پاچا کيسه ده چې د خپل تېر ژوند د حقيقت موندلو هڅه کوي او په دې بهير کې له يوه دردناک برخليک سره مخ کېږي .دا اثر د حقيقت لټون، ناپوهۍ او انساني محدوديتونو يوه مشهوره ټرېجډي ده. انتيګونه (Antigone) د دولتي قانون او اخلاقي او مذهبي مسئوليت ترمنځ د ټکر کيسه ده .انتيګونه د خپل وجدان او کورني مسئوليت له مخې له واکمن سره مخالفت کوي. الکترا (Electra) د کورنۍ د غچ، عدالت او اخلاقي شخړو په اړه ټرېجډي ده. سوفوکلس د کرکټرونو د نفسياتي او اخلاقي پېچلتيا په انځورولو کې ځانګړی مقام لري .هغه د ډرامې د جوړښت او د صحنې د هنري امکاناتو په پراختيا کې هم مهم رول درلود .د هغه آثار د نړۍ په تيټر کې تر نن ورځې پورې لوستل او نندارې ته وړاندې کېږي.

اوويډ — (Ovid) د روم د مينې او اسطورو شاعر، د اوويډ لاتيني نوم پوبليوس اوويديوس ناسو (Publius Ovidius Naso) و.هغه د روم د اګوستوس د واکمنۍ د دورې له مشهورو شاعرانو څخه و. د مينې، انساني غوښتنو، بدلون او اسطورو په اړه يې شعرونه ليکل. مشهور آثار، مېټامورفوزس (Metamorphoses) د مينې هنر (Ars Amatoria) د مينې غمونه (Tristia) اوويډ د اسطورو کيسې په داسې هنري او روان سبک بيان کړې چې وروسته د يورپ پر شاعرانو، انځورګرانو او ډرامه ليکوالو يې ژور اغېز وکړی. د هغه مېټا مورفوزس د رنسانس او ورپسې اروپايي ادبياتو او هنر لپاره د اسطوري موضوعاتو يوه مهمه سرچينه وګرځېده. يادونه، اوويډ رومي شاعر و، نه رومانيايي شاعر د رومانيايي شاعر اصطلاح د رومانيا له هېواد سره تړاو لري، خو اوويډ د لرغوني روم اوسېدونکی و.

ارسطو — (Aristotle)د فلسفې، منطق او طبيعي علومو ستر مفکر و نور معلومات يې له هر چا سره شته. ارسطو د منظم استدلال او طبقه بندۍ په پراختيا کې مهم رول درلود. د هغه د منطق او فلسفې نظرياتو د پېړيو لپاره د يورپ او اسلامي نړۍ پر علمي فکر اغېز وکړی. په ادبياتو کې د هغه شاعرانه هنر ځانګړی اهميت لري؛ ځکه د تراژيدۍ او حماسې په اړه يې نظريات وروسته د فرانسوي کلاسيزم او نورو اروپايي ادبي مکتبونو د بحثونو برخه وګرځېدل.

هوريس — (Horace) د روم شاعر او ادبي نظريه ورکوونکی و.هوريس د شعر د هنر او ادبي نقد په وده کې مهم مقام لري .هغه د ادبي اثر د يووالي، تناسب، سمون او د لوستونکي لپاره د ګټې او خوند پر ارزښت ټينګار کاوه.د هغه يوه مشهوره ادبي مفکوره دا ده چې شعر بايد هم خوند ورکړي او هم ګټه ورسوي .دغه اصل وروسته د يورپي کلاسيسيزم په ادبي نظرياتو کې هم مهم شو.

د دغو شخصيتونو د اثارو د دوام راز يوازې په لرغونتوب کې نه دی، بلکې په دې کې دی چې هغوی د انسان د ژوند بنسټيزې پوښتنې مطرح کړې دي :انسان څه شی هڅوي؟ انصاف څه دی؟ د واک او وجدان ترمنځ ټکر څنګه حل کېږي؟ مينه، مرګ، برخليک او ازادي څه معنا لري؟ يونانيانو په فلسفه، تراژيدۍ او حماسې کې مهم بنسټونه کېښودل؛ روميانو بيا د يوناني ميراث د خپلولو ترڅنګ هغه له خپل سياسي، ټولنيز او ادبي ژوند سره وټرل. د ويرجل او هوريس په څېر شاعرانو او د اووېډ په څېر اسطوره پوه شاعر د رومي ادبياتو ځانګړی هويت پياوړی کړی.همدا ميراث وروسته د رنسانس، فرانسوي کلاسيزم او آلماني کلاسيزم لپاره د الهام يوه مهمه سرچينه شوه.د ګويټې، شيلر او نورو يورپي ليکوالانو په اثارو کې

د لرغوني يونان او روم د نظرياتو بيا ژوندی کېدل د همدې اوږد ادبي او فکري بهير يوه برخه ده.

مسعود: کلاسيک نښيرونه(اثار) هغه نښيرونه(آثار) دي چې د زمانو او پيړيو په تېريدو سره يې خپل اهميت او ارزښت ساتلی دی او په حقيقت کې هغه ودانښتې دي چې د فردوسي په وينا د باد او باران له امله نه دي اغيزمن شوي. د همدې دک و دليل پر بنسټ، په ډيرو نښيو اروپايي ژبو کې کلاسيک نښيرونه (اثار) هماغه لرغوني نښيرونه (اثار) دي.

تاسو د دغو نښيرونو(اثارو) اغېزمنتوب، ارزښت او تاريخي لروغتيا څنګه ارزوئ؟

استاد سيماب : ستاسو په پوښتنه کې يوه ژوره ادبي او فلسفي مفکوره نغښتې ده : کلاسيک اثر هغه دی چې د خپل پيدايښت له زمانې څخه ډېر اوږد ژوند وکړي او د بېلابېلو نسلونو لپاره خپل فکري، هنري او انساني اهميت وساتي .د فردوسي د هغه مشهور تصور په څېر چې د باد او باران پر وړاندې د يوې ټينګې ودانۍ استقامت بيانوي، کلاسيک آثار هم د زمانې له بدلونونو سره سره د انسان په فکري نړۍ کې خپل ځای ساتي. خو زما په خيال، د کلاسيک اثر د ارزښت د ارزونې لپاره بايد درې مفاهيم سره جلا کړو :تاريخي لرغونتيا، هنري پايښت او فکري اغېزمنتوب .دا درې واړه يو له بل سره تړاو لري، خو يو شان معنا نه لري. د کلاسيکو اثارو لومړی ارزښت دا دی چې د هغو زمانو د انسانانو د فکر، باورونو، ټولنيزو اړيکو او فرهنګي تصوراتو په اړه معلومات راکوي چې مور ورځخه ډېر لرې يو. د بېلګې په توګه:

- د هومر ايلياډ او اوډيسي د لرغوني يونان د اتلولۍ، جګړې، مېلمه پالنې او د خدايانو په اړه د تصوراتو د مطالعې مهمې سرچينې دي.

- د ویرجل انه اید د روم د هویت، سیاسي تصوراتو او د امپراتوری د مشروعیت په اړه د رومي فکر د پوهېدو لپاره مهم اثر دی.
- د فردوسي شاهنامه د ایراني اسطورو، پاچاهانو، اتلانو، اخلاقي کشمکشونو او فرهنګي حافظې یوه ستره سرچینه ده.

البته، دا آثار د خپلو ټولنو د ژوند بشپړ او بې طرفه انځور نه وړاندې کوي؛ دا ادبي آثار دي، نه تاریخي اسناد په مطلقه معنا. د هغوی د تاریخي ارزښت د سم درک لپاره باید د لیکوال تخیل، د اثر مقصد او د هغه وخت تاریخي شرایط هم په پام کې ونیول شي. د کلاسیک اثر ځانګړتیا یوازې دا نه ده چې ډېر پخوانی دی، بلکې دا هم ده چې نوي لوستونکي یې په بېلابېلو زمانو کې بیا لولي او نوې معناوې ورڅخه اخلي، د دې پایښت څو مهم لاملونه دي:

- **د انساني تجربو ژورتیا :** مینه، مرګ، عدالت، ازادي، خیانت، ویره، اتلولي او د برخلیک پر وړاندې مبارزه د انسان د ژوند داسې موضوعات دي چې په بېلابېلو زمانو کې اهمیت لري.
- **هنري جوړښت** : د کیسې منظم جوړښت، د کرکټرونو ژورتیا، د ژبې ښکلا، استعاره او سمبولونه د اثر هنري ځواک پیاوړی کوي.
- د تفسیر وړتیا : یو ستر اثر یوازې یوه معنا نه لري؛ د هر نسل لوستونکي کولای شي د خپلو پوښتنو او تجربو له مخې په هغه کې نوې معناوې پیدا کړي.
- **د فرهنګي حافظې برخه کېدل :** کله چې یو اثر د یوې ژبې، ملت یا پراخ بشري فرهنګ په ادبي حافظه کې ځای ونیسي، د هغه اهمیت د خپل اصلي چاپېریال تر پولو اوړي.

له همدې امله، د کلاسیک اثر پایښت د دې معنا نه لري چې د هغه هره مفکوره تل سمه یا د منلو وړ پاته شوې ده؛ بلکې معنا یې دا ده چې اثر لا هم د لوستلو، څېړلو، نقد او بحث وړ دی. د کلاسیکو اثارو درښیم ارزښت د هغوی فکري اغېز دی. ځینې آثار یوازې د خپل وخت لپاره نه لیکل کېږي؛ بلکې راروان نسلونه د خپلو فکري او ټولنیزو ستونزو د درک لپاره هم ورڅخه ګټه اخلي. د بېلګې په توګه:

هومر: د اتلولۍ، جګړې، ویاړ او انساني کړاوونو په اړه یې د نړۍ پر حماسي ادبیاتو اغېز کړی دی. د ټرویا د کیسو ادبي میراث د دوو زرو کلونو څخه ډېر وخت د هنر او ادبیاتو د الهام سرچینه پاته شوی دی .

ارسطو: د منطق، فلسفې او ادبي نقد نظریاتو یې د یورپ او اسلامي نړۍ پر فکري تاریخ اغېز کړی دی. په ځانګړې ډول د هغه شاعرانه هنر د ټرېجډۍ او ادبي جوړښت د پوهېدو لپاره مهم پاتې شوی دی.

فردوسي: شاهنامه یوازې د پخوانیو پاچاهانو او اتلانو کیسې نه دي؛ بلکې د ژبې، فرهنګي حافظې، انصاف، واک، وفادارۍ او د انسان د برخلیک په اړه هم بحث کوي .د دې اثر اغېز د فارسي ادبیاتو له پولو اوښتی او د منځنۍ اسیا او نورو سیمو پر ادبي دودونو یې هم اغېز کړی دی. په همدې معنا، کلاسیک اثر د تېرو زمانو یوه پاته ټوټه نه ده، بلکې د پخوانۍ تجربې او معاصر فکر ترمنځ یو ژوندی پل دی

ایا هر لرغونی اثر کلاسیک دی؟ دلته باید یو مهم توپیر په پام کې ونیسو هر لرغونی اثر کلاسیک نه دی، د ؛کلاسیک؛ کلمه په ادبیاتو کې دوه نږدې، خو بېلابېلې معناوې لري.

- **تاريخي کلاسيک :** هغه آثار چې د لرغوني يونان او روم له ادبي او فکري دودونو سره تړاو لري.
- **د نړيوال ارزښت کلاسيک:** هغه آثار چې د خپل تاريخي وخت له محدوديتونو سره سره د هنري ځواک، فکري ژورتيا او دوامدار اغېز له امله د بېلابېلو نسلونو لپاره مهم پاتې شوي دي.

د بېلګې په توګه، د **شکسپير** ډرامې د لرغوني يونان او روم آثار نه دي، خو د نړيوالو کلاسيکو ادبياتو برخه ګڼل کېږي .همدارنګه د **فردوسي** شاهنامه د لرغوني يونان او روم اثر نه دی، خو د فارسي ژبې او د نړۍ د حماسي ادبياتو له سترو کلاسيکو اثارو څخه دی .د کلاسيک اثر مقام په دې پورې هم تړاو لري چې نسلونه يې څنګه لولي، تفسير کوي او خپل فرهنګي ميراث ته يې ورګډوي. بل دا چې هغه اثر کلاسيک بلل کېدای شي چې خپل درو يې متاثره کړی وي. او د هر دور د متاثر کولو توان لري او کم نه کم سل کال وخت به پر تېر شوی وي . د کلاسيکو اثارو د ارزوني لپاره زه پنځه معيارونه مهم ګڼم، لومړی اثر د ژبې،جوړښت او خيال له پلوه ځانګړی ځواک لري. دويم،د انسان د ژوند مهمې او پېچلې تجربې انځوروي؟ دريم د هري زمانې د فرهنګ، فکر او ټولنيز ژوند په پوهېدو کې مرسته کوي؟ څلورم، پر نورو ليکوالو، هنرونو او فکري خوځښتونو يې اغېز کړی دی؟ پينځم، د بېلابېلو نسلونو لوستونکي کولای شي نوې پوښتنې او معناوې پکې وموميِ؟ دا معيارونه د دې لپاره ګټور دي چې د اثر ارزښت يوازې د هغه د عمر، شهرت يا د يوه ملت د فرهنګي مقام له مخې ونه سنجوو. ستاسو د ودانۍ استعاره ډېره پر ځای ده. خو زه به يې داسې بشپړه کړم چې کلاسيک اثر يوازې هغه ودانۍ نه ده چې د باد او باران پر وړاندې ولاړه پاته شوې وي؛ بلکې هغه ودانۍ هم ده چې هر نوی نسل پکې د خپل ژوند لپاره نوې معنا پيدا کړې ده. د **فردوسي**

شاهنامه، د هومر ایلیاډ، د ویرجل انهاید او د سوفوکلس پاچا اودیپ هر یو په خپل تاریخي او فرهنګي چاپېریال کې ځانګړې ریښې لري، خو موضوعات یې د نورو زمانو له انسانانو سره هم خبرې کوي. د دغو اثارو تاریخي لرغونتیا د هغوی یوه ځانګړتیا ده؛ خو اصلي ځواک یې په هنري جوړښت، انساني ژورتیا او پر راتلونکو نسلونو په اغېز کې پروت دی. زما وروستۍ ارزونه دا ده چې د کلاسیک اثر تلپاتې ارزښت د هغه په نه زړېدو کې نه، بلکې په دې کې دی چې د زمانې له بدلون سره سره د بیا لوستلو، بیا تفسیر او فکري بحث وړ پاته کېږي. زمانه د اثر ځینې معناوې بدلوي، ځینې محدودیتونه یې رابرسېره کوي، خو کله ناکله همدا بهیر د هغه اهمیت لا روښانه کوي.

مسعود: د ادبیاتو پوهان د پخوانیو ادبي مشرانو د نښیرونو(اثارو) ترڅنګ د **ټالستای، ګوټې او پروست** نښیرونه (اثار) د روسي، المانې او فرانسوي ادبیاتو کلاسیک نښیرونه (اثار) بولي. تاسو د دې نوموتو لیکوالو د نښیرونو (اثارو) په اړه څه لیدلوری لرئ؟

استاد سیماب: زما په اند، **ټالستای، ګویټې او پروست** د نړۍ د ادبیاتو له هغو نوموتو لیکوالو څخه دي چې اثار یې نه یوازې د خپلو هېوادونو د ادبیاتو کلاسیکې ببلګې ګڼل کېږي، بلکې د انسان د ژوند، فکر، احساساتو او ټولنې په اړه ژورې پوښتنې هم راپورته کوي. د دوی د اثارو ارزښت په دې کې دی چې د خپل وخت له پولو اوړي او د ببلابېلو زمانو او ټولنو له انسانانو سره خبرې کوي. ټالستای د روسي او نړیوالو ادبیاتو له سترو ناول لیکونکو څخه دی. د هغه ؛جګړه او سوله؛ او ؛انا کارېنینا؛ ناولونه د کلاسیکو ادبي اثارو غوره ببلګې دي.ټالستای په خپلو اثارو کې د انسان د اخلاقي مسئولیت، مینې، کورنۍ، جګړې، ټولنیزو توپیرونو او

د ژوند د مانا مسئلې څېړي. د هغه د لیکنو ځانګړنه دا ده چې کرکټرونه یې یوازې ښه یا بد نه دي؛ بلکې د واقعي انسانانو په څېر له دنیو شخړو، شکونو او بدلونونو سره مخ دي. د هغه اثار لوستونکي ته دا موقع ورکوي چې د انسان او ټولنې اړیکې له بېلابېلو اړخونو وڅېړي.

ګویټې د المانې ادبیاتو یو ستر کلاسیک لیکوال، شاعر او مفکر دی. د هغه ؛د ځوان ورتر کړاوونه؛ او ؛فاوست؛ له مشهورو اثارو څخه دي. ګویټې په خپلو لیکنو کې د انسان د ازادۍ، مینې، پوهې، ارمانونو او د ځان پېژندنې موضوعاتو ته ځانګړې پاملرنه کړې ده. په ؛فاوست؛ کې د انسان د پوهې او قدرت نه مړېدونکې تنده، له خپل وجود څخه ناخوښي او د ژوند د مانا لټون انځور شوي دي. زما په اند، د ګویټې لویه ځانګړنه دا ده چې د انسان انفرادي تجربې له فلسفي او نړیوالو پوښتنو سره نښلوي.

پروست د فرانسوي ادبیاتو له اغېزناکو ناول لیکونکو څخه دی. د هغه ستر اثر ؛د تېر وخت د لټون په لټه کې؛ د معاصر نړیوال ناول له مهمو اثارو څخه ګڼل کېږي. پروست د حافظې، وخت، مینې، حسد، ټولنیزو اړیکو او د انسان د دننۍ نړۍ په اړه ژوره څېړنه کوي. د هغه په لیکنو کې تېر وخت یوازې د پېښو د یادولو موضوع نه ده، بلکې د انسان د هویت او احساساتو په جوړښت کې مهم رول لري .هغه ښیي چې کله ناکله یوه کوچنۍ پېښه، بوی یا خوند د انسان په ذهن کې د تېر ژوند پراخه نړۍ راژوندۍ کولای شي. د پروست د لیکنې سبک نسبتاً پېچلی او تفصیلي دی، خو همدا ځانګړنه لوستونکي ته د انساني ذهن او حافظې د پېچلتیاوو د درک زمینه برابروي. که څه هم ټالستای، ګویټې او پروست په بېلابېلو تاریخي او

کلتوري شرایطو کې ژوند کړی دی، خو د دوی په اثارو کې ځینې ګډې ځانګړنې لیدل کېږي.

- **د انسان ژوره پېژندنه:** هر یو د انسان د فکرونو، احساساتو، هیلو او داخلي شخړو د څرګندولو هڅه کوي.
- **فکري او فلسفي ژورتیا:** د ژوند د مانا، اخلاقو، ازادۍ، وخت او انساني مسئولیت په څېر موضوعاتو ته پام کوي.
- **هنري نوښت:** هر یوه د داستان، کردار سازي او ادبي بیان په برخه کې د ادبیاتو پر پرمختګ اغېز کړی دی.
- **تلپاته ارزښت:** د دوی اثار د خپل وخت له ځانګړو شرایطو سره تړاو لري، خو موضوعات یې لا هم د ننني انسان لپاره د فکر او بحث وړ دي.

په اخر کې به دا ووایو چې د دغو لیکوالو د کلاسیکو اثارو ارزښت یوازې د دوی په شهرت یا ادبي مقام کې نه دی، بلکې په دې کې دی چې لوستونکی له خپل ځان، خپلې ټولنې او د انسان له ګډ برخلیک سره مخامخ کوي .ټالستای مور ته د انسان او ټولنې پراخه انځور وړاندې کوي، ګویټې د انسان د ارمانونو او فکري لټون ژورتیا رابنیي، او پروست د حافظې، وخت او دننۍ تجربې پېچلتیا رابرسېره کوي. له همدې امله، د دوی اثار یوازې د روسي، المانې او فرانسوي ادبیاتو میراث نه دی، بلکې د بشري فرهنګ ګډه شتمني هم ده .البته، د دغو اثارو لوستل باید یوازې د ستاینې لپاره نه وي؛ بلکې د انتقادي فکر، تاریخي پوهاوي او د انسان د تجربو د ژور درک لپاره هم وکارول شي.

مسعود: ویل شوي چې: د اوولسمې پېړۍ فرانسوي علمي ستې لکه: **ژان دي لا فونټین** نومانده فرانسوي کیسه لیکونکی او شاعر، **پاسکال-** فرانسوی فیلسوف،

ریاضیپوه او فزیکپوه، **ژان راسین** لوی فرانسوی تاریخپوهاند او ډرامه لیکونکی، همدا راز لیکوال **"پیرکورني"** د فرانسې او نړۍ د ادبیاتو په تاریخ کې نومانده ټرېجډي لیکونکی له هغو پېژاندو لیکوالو څخه دي چې د مهمو او اغیزناکو کلاسیکو نښیرونو(اثارو) په پنځولو کې یې اړین رول لوبولې دی.

نښه به وي که تاسو د دې لیکوالو او نوموتو نښیرونو (اثارو) په اړه لنډه رڼا واچوئ.

استاد سیماب: د اوولسمې پېړۍ فرانس د یورپ د ادبیاتو، فلسفې او علمي تفکر له مهمو مرکزونو څخه و. په دې پېړۍ کې د فرانسوي کلاسیکې ادبیاتو وده وکړه او لیکوالو، شاعرانو، فلسفیانو او ډرامه لیکونکو د داسې اثارو په پنځولو کې ونډه واخیسته چې د فرانس او نړۍ پر ادبي او فکري تاریخ یې ژور اغېز وکړ. ژان دې لا فونټین، بلېز پاسکال، ژان راسین او پیر کورنیي د دې دورې له نوموتو شخصیتونو څخه دي.

لا فونټین (۱۶۲۱-۱۶۹۵) د فرانس مشهور شاعر او د حکایوي ادبیاتو لیکوال و. هغه تر ډېره د خپلو تمثیلي حکایتونو له امله شهرت لري. په حکایتونو کې یې حیوانان د انسانانو په څېر خبرې کوي او د انسانانو اخلاقي ځانګړنې، کمزورۍ او ټولنیز چلند څرګندوي.مهم آثار یې:

Fables حکایتونه، د هغه تر ټولو مشهور اثر دی چې په کې د حیواناتو او انسانانو د چلند له لارې اخلاقي او ټولنیز درسونه وړاندې کېږي. Contes et nouvelles حکایتونه او لنډې کیسې، د هغه د داستاني لیکنو بله مهمه ټولګه ده. د لا فونټین د لیکنو ځانګړنه روانه ژبه، طنز، د انساني طبیعت دقیق انځور او اخلاقي پیغامونه

دي. د هغه حکایتونه ماشومانو او لویانو ټول لولي او د نړۍ په ګڼو ژبو ژباړل شوي دي.

پاسکال (۱۶۲۳-۱۶۶۲) فرانسوی فلسفي، ریاضي پوه، فزیک پوه او لیکوال و. هغه د ریاضیاتو او فزیک په برخو کې مهمې لاسته راوړنې لرلې او په فلسفي او ديني تفکر کې يې هم ځانګړی مقام درلود مهم آثار يې: Pensées تفکرات د هغه له مهمو فلسفي او ديني ليکنو څخه دی .په دې اثر کې د انسان د وجود، ایمان، عقل، شک او د ژوند د مانا مسئلې څېړل شوې دي Lettres provinciales. ولایتي لیکونه، د لیکونو یوه مشهوره ټولګه ده چې د مذهبي او فکري اختلافونو په اړه په انتقادي او طنزیه انداز لیکل شوې ده . پاسکال د انسان عقل او د هغه محدودیتونه دواړه ارزولي دي .د هغه په اند، انسان له یوې خوا د فکر او پوهې وړتیا لري او له بلې خوا د خپل وجود، کمزورۍ او د کایناتو د پراخوالي په وړاندې له ژورو پوښتنو سره مخامخ دی. د هغه نثر د فرانسوي فلسفي او ادبي نثر پر پرمختګ مهم اغېز کړی دی.

ژان راسین (۱۶۳۹-۱۶۹۹) د فرانس له سترو کلاسیکو ډرامه لیکونکو څخه و.هغه په ځانګړي ډول د ټراجیډۍ په برخه کې شهرت لري. د هغه ډرامې د انسان د احساساتو، مینې، حسد، واک، اخلاقي کشمکشونو او برخلیک ژور انځور وړاندې کوي.مهم آثار يې، Andromaque اندروماک، د مینې، وفادارۍ او حسد په اړه یوه مشهوره ټراجیډي ده. Phèdre فیډر، د ممنوعې مینې، ګناه، وجدان او انساني کمزورۍ موضوعات رانغاړي.Britannicus بریټانیکوس، د واک، سیاست او د واکمن شخصیت د بدلون په اړه ډرامه ده.د راسین د ډرامو مهمې ځانګړنې د کرکټرونو نفسیاتي ژورتیا، د جذباتو شدت، د ژبې ښکلا او د پېښو منظم جوړښت

دي.هغه د فرانسوي کلاسيکي ټرېجډي په بشپړتيا کې مهم رول درلود او اثار يې تر نن ورځې په تيټرونو کې نندارې ته وړاندې کېږي.

پيير کورني (١٦٠٦-١٦٨٤) د فرانس له مخکښو کلاسيکو ډرامه ليکونکو او ټرېجډي ليکونکو څخه و. د هغه په اثارو کې د عزت، دندې، وفادارۍ، ارادې او شخصي غوښتنو ترمنځ شخړې مرکزي ځای لري مهم آثار ی، Le Cid ال سيډ، د کورنليي تر ټولو مشهور اثر دی، په دې ډرامه کې مينه، کورنی عزت، دنده او شخصي احساسات له يو بل سره په ټکر کې راځي Horace هوريس د وطن‌پالنې، قربانۍ او مدني دندې موضوعات څېړي. Cinna.سينا د واک، سازشونه، بخښنې او سياسي اخلاقو په اړه ډرامه ده.د دغو څلورو شخصيتونو ادبي او فکري ونډه په لاندې ډول لنډولای شو:

- **لا فونتين** :د حکايت، طنز او اخلاقي روزنې په برخه کې.
- **پاسکال** :د فلسفي نثر، انساني تفکر او د عقل او ايمان د اړيکو په څېړنه کې.
- **راسين** :د ټرېجډي، نفسياتي تحليل او د انساني احساساتو په انځورولو کې.
- **کورني** :د اتلولۍ، ارادې، عزت او اخلاقي مسئوليت په ډراماتيک بيان کې.

د اوولسمې پېړۍ دغو فرانسوي ليکوالو د فرانس د کلاسيکي ادبياتو په غوړېدو کې مهمه ونډه درلوده .د دوی اثار يوازې د خپل وخت د ټولنې او فرهنگ استازيتوب نه کوي، بلکې د انسان د طبيعت، اخلاقو، احساساتو، عقل او ټولنيزو اړيکو په اړه داسې پوښتنې مطرح کوي چې تر نن ورځې پورې ارزښت لري. له

همدې امله، د دوی اثار د فرانسوي ادبياتو ترڅنګ د نړيوال ادبي او فکري ميراث مهمه برخه ګڼل کېږي.

مسعود: د څيړنې له مخې د کلاسيکيزم د غورځنګ له پيل څخه هغه علمي ستې په فرانسې کې د (۱۷)مې پيړۍ غوره کومیډي ليکونکی او اروپا کې د نندارو ترټولو لويه هنري څېره ؛**مولییر، رونسارډ** نوماندە فرانسوي شاعر؛ چې فرانسه کې يې همپېرو د "شاعرانو شاهزی" او "د شاهزيانو شاعر" نومولی وو، دوی په ټوله کې د لرغوني يونان او روم د اوچتو او ویاړلو هنري نښيرونو (اثارو) د بيا راستنيدلو پيغام وړونکي ول.

تاسو د دې ليکوالو د اند و واند(فکر او خيال)، او هنري -فرهنګي نښيرونو (اثارو) په اړه څه اند لرئ!

استاد سيماب: د کلاسيزم غورځنګ د يورپ په ادبي او هنري تاريخ کې ځانګړی مقام لري. په فرانس کې دغه غورځنګ په اوولسمه پيړۍ کې خپل اوج ته ورسېدی، خو فکري او ادبي ريښې يې د رنسانس په دوره کې، په ځانګړي ډول د شپاړسمې پيړۍ له انسان پالنې او د لرغوني يونان او روم له ادبي ميراث سره تړاو درلود. مولییر او رونسارډ د فرانسوي ادبياتو له هغو نوموتو شخصيتونو څخه دي چې د کلاسيکو ادبي ارزښتونو په وده کې يې مهم رول لوبولی دی. مولییر (۱۶۲۲–۱۶۷۳) د فرانس مشهور ډرامه ليکونکی، لوبغاړی او د کامیډۍ استاد و. هغه د انساني کمزوريو، ټولنيزو عيبونو، ریاکاری، حرص او ناپوهۍ د انځورولو له لارې د فرانسوي کامیډۍ په پرمختګ کې بنسټيز رول درلود. د مولییر د کامیډيو ځانګړنه دا ده چې د خندا تر شا ژور ټولنيز او اخلاقي پيغامونه لري .هغه د خپل وخت د ټولنې عيبونه په هنري بڼه څرګندول او د انساني چلند د اصلاح لپاره يې د طنز له

ځواک څخه ګټه اخیسته. رونسار (۱۵۲۴–۱۵۸۵) د فرانسې د رنسانس دورې مشهور شاعر و. هغه د ؛لا پلېیاډ؛ (La Pléiade) په نوم د شاعرانو له ادبي ډلې سره تړاو درلود. د دې ډلې موخه د فرانسوي ژبې بډای کول او د لرغوني یونان او روم د ادبیاتو له هنري تجربو څخه الهام اخیستل وو. رونسار د فرانسوي شعر په ژبني او هنري پرمختګ کې مهمه ونډه درلوده .هغه هڅه وکړه چې فرانسوي ژبه د یوناني او لاتیني ادبیاتو په څېر د لوړو ادبي او هنري موضوعاتو د بیان وړ وګرځوي. د دواړو لیکوالو ترمنځ مهم توپیر دا دی چې رونسار د شپاړسمې پېړۍ د رنسانس شاعر و، په داسې حال کې چې مولییر د اوولسمې پېړۍ د فرانسوي کلاسیکې ډرامې له مخکښو اساتزو څخه و .سره له دې توپیر، دواړو د فرانسوي ادبیاتو په پرمختګ کې مهم رول لوبولی دی. مولییر او رونسار د فرانسوي ادبیاتو د دوو مهمو دورو استازي دي .رونسار د رنسانس په دوره کې د فرانسوي شعر د بډاینې او د لرغوني ادبي میراث د بیا راژوندي کولو لپاره هڅې وکړې، او مولییر د کامیډۍ له لارې د انساني طبیعت او ټولنیزو عیبونو هنري انځور وړاندې کړ .د دوی اثار د فرانسوي ادبیاتو د ودې او د اروپا د ادبي میراث په تاریخ کې د پام وړ ارزښت لري. یوه تاریخي یادونه چې د لرغوني یونان او روم د ادبیاتو د بیا راژوندي کولو بهیر تر ډېره د رنسانس له دورې سره تړاو لري، په داسې حال کې چې په اوولسمه پېړۍ کې فرانسوي کلاسیکیزم د همدې میراث ځینې اصول د نظم، عقل، اعتدال او هنري جوړښت په بڼه لا منظم کړل.

مسعود: تاسو د کلاسیسیسم تاریخي خوځښت او هغو آثارو (نښیرونو)ته چې د کلاسیکیزم له مکتب سره تړاو لري، څنګه ګورئ؟

استاد سیماب: مورِ پر کلاسیزم دومري زیات و ږغېدو چې دا ځواب به تکراري غوندي شي. کلاسیزم د یورپ په ادبي او هنري تاریخ کې یو له مهمو فکري او هنري خوځښتونو څخه دی چې د عقل، منطق، اعتدال، نظم، تناسب او هنري بشپړتیا پر اصولو ولاړ دی.د دې مکتب فکري او هنري ریښې د لرغوني یونان او روم په ادبیاتو، فلسفه او هنر کې موندل کېږي، خو د رنسانس په دوره کې یې بیا وده وکړه او په اوولسمه پېړۍ کې په ځانګړي ډول په فرانس کې خپل منظم او اغېزناک شکل غوره کړی.د کلاسیزم پلویانو باور درلود چې ادبیات باید د انسان د ژوند، ټولنې، اخلاقو او انساني طبیعت د پېژندنې وسیله وي.د دوی په فکر، یو بریالی ادبي اثر باید د ښکلا ترڅنګ فکري ژورتیا، منطقي جوړښت، د بیان روښانتیا او هنري تناسب هم ولري. له همدې امله، هغوی د لرغوني یونان او روم له ادبي اثارو او د ارسطو او هوریس له ادبي نظریاتو څخه الهام اخیست.د دې مکتب د اصولو په رامنځته کولو او پراختیا کې فرانسوي لیکوالانو مهم رول درلود .پیر کورلنیي او ژان راسین د ټرېجډي په برخه کې، مولییر د کومیډۍ په برخه کې او نیکولا بوالو د ادبي نقد او کلاسیکو اصولو په تشریح کې ځانګړی مقام لري.د دغو لیکوالو ځینې مهم آثار دا دي:

- پیر کورني ::ال سید؛، ؛هوراس؛ او ؛سینا؛.
- ژان راسین ::اندروماک؛، ؛بریتانیکوس؛ او ؛فېدر؛.
- مولییر ::تارتوف؛، ؛خسیس؛ او ؛مېزانتروپ؛.
- نیکولا بوالو ::د شعر فن؛(L'Art poétique) ، چې د فرانسوي کلاسیکیزم د اصولو په تشریح کې مهم اثر دی.

د کلاسیزم یوه مهمه ځانګړنه دا ده چې د انسان احساسات د عقل، اخلاقو او ټولنیزو مسئولیتونو په رڼا کې څېړي .په ټرېجډي کې د انسان د ارادې، برخلیک او اخلاقي شخړو موضوعات مطرح کېږي، په داسې حال کې چې کومیډي د طنز له لارې د ټولنې عیبونه، ریاکاري، حرص او ناپوهي څرګندوي.البته ، کلاسیزم باید یوازې د پخوانیو ادبي اثارو د تقلید په توګه ونه پېژندل شي. د دې مکتب لیکوالانو له لرغوني میراث څخه د هنري الهام سرچینه جوړه کړه او د خپل وخت ټولنیزې او فکري مسئلې یې په نوې بڼه بیان کړې. د هغوی اثار د خپل تاریخي چاپېریال استازیتوب کوي، خو د انسان د طبیعت او ټولنیزو اړیکو په اړه یې پوښتنې لا هم د ننني لوستونکي لپاره ارزښت لري. په پایله کې، زه کلاسیزم د داسې ادبي او هنري خوځښت په توګه ارزوم چې د عقل او احساس، ښکلا او اخلاقو، فرد او ټولنې ترمنځ د توازن د موندلو هڅه کوي. د دې مکتب تاریخي اهمیت یوازې په دې کې نه دی چې د اروپا د ادبیاتو په پرمختګ کې یې ونډه اخیستې، بلکې په دې کې هم دی چې د ادبي نقد، ډرامې، شعر او هنري جوړښت لپاره یې داسې اصول مطرح کړل چې د راتلونکو ادبي مکتبونو په رامنځته کېدو او پرمختګ کې یې هم اغېز درلود. زما په اند، د کلاسیزم د اثارو اصلي ارزښت په دې کې دی چې د هنري ښکلا تر څنګ د انسان د عقل، اخلاقو، احساساتو او ټولنیز ژوند په اړه د ژور فکر زمینه برابروي.

مسعود: ستاسو په اند کوم ډول نښیرونو (اثارو) ته کلاسیک ویلی شو، کوم ډول نښیرونه (اثار) کلاسیک نښیرونه (اثار) بلل کېدای شي؟

استاد سیماب: د دې پوښتنې ځواب شوی دی خو په لنډه توګه به ووایو چې کلاسیک اثار هغه ادبي، هنري او فکري پنځونې دي چې د خپل لوړ هنري

کیفیت، فکري ژورتیا او تاریخي اغېز له امله د زمانې له بدلونونو سره سره خپل ارزښت ساتي. دلته باید د کلاسیک اثر او د کلاسیزم د مکتب د اثر ترمنځ توپیر وشي. کلاسیک اثر د تلپاتې ادبي او هنري ارزښت له مخې پېژندل کېږي، خو د کلاسیزم مکتب پر عقل، نظم، اعتدال او د لرغوني یونان او روم پر هنري دودونو ټینګار کوي. د هومر ایلیاد، د شکسپیر هملیټ او د ټالستای جګړه او سوله د کلاسیکو اثارو بېلګې دي، خو د فرانسوي کلاسیزم له مهمو اثارو څخه د کورلنیي ال سید، د راسین فېډر او د مولییر تارتوف یادولای شو.په پښتو ادبیاتو کې د خوشحال خان خټک، رحمان بابا او حمید مومند اثار د خپل ژبني، فکري او هنري ارزښت له مخې د کلاسیک ادب مهمې بېلګې دي. د یوه اثر کلاسیک ارزښت د هغه په هنري بشپړتیا، فکري ژورتیا، تاریخي اغېز او د بیا لوستلو وړتیا کې نغښتی دی. په پایله کې، کلاسیک اثر یوازې زوړ اثر نه دی، بلکې هغه پنځونه ده چې د خپل هنري ځواک او فکري ارزښت له امله د راتلونکو نسلونو لپاره هم د پوهې، تفکر او ښکلا سرچینه پاتې کېږي.

مسعود: ویل شوي دي چې: د کلاسیکیزم ښوونځی د عقل او کمال مکتب دی، د ادب په تاریخ کې د غوره تراژیدویو، کومیډیو او حماسو یو ټولګه ده. تاسو په دې اړه څه لیدلوری لرئ؟

استاد سیماب: زما په اند، کلاسیزم د یورپ په ادبي او هنري تاریخ کې یو مهم فکري او هنري مکتب دی چې د عقل، منطق، نظم، اعتدال، تناسب او هنري بشپړتیا پر ارزښتونو ټینګار کوي .د دې مکتب بنسټیزې ریښې د لرغوني یونان او روم په ادبي او فلسفي میراث کې پرتې دي، خو په ځانګړي ډول د اوولسمې پېړۍ په فرانسه کې یې منظم او اغېزناک ادبي شکل ومونډ. کله چې کلاسیزم د عقل او

کمال مکتب بولو، موخه مو دا ده چې د دې مکتب لیکوالو هڅه کوله خپل ادبي اثار د منطقي جوړښت، روښانه بیان، اخلاقي ارزښتونو او هنري تناسب پر بنسټ رامنځته کړي .دوی باور درلود چې ادبیات باید د انسان د احساساتو او غوښتنو ترڅنګ د هغه عقل، وجدان او ټولنیز مسئولیت هم څرګند کړي .البته، دا په دې معنا نه ده چې کلاسیکو لیکوالو احساسات له پامه غورځول؛ بلکې هغوی هڅه کوله چې احساسات په منظم او هنري چوکاټ کې بیان کړي. د کلاسیزم د ادبي نړۍ درې مهم ژانرونه، یعنې ټراجډي، کامیډي او حماسه، ځانګړی مقام لري.

ټراجډي د انسان د برخلیک، اخلاقي شخړو، مینې، قدرت، مسئولیت او داخلي کشمکشونو د انځورولو یوه مهمه هنري بڼه ده.په فرانسوي کلاسیک تیټر کې پیر کورلنیي او ژان راسین د دې ژانر مخکښ استازي وو. د کورلنیي ؛ال سید؛ او د راسین ؛فېدر؛ د یادونې وړ آثار دي. په دغو ډرامو کې انسان له داسې ستونزو سره مخ کېږي چې د شخصي غوښتنو او اخلاقي مسئولیتونو ترمنځ د سخت انتخاب غوښتنه کوي.

کامیډي د طنز، خندا او انتقاد له لارې د انساني کمزوریو او ټولنیزو عیبونو د څرګندولو وسیله ده .مولییر د فرانسوي کلاسیکې کامیډۍ له سترو استازو څخه دی. د هغه ؛تارتوف؛، ؛خسیس؛ او ؛مېزانتروپ؛ د ریاکارۍ، حرص، ځان‌غوښتنې او ټولنیزې ظاهرسازۍ په څېر موضوعات څېړي .د مولییر د هنر ارزښت په دې کې دی چې لوستونکی او نندارچي خندوي، خو په عین وخت کې یې تفکر ته هم هڅوي.

حماسه د اتلولۍ، جګړې، تاریخي پېښو، ګډو ارزښتونو او د یوې ټولنې د فرهنګي حافظې د بیان مهم ادبي ژانر دی. د هومر ؛ایلیاد؛ او ؛اودیسي؛ د لرغوني یونان

د حماسې له مهمو اثارو څخه دي .دغه آثار د کلاسیزم له رامنځته کېدو څخه ډېر پخوا لیکل شوي وو، خو د کلاسیکو ادیبانو لپاره یې د هنري الهام او ادبي معیار حیثیت درلود. زما په اند، د کلاسیزم یوه مهمه ځانګړنه دا ده چې د انسان انفرادي تجربې له ټولنیزو او اخلاقي مسئلو سره نښلوي. په دې مکتب کې ادبي اثر یوازې د شخصي احساساتو د څرګندولو وسیله نه ده، بلکې د انساني طبیعت، ټولنیزو اړیکو او د ژوند د مهمو مسئلو د څېړنې یوه هنري بڼه هم ده. خو باید یادونه وکړو چې ټولې غوره ټراېجډي، کامیډۍ او حماسې د کلاسیزم په مکتب پورې تړاو نه لري. د بېلګې په توګه، د شکسپیر ؛هملټ؛ د نړیوالو ادبیاتو یو کلاسیک اثر دی، خو شکسپیر د فرانسوي کلاسیزم د اصولو مستقیم لاروی نه و. په همدې توګه، د هومر حماسې د کلاسیک ادب بنسټیزې بېلګې دي، خو د اوولسمې پېړۍ د فرانسوي کلاسیکیزم محصولات نه دي.

مسعود: کلاسیک تیاتر چې په (۱۷)مه پیړۍ کې یې په فرانسه کې وده وکړه او لوړو پوړیو ته ورسید، هنرمندانو او لیکوالو په دې برخه کې هڅانده وڼه درلوده. که د دې مهالپېر د اشنا او نوموتو ډرامه لیکونکو او ډرامو نومونه واخلئ.

استاد سیماب: زما په اند، اوولسمه پېړۍ د فرانسوي کلاسیک تیټر د غوړېدو او هنري بشپړتیا له مهمو دورو څخه ده .په دې پېر کې تیټر یوازې د ساټیرۍ وسیله نه وه، بلکې د انساني طبیعت، اخلاقي کشمکشونو، ټولنیزو عیبونو او سیاسي اړیکو د څرګندولو یوه اغېزناکه هنري وسیله هم وه. د فرانسوي کلاسیک تیټر په وده کې د ادبي اصولو، د لرغوني یونان او روم د ډراماتیکو اثارو، د شاهي دربار د ملاټړ او د تیټري بنسټونو رول مهم و .په دې دوره کې ټراېجډي او کامیډي دواړه وده وکړه او ځینو لیکوالو د ډرامې په جوړښت، ژبه او کرکټر جوړونه کې د پام وړ بدلونونه

راوستل. د دې دورې تر ټولو مشهور ډرامه لیکونکو ذکر پورته شوی دی. د دغو ډرامه لیکونکو په اثارو کې څو ګډ هنري اصول لیدل کېږي:

- د پېښو منظم جوړښت او د داستان منطقي پرمختګ.
- د انساني طبیعت او اخلاقي شخړو ژوره څېړنه.
- د ژبې ښکلا، روښانتیا او هنري تناسب.
- د ټرېجډي له لارې د انساني برخلیک او مسئولیتونو انځورول.
- د کامیډۍ له لارې د ټولنیزو عیبونو او انساني کمزوریو نقد.

د فرانسوي کلاسیک تیټر (تیاتر)په بحث کې د زمان، مکان او عمل د درې وحدتونه مهم دي. دا اصل د ډرامې د پېښو د یووالي او تمرکز لپاره کارېده، خو ټولې کلاسیکې ډرامې په بشپړ ډول د دې اصولو تابع نه وې. زما په اند، کورلنیي، راسین او مولییر د فرانسوي کلاسیک تیټر درې مهم استازي دي. کورلنیي د ارادې، عزت او اخلاقي مسئولیت موضوعات، راسین د انساني احساساتو او رواني شخړو ژورتیا، او مولییر د طنز او ټولنیز انتقاد ځواک د ډرامې په ژبه وړاندې کړ. د دوی اثار د خپل وخت له ټولنیزو او فرهنګي شرایطو سره تړلي دي، خو د انسان د طبیعت، مینې، واک، اخلاقو او ټولنیزو اړیکو په اړه یې پوښتنې لا هم د معاصر لوستونکي او نندارچي لپاره ارزښت لري. له همدې امله، د فرانسوي کلاسیک تیټر میراث یوازې د فرانسې د ادبیاتو برخه نه ده، بلکې د نړۍ د ډراماتیک هنر په تاریخ کې هم مهم مقام لري.

مسعود: کلاسیکان د کلاسیکو تراژیدویو، کېسو یا تاریخي اسطورو او کلاسیکو اروپایي کومیډیانو په اړه څنګه اندېدل؟ که د نوموتو کلاسیک تراژیدیو، کېسو، طنزونو، افسانو او په ترڅ کې یې د لیکوالو نومونه واخیستل شي ښه به وي.

استاد سیماب: کلاسیک ادبیات د بشري تمدن د فکري، هنري او فرهنګي میراث یوه مهمه برخه جوړوي. د لرغوني یونان او روم لیکوالانو ادبیات یوازې د ساعت‌تېرۍ او تفریح وسیله نه ګڼله، بلکې د انسان د ژوند، برخلیک، اخلاقو، عدالت، قدرت، مینې، جګړې او ټولنیزو اړیکو د پېژندلو یوه مهمه لار یې بلله. هغوی د شعر، تراژیدۍ، حماسې، اسطورې، طنز او کامیډۍ له لارې هڅه کوله چې د انسان د شخصیت بېلابېل اړخونه څرګند کړي او د فرد او ټولنې ترمنځ اړیکې وڅېړي. د کلاسیکو ادبیاتو ځانګړنه دا وه چې انسان یې د خپلو غوښتنو، کمزوریو، اخلاقي مسئولیتونو او ټولنیزو ستونزو په منځ کې انځوراوه. له همدې امله، د کلاسیکو اثارو موضوعات یوازې د خپل وخت لپاره مهم نه وو، بلکې په وروستیو پېړیو کې یې پر اروپایي ادبیاتو، تیاتر او فلسفي فکر هم ژور اغېز وکړ.

د تراژیدۍ له مهمو لیکوالانو څخه اشیلوس، سوفوکلیس او اوریپیدیس یادولای شو. اشیلوس په خپل اثر اورستیا کې د غچ، عدالت او د کورنۍ د ګناه موضوع څېړلې ده. سوفوکلیس په اودیپ پاچا کې د برخلیک، ناپوهۍ او حقیقت موندنې مسئله وړاندې کړې ده. د دې اثر مرکزي کرکټر اودیپ د حقیقت د موندلو په لټه کې وي، خو په پای کې له داسې حقیقت سره مخامخېږي چې د ده ژوند په بشپړه توګه بدلوي. اوریپیدیس په خپلو اثارو، په ځانګړې ډول مېدیا او ترواییې ښځې کې، د انساني احساساتو، غچ، جګړې او د ښځو د کړاوونو موضوعات څېړلي دي. هزیود په خپل اثر تیوګوني کې د یوناني خدایانو پیدایښت او د کایناتو د نظم په اړه روایتونه بیان کړي دي. د روم مشهور شاعر ویرجل بیا په انیډ کې د اینیاس سفر او مبارزې انځور کړې دي. په دې اثر کې د وطن، دندې، قربانۍ او د ټولنې د راتلونکي لپاره د شخصي غوښتنو د محدودولو موضوعات مهم ځای لري. رومي

شاعر اووید په خپل اثر مېټامورفوسس کې د یوناني او رومي اسطورو ګڼې کیسې راغونډې کړې دي. په دغو کیسو کې د مینې، غرور، سزا، بدلون او د انسان او طبیعت د اړیکو موضوعات څرګندېږي. کلاسیکانو اسطورې یوازې د خیالي کیسو په توګه نه کارولې، بلکې د انسان د طبیعت، قدرت، عدالت او اخلاقي مسئولیت د څرګندولو لپاره یې هم ورڅخه ګټه اخیسته. البته اسطوره او تاریخ باید سره جلا وپېژندل شي، ځکه په اسطوري روایتونو کې ټولې پېښې د تاریخي واقعیتونو په توګه نه شي ثابتېدای.

د لرغوني یونان مشهور کامیډي لیکوال اریستوفان و.د هغه په مهمو اثارو کي ؛دي کلاوډز،لائسسټراټا او دي فراګز شامله دي. د نوې یوناني کامیډۍ مهم لیکوال مېنانډر و، چې په خپلو اثارو کې یې د کورنۍ، مینې، واده، ټولنیزو توپیرونو او ورځني ژوند شخړې انځورولې. په رومي ادبیاتو کې پلاتوس او ترنس د کامیډۍ مشهور لیکوالان وو. پلاتوس په مغرور عسکر کې د غرور او دوکې موضوع څېړلې، په داسې حال کې چې ترنس په ورونه کې د ماشومانو د روزنې، د پلرونو او زامنو د اړیکو او د سختۍ او نرمۍ د توپیر مسئله مطرح کړې ده.په وروسته اروپایي ادبیاتو کې مولیر د کامیډۍ د دود یو مهم استازی شو. د هغه په تارتوف کې ریاکاري، په کنجوس کې د پیسو افراطي مینه او په مخیض ناروغ کې د ناروغۍ او طبابت په اړه د انسانانو ځینې وېره ناک او خندونکي چلندونه انځور شوي دي. له دغو اثارو څخه څرګندېږي چې کامیډي یوازې د خلکو د خندولو وسیله نه ده، بلکې د ټولنیزو دودونو، اخلاقي نیمګړتیاوو او د انسان د ناسم چلند د نقد لپاره هم کارول کېږي.
طنز د کلاسیکو ادبیاتو هغه ژانر دی چې د انسان د عیبونو، ټولنیزو تضادونو، ریاکارۍ، حرص او فساد د څرګندولو لپاره کارول کېږي. طنزي لیکوالان د خندا، مبالغې، تمثیل او انتقادي بیان له لارې هڅه کوي چې د ټولنې پټې ستونزې ښکاره

کړي. د روم له مشهورو طنزي لیکوالانو څخه هوریس او جوونال یادولای شو. هوریس په خپلو طنزي اثارو کې د انسان د حرص، غرور او افراطي غوښتنو پر ضد نسبتاً نرم او اصلاحي طنز کارولی دی. د هغه موخه ډېری وخت د انسان د چلند اصلاح او د اعتدال ارزښت څرګندول وو. جوونال بیا په خپلو طنزونو کې د فساد، ټولنیزې نابرابرۍ، د شتمنۍ د ناسم استعمال او د واکمنو د نیمګړتیاوو په اړه توندې نیوکې کړې دي. د یوناني ژبې لیکوال لوکیان هم په خپلو طنزي مکالمو کې د خدایانو، فیلسوفانو او د انسانانو د ادعاوو ځینې اړخونه په انتقادي بڼه وړاندې کړي دي. په دې توګه، طنز د کلاسیکو لیکوالانو په لاس کې د ټولنیز نقد یوه اغېزمنه وسیله وه. دوی هڅه کوله چې د انسان او ټولنې نیمګړتیاوې د خندا او نیوکې له لارې څرګندې کړي. خو طنز تل بې‌طرفه نه وي، ځکه هر طنزي لیکوال خپل فکري دریځ او د خپلې زمانې ځانګړي ارزښتونه لري.

لنډې اخلاقي کیسې او حکایتونه هم په کلاسیکو ادبیاتو کې ځانګړی اهمیت لري. په دغو کیسو کې حیوانات، انسانان او خیالي کرکټرونه د انساني چلندونو او ټولنیزو اړیکو د څرګندولو لپاره کارول کېږي.ایسوپ د حکایتونو له مشهورو نومونو څخه دی. د هغه په نوم پېژندل شوې کیسې د اخلاقو، هوښیارۍ، صبر او انساني کمزوریو په اړه لنډ پیغامونه لري. د ببلګې په توګه، په ګیدړ او انګور کې د هغه شي د بې‌ارزښته ګڼلو چلند انځور شوی چې انسان یې ترلاسه کولای نه شي. په کېښپ او سوی کې د استقامت او زغم ارزښت څرګند شوی دی. د هلک چې لېوه یې باله کیسه بیا ښیي چې پرله‌پسې دروغ د انسان اعتبار له منځه وړي. د لرغوني یونان او روم ادبیاتو پر وروستیو اروپایي ادبیاتو ژور اغېز کړی دی. د رنسانس او کلاسیزم لیکوالانو له کلاسیکو اثارو څخه د موضوعاتو، ادبي جوړښتونو، کرکټرونو

او هنري اصولو په برخه کې الهام اخیستی دی. ویلیم شکسپیر د رنسانس له مشهورو لیکوالانو څخه دی چې په خپلو ټراجډیو او کامیډیو کې یې د انساني احساساتو، قدرت، مینې، هویت او اخلاقي شخړو موضوعات څېړلي دي. د هغه هملټ او میکبت د ټراجډۍ مشهور مثالونه دي، په داسې حال کې چې د نیمې اوړي د شپې خوب او د ټروتنو کامیډي د کامیډۍ له مهمو اثارو څخه ګڼل کېږي. مولیر بیا د فرانسوي کلاسیزم په دوره کې د یوناني او رومي کامیډۍ له میراث څخه ګټه واخیسته، خو د خپل عصر ټولنیزې نیمګړتیاوې یې هم نقد کړې. په همدې ډول، د لا فونټین حکایتونه د ایسوپ له دود سره تړاو لري، خو د فرانسوي ټولنې د اخلاقو او اړیکو انځور هم وړاندې کوي.

په پایله کې ویلای شو چې کلاسیکانو ټراجډي، حماسه، اسطوره، کامیډي، طنز او حکایت د انسان او ټولنې د پېژندلو بېلابېلې لارې ګڼلې. ټراجډۍ د انسان د برخلیک، اخلاقي مسئولیت او کړاوونو مسئله څېړله؛ حماسې د اتلولۍ، وطن، دندې او قربانۍ ارزښتونه څرګندول؛ اسطورو د نړۍ او انساني ژوند د تفسیر لپاره کیسې وړاندې کولې؛ کامیډۍ د خندا له لارې د انسان او ټولنې نیمګړتیاوې رابرسېره کولې؛ طنز د ریاکارۍ او فساد پر ضد انتقادي دریځ نیوه؛ او حکایتونو د ژوند تجربې او اخلاقي درسونه په لنډو کیسو کې وړاندې کول.

مسعود: ارسطو د لرغوني یونان او لویدیزې اروپا له اغېزمنو او سترو فیلسوفانو او د نړۍ له لویو مفکرینو څخه دی، هغه په خپل ادبي اثر "پوئه تیکا یا عربي بوطیقا" کې (د شعر فن) ټراجډي داسې رابنې.

"... ټراجډي د یوې هڅونکي او بشپړې پېښې غبرګون او پېښې(تقلید) دی د یوې ټاکلې پرخوالي په ښایسته بیان کې چې ښکلا یې په ټولو برخو کې یو ډول

وي او د ترهې(وحشت) او زړه سواندي په کارولو سره د پرګنو احساساتو ته سپيڅلتيا وربخښي." ستاسو په ګومان د ارسطو د دې اند و فکر په اړه کلاسيکو ليکوالو او هنرمندانو څه ليدلوری درلود ؟

استاد سيماب: د ارسطو د ټرېجډۍ د نظريې په اړه د کلاسيکو ليکوالانو او هنرمندانو ليدلوری د هنر، ښکلا، اخلاقو او انساني احساساتو له تصور سره تړلی و. ارسطو په خپل اثر بوطيقا (Poetics) کې ټرېجډي يوازې د غمجنې پېښې بيان نه ګڼي، بلکې هغه د انسان د کړنو هنري تقليد بولي چې د ترحم او وېرې له لارې د انسان په احساساتو کې بدلون او نکهار رامنځته کوي. د دې نظريې په اړه د کلاسيکو ليکوالانو او هنرمندانو ليدلوری داسي کې بيانولای شو:

۱. **د هنر او ژوند اړيکه:** کلاسيکو ليکوالانو هنر د ژوند او انساني کړنو د انځورولو يوه وسيله ګڼله. د هغوی په اند، هنر بايد د انسان د ژوند حقيقتونه، ستونزې، هيله مندۍ او کمزوری په هنري بڼه وړاندې کړي. د ارسطو د تقليد نظريه هم پر همدې بنسټ ولاړه ده؛ خو تقليد يې د واقعيت ړوند نقل نه، بلکې د ژوند د پېښو هنري بيا جوړونه ده.

۲. **د ترحم او وېرې ارزښت:** د کلاسيکې ټرېجډۍ ليکوالانو هڅه کوله چې د اتلانو د برخليک، تېروتنو او کړاوونو له لارې په نندارچيانو کې ترحم او وېره راپاروي. د بېلګې په توګه، د سوفوکلس په اويديپوس پاچا کې د اويديپوس غمجنه برخليک نندارچيان دې ته هڅوي چې د انسان د ناپوهۍ، برخليک او محدود ځواک په اړه فکر وکړي. دا اثر د ارسطو د ټرېجډۍ د نظريې د روښانولو لپاره يو مهم مثال دی.

۳. **د احساساتو تصفیه (کتارسیز):** ارسطو باور درلود چې ټراژیدي د ترحم او وېرې په راپارولو سره د انسان احساساتو ته یو ډول تصفیه یا تنظیم وربخښي. کلاسیکو هنرمندانو په خپلو اثارو کې د همدې اغیز د رامنځته کولو هڅه کوله. د هغوی په اند، د هنري تجربې موخه یوازې د لیدونکي ژړول یا وېرول نه وو، بلکې د انسان د حالت په اړه د ژور فکر کولو زمینه برابرول هم وو. البته د کتارسیز د دقیق مفهوم په اړه د پوهانو ترمنځ بېلابېل تفسیرونه شته.

۴. **د هنري جوړښت او بشپړتیا اهمیت:** کلاسیکو لیکوالانو د اثر د پېښو ترمنځ منطقي اړیکه، یووالی او منظم جوړښت مهم ګانه. ارسطو په ځانګړي ډول د ټراژیدۍ پر کیسه یا پلاټ ټینګار کوي او باور لري چې پېښې باید په داسې ترتیب سره وړاندې شي چې د ټول اثر هنري بشپړتیا وساتل شي. له همدې امله، د ټراژیدۍ ارزښت یوازې په ښکلیو الفاظو او شاعرانه بیان کې نه، بلکې د پېښو په اغیزمن او منظم تنظیم کې هم نغښتی دی.

۵. **د اخلاقو او انساني تجربې انعکاس:** کلاسیکو لیکوالانو د ټراژیدۍ له لارې د غرور، ناپوهۍ، عدالت، مسئولیت او انساني کمزورۍ په څېر موضوعاتو ته پام کاوه. د هغوی اتلان ډېر ځله د خپلو پرېکړو، ټیروتنو او شرایطو له امله له کړاوونو سره مخ کېږي. دغه ډول آثار لیدونکي ته د انسان د کړنو او د هغوی د پایلو په اړه د فکر کولو فرصت ورکوي.

٦. **د ارسطو د نظریې اغیز:** د ارسطو نظریاتو په ځانګړي ډول د لرغوني یونان د ډرامې په تحلیل او وروسته د یورپ د کلاسیکې ادبیاتو او تیټر په تیورۍ کې ژور اغیز درلود. د رنسانس او نوي کلاسیک پېر ځینو لیکوالانو او نقادانو د هغه د نظریاتو پر بنسټ د ټراژیدۍ د جوړښت، د پېښو د یووالي او د هنري اغیز اصول

مطرح کړل. خو ټول کلاسیک لیکوالان او هنرمندان د ارسطو له نظریاتو سره په بشپړه توګه موافق نه وو؛ ځینو د خپل عصر، ټولنې او هنري ذوق له مخې دغه اصول بدل یا په بېلابېلو بڼو تفسیر کړل.

په ټوله کې، د ارسطو د تراژیدۍ نظریه د کلاسیکو لیکوالانو او هنرمندانو لپاره د هنر د ماهیت او د هغه د انساني اغېز د پوهېدو یوه مهمه لار وه. د دې نظریې له مخې، تراژیدي باید د ژوند د پېښو هنري ان ځور وړاندې کړي، د انسان احساسات راوپاروي او لیدونکی د انساني برخلیک او کړنو په اړه ژور فکر کولو ته وهڅوي. له همدې امله، د ارسطو نظریه یوازې د تراژیدۍ د لیکلو یو تکنیکي اصل نه دی، بلکې د هنر، احساساتو او انساني تجربې ترمنځ د اړیکې یو مهم فلسفي بحث هم دی.

مسعود: ستاسو له لیده د کلاسیکو ادبیاتو ستر توپیر او ځانګړتیا چې د اروپایي ادبیاتو په بهیر یې بڼدي څه دي؟ هغه مهم او بنسټیز توپیرونه چې کلاسیکیزم پر لوړمبنیو او روستنیو بهیرونو لري کوم دي؟

استاد سیماب: زما په فکر، کلاسیک ادبیات د یورپي ادبیاتو په تاریخ کې یوازې یو ادبي پړاو نه دی، بلکې د فکر، بڼکلا پېژندنې، عقلیت او هنري نظم هغه بنسټ دی چې د یورپ د ادبي بهیرونو پر وده یې ژور اغېز کړی دی. د کلاسیزم ځانګړتیا په دې کې ده چې ادبیات د بڼکلا، تناسب، نظم، عقل او انساني تجربې په رڼا کې ارزوي؛ خو د دې مکتب اصلي اهمیت هغه مهال بڼه څرګندېږي چې له رومانټسیزم، ریالیزم او مودرنیزم سره یې پرتله کړو. د کلاسیزم اغېز په څو مهمو برخو کې څرګندېږي.

د ادبي نقد بنسټونه: د ارسطو بوطيقا او د هوريس ادبي نظرياتو د تريجډۍ، شعر، هنري تقليد او د ادبي اثر د جوړښت په اړه د اروپايي نقد پر دود ژور اغېز وکړ.

د ادبي ژانرونو وده: تريجډي، کاميډي، حماسه او د شعر نور ډولونه د ادبي بحثونو او هنري تجربو مهم محورونه شول.

د فرانسوي نوي کلاسيزم وده: په اوولسمه پېړۍ کې د کورنی، راسين او مولير په څېر ليکوالانو د نظم، تولنيز چلند، اخلاقي کشمکش او انساني کمزوريو موضوعات د خپل وخت په هنري چوکاټ کې وڅېړل.

د راتلونکو مکتبونو لپاره د بحث زمينه: رومانټيسزم د کلاسيکي قواعدو پر وړاندې د فردي ازادۍ او تخيل اهميت مطرح کړ؛ ريالېزم د تولنيز ژوند پر واقعي انځورولو ټينګار وکړ؛ او مودرنيزم د دوديزو جوړښتونو او ادبي بيان د نوښت اړتيا څرګنده کړه.

په دې توګه، کلاسيزم يوازې د راتلونکو مکتبونو لپاره يوه نمونه نه وه؛ بلکې د مخالفت، نقد او نوښت يو مهم فکري معيار هم و.

زما په اند، اساسي توپير د هنر د ماهيت په اړه د دوی په ليدلوري کې دی. کلاسيزم تر ډېره د هنري نظم، عقل، تناسب او ګډو انساني اصولو پر ارزښت ټينګار کوي؛ رومانټيسزم د فرد د احساساتو او تخيل ازادي مهمه ګڼي؛ ريالېزم د تولنيز واقعيت د انځورولو هڅه کوي؛ او مودرنيزم د واقعيت د درک او بيان دوديزې لارې تر پوښتنې لاندې راولي. خو دا توپير بايد د غوره او کمزوري هنر په معنا وانخيستل شي. هر ادبي مکتب د خپل تاريخي چاپېريال، فکري اړتياوو او هنري موخو له مخې وده کړې ده.

مسعود: وايي: «**ميلتون**» په خپل نښير(اثر) سره (د ورک شوی جنت او لاسته راوړونکي جنت) همدا ډول «**بين جانسن**» د انګلستان تر ټولو نومانده کلاسيکرانو څخه ګڼل کېږي، که د دغو ليکوالو د اندو واندو"افکارو او خيالونو" او ادبي او هنري کارونو په اړه لنډه روښاني واچوئ.

استاد سيماب : جان ميلټن (John Milton) او **بين جانسن** (Ben Jonson) د انګرېزي ادبياتو د اوولسمې پېړۍ له نوموتو ليکوالانو څخه دي. دواړو د انګرېزي ادبياتو په پرمختګ کې مهم رول درلود، خو د دوی فکري ليدلوري، ادبي سبکونه او هنري موخې يو له بل سره توپير لري. ميلټن تر يو حده ه د ديني، فلسفي او سياسي موضوعاتو له امله مشهور دی، په داسې حال کې چې جانسن د کلاسيکو ادبي اصولو، کامیډۍ، طنز او د انساني کردارنو د نقد له امله ځانګړی مقام لري.

جان ميلټن انګرېزي شاعر، ليکوال او سياسي مفکر و. هغه د رنسانس له انسان‌پالنې، کلاسيکو ادبياتو او عيسوي ديني فکر څخه اغېزمن شوی و. د ده په اثارو کې د انسان ازادي، د خير او شر مبارزه، د انسان مسئوليت، د خدای او انسان اړيکه او د سياسي آزادۍ مسئلې مهم ځای لري. مهم ادبي اثار يې (Paradise Lost، ١٦٦٧) دا ده تر ټولو مشهور اثر دی، چې په حماسي شعر کې ليکل شوی دی. په دې اثر کې د آدم او حوا د پيدايښت، د شيطان د سرغړونې، د انسان د وسوسې او له جنت څخه د انسان د شړلو کيسه بيان شوې ده. (Paradise Regained، ١٦٧١) دا اثر د مسيح د وسوسو پر وړاندې د مقاومت او بريا موضوع څېړي. د پېريډاز لاست په پرتله يې بڼه لنډه او تمرکز يې محدود دی. په دې اثر کې ميلټن د ځواک، شهرت او سياسي واک پر ځای د معنوي استقامت، ځان‌مهارۍ، عقل او اطاعت ارزښتونه څرګندوي. په دې توګه، هغه د بريا داسې

تصور وړاندې کوي چې بنسټ يې اخلاقي قوت دی، نه مادي واک.(Samson Agonistes، ۱٦۷۱) دا د يوناني ټرېجډۍ له اصولو څخه اغېزمنه منظومه ډرامه ده چې د سامسون د ژوند، کړاو، کمزورۍ او وروستۍ مبارزې موضوع بيانوي. په دې اثر کې د انسان د مسئوليت، ايمان، توبې او قربانۍ مسئلې مهمې دي. ميلټن د کلاسيکي حماسې له جوړښت او ژبې څخه ګټه اخيستې، خو د عيسوي ديني روايتونو او خپلو فلسفي پوښتنو لپاره يې نوې بڼه ورکړې ده. د هغه سبک لوړ، خطابي، استعاري او له کلاسيکو او ديني اشارو ډک دی. هغه د سياسي آزادۍ او د فکر د آزادۍ پلوی هم و. بين جانسن انګرېزي شاعر، ډرامه ليکوال او ادبي نقاد و. هغه د رنسانس د انګرېزي ادبياتو له مهمو استازو څخه دی او په ځانګړي ډول د کلاسيکو يوناني او رومي ادبي اصولو، منظم هنري جوړښت او طنزي ډرامو له امله شهرت لري. مهم ادبي اثار يې (Every Man in His Humour، ۱۵۹۸) دا د جانسن له مشهورو کامېډيو څخه ده. په دې اثر کې د بېلابېلو کرکټرونو ځانګړي عادتونه، مزاجونه او چلندونه په طنزي بڼه انځور شوي دي. جانسن په دې ډرامه کې هڅه کوي وښيي چې د انسان ځانګړي عادتونه او افراطي تمايلات څنګه د هغه پر چلند او له نورو سره پر اړيکو اغېز کوي. (Volpone، ۱٦۰٦) دا د جانسن يوه مشهوره طنزي ډرامه ده چې د حرص، درغلۍ، رياکارۍ او د شتمنۍ د مينې موضوعات څېړي. د ډرامې مرکزي کرکټر ولپوني د خپلې شتمنۍ او د ميراث د تمې په وسيله نور کسان غولوي. جانسن د دغو کرکټرونو له لارې څرګندوي چې حرص او د شخصي ګټې افراطي غوښتنه انسان اخلاقي پلوه څومره خرابولای شي. (The Alchemist، ۱٦۱۰) په دې کامېډۍ کې د دوکې، جعلي علم، خرافاتو او د چټکې شتمنۍ د ترلاسه کولو د غوښتنې موضوعات بيان شوي دي. جانسن هغه کسان په طنزي بڼه انځوروي چې د خپلو غوښتنو له امله د دوکه مارانو په لومه

کې لوبږي. (Bartholomew Fair، ۱۶۱۴) دا ډرامه د مېلې او بازار د چاپېریال له لارې د انګلیسي ټولنې بېلابېل ټولنیز قشرونه او انساني چلندونه انځوروي. په دې اثر کې د ریاکارۍ، ځان‌غوښتنې، سوداګریزو چلونو او ټولنیزو تضادونو طنزي نقد لیدل کېږي.

د جانسن په ادبي فکر کې د کلاسیکو ادبي اصولو، نظم، عقل او اخلاقي نقد اهمیت ډېر دی. هغه د یوناني او رومي ادبیاتو له دودونو څخه اغېزمن و او هڅه یې کوله چې د ډرامې جوړښت او د کرکټرونو انځورول له هنري اصولو سره برابر وي. د هغه کامیډي ډېر ځله د انسان د یوه غالب عادت یا تمایل پر محور راڅرخي؛ لکه حرص، غرور، ریاکاري یا د واک غوښتنه. جانسن دغه ځانګړنې تر مبالغې رسوي، څو د انسان د شخصیت نیمګړتیاوې په روښانه او خندونکي ډول څرګندې شي.د ده طنز یوازې د خندا لپاره نه دی، بلکې د اخلاقي او ټولنیز اصلاح غوښتنه هم پکې لیدل کېږي. هغه د ټولنې د هغو کسانو نقد کوي چې د شخصي ګټې لپاره له نورو څخه ناوړه استفاده کوي.

جان میلټن او بین جانسن د انګلیسي ادبیاتو دوه مهم شخصیتونه دي چې د بېلابېلو ادبي لارو له مخې یې د انسان او ټولنې د پېژندلو هڅه کړې ده. میلټن د ورک شوي جنت او بېرته ترلاسه شوي جنت په څېر اثارو کې د انسان د ازادۍ، اخلاقي مسئولیت، دیني باور او خیر او شر موضوعات په حماسي او فلسفي بڼه څېړلي دي. بین جانسن بیا په خپلو کومیډیو او طنزي ډرامو کې د انسان حرص، ریاکاري، غرور او ټولنیزې نیمګړتیاوې رابرسېره کړې دي. په ټوله کې، د میلټن ادبي نړۍ د انسان د لوړو اخلاقي او معنوي پوښتنو پر محور راڅرخي، په داسې حال کې چې د جانسن هنر د ورځني ژوند او ټولنې د نیمګړتیاوو انتقادي انځور

وړاندې کوي. د دواړو لیکوالو اثار د انګلیسي ادبیاتو په تاریخ کې د کلاسیک میراث د دوام او نوې هنري بڼې د رامنځته کېدو څرګند مثالونه دي.

مسعود: ویل کېږي: په کلاسیک ادبیاتو کې د ادبیاتو هغه دوران شامل دی چې د اوولسمې پیړۍ په دویمه نیمایي کې د کلاسیک هنر غورځنګ په څیر په اروپا کې پیل شوی. دا ادبي پېر خپلې ځانګړنې لري، که تاسو یو لرغون(کلاسیک) نښیر(اثر)غوره کړئ، وبه ګورئ چې کیسه د عقل، منطق او دک و دلیل پر بنسټ ولاړه ده، او تخیل محدود دی. ستاسو په اند د کلاسیک ادب مهم او په زړه پورې ځانګړنې څه دي؟ او ولې باید کلاسیک ادب ولولو؟ د لوستلو ګټې یې څه دي؟

استاد سیماب: د کلاسیک ادب پر ځانګړونو دلته ډیري خبري وشوې نور څه ویل به تکرار شي د کلاسیک ادب تر ټولو مهمه ځانګړتیا د عقل، احساس، تخیل، هنري نظم او انساني تجربې ترمنځ د اړیکې رامنځته کول دي. د دې ادب لوستل مونږ ته یوازې د تېرو زمانو د ژوند په اړه معلومات نه راکوي، بلکې د فکر کولو، پوښتنې کولو، د انسان د پېچلتیاوو د درک کولو او د ادبي بڼکلا د پېژندلو وړتیا هم راکوي. کلاسیک ادب ځکه لوستل کېږي چې د تېر وخت د انسان غږ واورو، د خپل وخت په اړه ژور فکر وکړو او د انسان د تلپاتې پوښتنو د درک لپاره نوې لارې وموموـ

مسعود: ویلیم شکسپیر (۱۵۶۴ - ۱۶۱۶) انګلیسي شاعر، ډرامه لیکونکی او د تیټر لوبغاړی دی چې د لیکلو بڼه او تګلاره یې د کلاسیکیزم له بڼوونځي سره تړاو لري او بې له شکه د نړۍ یو له نوموتو شاعرانو څخه دی. دغه انګلیسي مصنف او غزل بول په دې بریالی شو چې په شعر کې خپله ځانګړې تګلاره پرانېزي، هغه

رومانتیک شعرونه لیکل، ډراماتیکي کیسې یې جوړولې او له ساده توکو څخه یې یوه شاهکاري بڼه راوړوله.

تاسو یې هنري او فرهنګي شخصیت او د هغه نامتو نښیرونه (اثار) څنګه ارزوئ؟

استاد سیماب: زما په اند، ویلیم شکسپیر د نړۍ د ادبیاتو له سترو او اغېزمنو څېرو څخه دی. د هغه سترتوب په دې کې دی چې د انسان احساسات، نفسیاتي کشمکشونه، مینه، واک، خیانت او اخلاقي ستونزې یې په ژور او هنري انداز انځور کړې دي. د هملېټ، مکبیټ، رومیو او جولیټ او پاچا لیر په څېر اثار یې د انساني طبیعت د پېژندنې ارزښتناکې نمونې دي. شکسپیر د شعر او ډرامې په ژبه کې ځانګړی نوښت وکړ او له عادي انساني پېښو یې تلپاتې هنري شاهکارونه رامنځته کړل. که څه هم هغه د کلاسیک میراث تر اغېز لاندې و، خو په اصل کې د انګلیسي رنسانس او الیزبیتي تیټر مهم استازی ګڼل کېږي، نه د اوولسمې پېړۍ د نوي کلاسیزم. زما په باور، د شکسپیر د نړیوال شهرت راز دا دی چې اثار یې د انسان د ژوند داسې تلپاتې پوښتنې مطرح کوي چې په هره زمانه کې خپل ارزښت ساتي.

مسعود: د څېړنو پر بنسټ: اصلي کلاسیک هنر د لرغوني یونان او روم هنر دی. په اوولسمه پېړۍ کې فرانسوي شاعرانو هغه غورځنګ چې د اومانیسم (انسان دوستۍ) په نامه یادیده دغه لرغونی هنر د ځان لپاره د بیلګې په توګه وټاکه او هغه نښیرونه (اثار) یې چې د یوناني او رومي ادبیاتو او په ځانګړې توګه د ارسطو د اندیښنو زېرنده وه د ربستینو او څرګندو اصولو لارویانو په توګه منځ ته راوړل. تاسو په دې اړه څه لید لرئ؟

استاد سیماب: زما په خیال، کلاسیک هنر په اصل کې د لرغوني یونان او روم له هنري او ادبي میراث سره تړاو لري. د رنسانس د انسان پالنې او وروسته د فرانسوي کلاسیزم په پېر کې دغه میراث د ادبي نوښت او هنري معیارونو مهمه سرچینه وګرځېده. په ځانګړي ډول، د ارسطو د بوطیقا نظریاتو د تریجدی، هنري تقلید او د اثر د جوړښت په اړه پر ادبي نقد ژور اغېز وکړ. خو یوه مهمه خبره دا ده چې د اوولسمې پېړۍ فرانسوي کلاسیزم د لرغوني یونان او روم د هنر ساده نقل نه و، بلکې د هغو اصولو یو نوی تفسیر و چې د هغه وخت له فکري، ټولنیزو او فرهنګي شرایطو سره یې سمون درلود. په دې بهیر کې عقل، نظم، تناسب، د ژبې روښانتیا او د هنري قواعدو مراعات ځانګړی اهمیت پیدا کړ. البته، انسان پالنه او کلاسیزم یو شان مفاهیم نه دي؛ انسان پالنې د انسان، پوهې او انساني وړتیاوو پر ارزښت ټینګار کاوه، په داسې حال کې چې کلاسیزم د لرغوني میراث د هنري اصولو پر بیا راژوندي کولو او تطبیق تمرکز درلود. زما په باور، د کلاسیزم تاریخي ارزښت په دې کې دی چې لرغونی ادبي میراث یې د نوې اروپایي ادبیاتو د ودې او هنري نقد لپاره په یوه اغېزمن فکري بنسټ بدل کړ.

مسعود: ویل کېږي چې: ؛**مولییر، ژان راسین او کورني**؛ د خورا مهم کلاسیک ډرامه لیکونکو په توګه یادېږي. مهرباني وکړئ د دغو لیکوالو د ادبي او هنري شخصیتونو او د ډیرو نوماندو ډرامو په اړه لنډه رڼا واچوئ.

استاد سیماب: دغه درې واړه لیکوالان د اوولسمې پېړۍ د فرانسوي کلاسیزم مهم استازي دي؛ خو هر یوه په ډرامه کې ځانګړی هنري سبک او لیدلوری درلود.

مولییر (Molière) د فرانسوي کامیډۍ یا طنزي ډرامې ستر استاد و. هغه د طنز او خندا له لارې د ټولنې ریاکاري، تعصب، اخلاقي نیمګړتیاوې او د انسانانو ظاهري

پالنه نقدوله. د هغه له مشهورو اثارو څخه تارتوف، کنجوس او د بورژوا اشراف یادولای شو. د مولییر ځانګړتیا دا وه چې د خندا تر شا یې ژور ټولنیز او اخلاقي پیغامونه پټ کړي وو.

ژان راسین (Jean Racine) د کلاسیکي ټرېجډۍ له مهمو استازو څخه و. د هغه په ډرامو کې د انسان د احساساتو، مینې، حسد، برخلیک او اخلاقي کشمکشونو ژوره څېړنه لیدل کېږي. د فېدر، اندرومک او بریتانیکوس ډرامې یې له مشهورو اثارو څخه دي. د راسین د هنر مهمه ځانګړتیا د ژبې ښکلا، د احساساتو شدت او د ډراماتیک جوړښت انسجام دی.

پییر کورني (Pierre Corneille) بیا د کلاسیکي ټرېجډۍ له بنسټیزو څېرو څخه و چې په خپلو اثارو کې یې د اتلولۍ، عزت، ارادې، دندې او اخلاقي مسئولیت موضوعاتو ته ځانګړی اهمیت ورکاوه. د هغه مشهوره ډرامه سید (Le Cid) ده؛ همدارنګه هوراس او سینا یې د یادونې وړ اثار دي. د کورني په ډرامو کې ډېر ځله د شخصي مینې او ټولنیزې دندې ترمنځ ټکر د کیسې اساسي محور جوړوي. په ټوله کې، مولییر د ټولنې نیمګړتیاوې د طنز له لارې افشا کولې، راسین د انسان د احساساتو او رواني کشمکشونو ژورو ته ننوت، او کورني د عزت، ارادې او مسئولیت ډراماتیک اړخونه برجسته کړل. د دوی ګډ هنري میراث د فرانسوي کلاسیک تیاتر د ودې، د ډراماتیک جوړښت د پیاوړتیا او د اروپایي ادبیاتو د پرمختګ لپاره بنسټیز ارزښت لري.

مسعود: د څېړنې پر بنسټ؛ د لمړي ځل لپاره په څوارلسمه پېړۍ کې درې سترو او نامتو ایټالوي لیکوالو د لرغوني یونان نښیرونو(اثارو) ته پاملرنه کړې ده. دا درې لیکوال **(ډانته)، (پیټرارک) او (بوکاچیو)** ول، چې نښیرونو (آثارو) کې یې د

کلاسیکیزم د مکتب لړنۍ نښې څرګندېږي. د دغو لیکوالو هنري او ادبي شخصیت او د هغوی نښیرونه (اثار) څنګه ارزوئ؟

استاد سیماب: ډانټي، پیټرارک او بوکاچیو د یورپي رنسانس او انسان پالنې د فکري بنسټونو له مهمو مخکښانو څخه دي. د دوی ادبي ارزښت په دې کې دی چې د منځنیو پېړیو له فکري دودونو سره سره یې د انسان، فردي تجربې، لرغوني علم او ادبي ښکلا لپاره نوې لارې پرانیستې. البته، د دوی کارونه د کلاسیزم د بشپړ مکتب استازیتوب نه کوي، بلکې د هغه د راتلونکې ودې لپاره یې زمینه برابره کړه.

ډانټي الیګیري (Dante Alighieri) د ایټالوي ادبیاتو له سترو بنسټګرو څخه دی. د هغه نامتو اثر کامیډیا الهي (Divine Comedy) د انسان د ګناه، توبې، ژغورنې او معنوي سفر یوه پراخه شاعرانه انځورګري ده. ډانټي د لرغوني روم شاعر ویرجل د خپل سفر لارښود ټاکي، چې د کلاسیک میراث او منځنیو پېړیو د فکر ترمنځ د اړیکې څرګند مثال دی.

فرانچسکو پیټرارک (Francesco Petrarca) د انسان پالنې له مهمو مخکښانو څخه ګڼل کېږي. هغه د لرغوني روم له لیکوالانو سره ژوره مینه لرله او د کلاسیکو متنونو په راټولولو، مطالعه کولو او بیا پېژندلو کې یې مهم رول ولوباوه. د هغه کانځونیېرې (Canzoniere) شعري ټولګه، چې په کې د لورا پر وړاندې مینه، انساني احساسات او د نفس کشمکشونه انځور شوي، د یورپي شعر پر پرمختګ ژور اغېز درلود.

جیووانې بوکاچیو (Giovanni Boccaccio) د ایټالوي نثري ادب له مهمو څېرو څخه دی. د هغه نامتو اثر ډیکامرون (Decameron) د لسو ځوانانو د کیسو ټولګه

ده چې د ټولنې بېلابېل اړخونه، مینه، هوښیاري، انساني کمزورۍ او ټولنیز ریاکاري انځوروي. بوکاچیو د انسان د واقعي ژوند او ورځنیو تجربو په بیانولو سره د اروپایي داستاني نثر د ودې لپاره مهمه لار پرانیسته.

په پایله کې، ډانتې د منځنیو پېړیو او رنسانس ترمنځ ادبي پُل جوړ کړ، پیټرارک د کلاسیکو متنونو او انسان‌پالنې د بیا راژوندي کولو مخکښ شو، او بوکاچیو د انساني ژوند او ټولنې انځور د داستاني نثر په مرکز کې کښښود. د دوی آثار د اروپایي ادبیاتو په تاریخ کې د یوه نوي فکري پړاو د رامنځته کېدو نخښې دي؛ خو باید یادونه وشي چې د دوی د فعالیتونو مهمه تاریخي دوره څوارلسمه پېړۍ وه او د کلاسیزم په نوم منظم ادبي مکتب په وروسته پېړیو کې په ځانګړې توګه وده وکړه.

مسعود: په پنځلسمه زېږدیزه پیړۍ کې د کلاسیکیزم د کړنلارې هر اړخیزې دورې په لاندې ډول وئ.

په منځنیو پیړیو کې کلاسیکیزم ، د رینسانس کلاسیکیزم ، باروک کلاسیکیزم. هیله ده د دغو مهالویشو د نښیرونو (اثارو) او نوماندو لیکوالو په اړه لنډې څرګندوې وکړئ.

استاد سیماب: د کلاسیزم د تاریخ د درک لپاره باید د لرغوني یونان او روم د میراث د دوام، بیا راژوندي کېدو او نوې هنري تفسیر پړاوونه سره جلا کړو. خو یوه تاریخي یادونه اړینه ده، په منځنیو پېړیو، رنسانس او باروک ته د کلاسیزم د درېیو پرله پسې او یو شان پړاوونو په سترګه کتل دقیق نه دي؛ دا بېلابېل تاریخي او هنري بهیرونه دي چې له کلاسیک میراث سره یې اړیکې درلودلې.

لومړی ، په منځنیو پېړیو کې د کلاسیک میراث دوام: په دې دوره کې د لرغوني یونان او روم ځینې ادبي، فلسفي او علمي آثار د ژباړې، زده کړې او تفسیر له لارې خوندي او لېږدول کېدل. که څه هم د منځنیو پېړیو ادبیات تر ډېره د مسیحیت تر اغېز لاندې وو، خو کلاسیک میراث یې هم مهمه برخه وه. د بېلګې په توګه، د دانتې کامیډیا الهي د منځنیو پېړیو له فکري نړۍ سره د ویرجل او نورو لرغونو لیکوالانو میراث ترې.

دویم ، د رنسانس کلاسیزم: رنسانس، په ځانګړې ډول په څوارلسمه، پنځلسمه او شپاړسمه پېړۍ کې، د لرغوني یونان او روم د ادبیاتو، فلسفې او هنر د بیا راژوندي کېدو مهم پړاو و. د پیټرارک، بوکاچیو او اراسموس په څېر پوهانو او لیکوالانو د کلاسیکو متنونو مطالعې او انسان پالنې ته وده ورکړه. د پیټرارک کانځونیېرې او د بوکاچیو ډیکامرون د دې دورې د ادبي بدلونونو د پېژندلو لپاره مهم اثار دي. په دې پړاو کې د انسان، عقل، فردي تجربې او د لرغوني ادب د هنري ارزښتونو په اړه نوې پاملرنه زیاته شوه.

دریم ، د باروک دوره او کلاسیک میراث: باروک د شپاړسمې پېړۍ په وروستیو کې راڅرګند شو او په اوولسمه پېړۍ کې یې پراختیا وموندە. د دې دورې هنر او ادبیات د بیان له شدت، عاطفي اغېز، پیچلو استعارو، تضادونو او ډراماتیکو جوړښتونو سره پېژندل کېږي. په ادبیاتو کې د جان ډان، پېډرو کالدرون او د ځینو نورو لیکوالانو آثار د باروک د ځانګړنو د پېژندلو لپاره مهم دي. په فرانس کې د کورني او راسین ډرامې له کلاسیکو اصولو سره اړیکه لري، خو د باروک او نوي کلاسیزم ترمنځ باید توپیر وشي؛ ځکه دواړه یو شان هنري مکتبونه نه دي.

په اخر کې، د کلاسیک میراث د تاریخ مهمه ځانګړتیا دا ده چې په هره دوره کې په نوې بڼه تفسیر شوی دی. منځنیو پېړیو کې تر ډېره خوندي او له ديني فکر سره یوځای شوی، په رنسانس کې بیا راژوندی او له انسان پالنې سره تړلی، او د باروک په دوره کې د نوو عاطفي او هنري لارو له مخې بیا کارول شوی دی. همدا دوام او بدلون د اروپايي ادبیاتو د تاریخي ودې یوه مهمه برخه جوړوي.

مسعود: د **ارسطو** د علمي، ادبي - فرهنګي شخصیت او نامتو اغېزناکو نښیرونو(آثارو) په اړه ستاسو پېژندګلوي څه ده؟

استاد سیماب: ارسطو د لرغوني یونان له سترو فلسفیانو، پوهانو او مفکرینو څخه و چې د لوېدیځ د فلسفې، منطق، ادبیاتو، سیاست او طبیعي علومو پر وده یې ژور اغېز کړی دی. هغه د افلاطون شاګرد او د مقدوني سکندر ښوونکی و. د ارسطو علمي ځانګړتیا په دې کې وه چې د انساني پوهې بېلابېلې برخې یې په منظم او تحلیلي ډول وڅېړلې او د استدلال، مشاهدې او منطقي تفکر لپاره یې بنسټیز اصول وړاندې کړل.ړد هغه له مشهورو اثارو څخه بوطیقا، اخلاق نیکوماخوس، سیاست، مابعدالطبیعه او ارګانون یادولای شو. په ځانګړي ډول، بوطیقا د ادبیاتو او هنر په برخه کې ځانګړی ارزښت لري؛ ځکه ارسطو په کې د تېرېجډی، حماسې، هنري تقلید، پلاټ او کتارسیز یا د احساساتو د تصفیې په اړه بحث کړی دی. زما په اند، د ارسطو ستره علمي او فرهنګي وندې دا ده چې د انسان د فکر او هنر د درک لپاره یې منظمې تحلیلي لارې رامنځته کړې. د هغه نظریاتو د پېړیو په اوږدو کې د فلسفې، ادبي نقد او هنري تیورۍ پر پرمختګ اغېز کړی او نن هم د علمي او ادبي بحثونو مهمه سرچینه ګڼل کېږي.

مسعود: "ایلیاد" او "اوډیسي"، د "هومر" همېشني نښیرونه (اثار)، د لویدیځ تمدن د پېژاند تر ټولو مهمې سرچینې دي، او بنایي د همدې دک او دلیل له مخې، **" ګوډتې"** دا دوه نښیرونه (اثار) د نړۍ ترټولو مهم کتابونه ګڼلي وي. تاسو د **هومر** د علمي، ادبي او فرهنګي شخصیت او د هغه د نښیرونو (اثارو) په اړه څه اند لرئ، په ځانګړې توګه دا دوه تلپاتي نښیرونه(اثار) چې د لرغوني یونان د ادبیاتو نښې ''سیمبولونه'' دي؟

استاد سیماب: هومر د لرغوني یونان د ادبیاتو له بنسټګرو او د نړۍ د حماسي شاعرۍ له سترو څېرو څخه دی. که څه هم د هغه د ژوند په اړه کره تاریخي معلومات محدود دي او د هغه د شخصیت او د اثارو د لیکلو د څرنګوالي په اړه د څېړونکو ترمنځ بحثونه شته، خو ادبي میراث یې له شک پرته د نړۍ د ادبیاتو په تاریخ کې ځانګړی مقام لري. د هومر لومړی ستر اثر، ایلیاد (Iliad)، د ټروجن جګړې د یوې برخې کیسه بیانوي او د جګړې، اتلولۍ، غوسې، ویاړ، برخلیک او انساني کړاوونو موضوعات څېړي. په دې اثر کې د اشیل او هکتور په څېر کرکټرونو له لارې د اتلولۍ تر څنګ د انسان کمزورۍ، غم او د جګړې ویجاړوونکي اغېزونه هم انځور شوي دي. دویم اثر، اوډیسي (Odyssey)، د اوډیسیوس د اوږده سفر، سرګردانۍ او کور ته د بېرته ستنېدو کیسه ده. په دې حماسه کې هوښیاري، زغم، وفاداري، مېلمه پالنه، کورنۍ او د انسان د بقا هڅه اساسي موضوعات دي. د اوډیسیوس سفر یوازې جغرافیایي سفر نه دی، بلکې د انسان د تجربې، ازمېښتونو او ځان‌پېژندنې یوه هنري بېلګه هم ده. د دغو دواړو اثارو ستر ارزښت په دې کې دی چې د لرغوني یونان د دیني باورونو، ټولنیزو دودونو، اتلولۍ، سیاسي اړیکو او اخلاقي ارزښتونو په اړه مهم معلومات راکوي. سربېره پر دې، د دوی هنري

جوړښت، پراخ تخيل، د کرکټرونو انځورګري او شاعرانه ژبه د وروسته اروپايي او نړيوالو ادبياتو لپاره د الهام سرچينه ګرځېدلې ده. زما په باور، ايلياد او اوډيسي يوازې د لرغوني يونان د جګړو او سفرونو کيسې نه دي؛ بلکې د انسان د غرور او کمزورۍ، مينې او دښمنۍ، برخليک او ارادې، او د کور او وطن د ارزښتونو په اړه تلپاتې ادبي تأملات دي. همدا ځانګړتيا ده چې د زرګونو کلونو په تېرېدو سره يې هنري او فرهنګي اهميت ژوندی ساتلی دی. البته، د دغو اثارو ارزښت بايد يوازې د لوېديځ تمدن په چوکاټ کې محدود نه کړو؛ دا د نړۍ د حماسي ادبياتو د تاريخ مهمې بېلګې دي او له نورو تمدنونو سره يې پرتله د انسان د ګډو تجربو په پېژندلو کې مرسته کوي.

اوس به راشو د داستان ليکنو او رومانونو په تړاو پوښتنو ته:

مسعود: کېسه ''داستان''څنګه راپېژنئ ؟ د لنډې کېسې، منځنۍ کېسې او اوږدې کېسې ترمنځ توپير څه دی؟ مهرباني وکړئ په اروپا کې د دې کېسې د نوموتو ليکوالو نومونه راپه ګوته کړئ.

استاد سيماب: داستان د ادبياتو هغه هنري ژانر دی چې د پېښو، کرکټرونو، زمان او مکان له لارې د انسان ژوند، احساسات، اړيکې او ټولنيز واقعيتونه انځوروي. داستان د واقعي يا خيالي پېښو پر بنسټ ليکل کېدای شي او مقصد يې يوازې د يوې پېښې بيان نه، بلکې د هغې تر شا د انساني تجربې او معنا څرګندول هم دي. د داستان د اوږدوالي، د کرکټرونو د شمېر، د پېښو د پراخوالي او د هنري جوړښت له مخې يې په درېيو مهمو ډولونو وېشلای شو:

لومړی ، لنډه کيسه: لنډه کيسه عموماً پر يوې مرکزي پېښې، محدودو کرکټرونو او يوه ټاکلي پېښې تمرکز کوي. ژبه يې ايجاز لري او ليکوال هڅه کوي چې په

لږو الفاظو کې ژوره معنا وړاندې کړي. په یورپ کې موپاسان، چېخوف اوالن پو د لنډې کیسې له مشهورو لیکوالانو څخه دي.

دویم ، ناولټ: دا د لنډې کیسې په پرتله پراخه وي او د پېښو، کرکټرونو او نفسیاتي بدلونونو د انځورولو لپاره ډېر ځای لري؛ خو د اوږده ناول په اندازه پراخ داستاني جوړښت نه لري. د بېلګې په توګه، د کافکا مسخ کېدل او د تټالستای د ایوان ایلیچ مړینه د دې ډول داستاني اثارو مهمې بېلګې دي.

درېیم ، اوږده کیسه یا ناول: ناول د داستاني ادب پراخ او پېچلی ژانر دی چې په کې ګڼ کرکټرونه، فرعي کیسې، ټولنیز موضوعات او د شخصیتونو اوږد مهاله بدلونونه انځورېدای شي. د ناول له مشهورو اروپایي لیکوالانو څخه میګل د سروانتس، ویکټورهوګو، چارلز ډیکنز، ټالستای، داستایفسکي او ګوستاو فلوبر یادولای شو.البته، د لنډې کیسې، ناولټ او ناول ترمنځ توپیر یوازې د پاڼو په شمېر نه ټاکل کېږي؛ د پېښو پراخوالی، د کرکټرونو ژورتیا او د داستان جوړښت هم مهم معیارونه دي.

په ټوله کې، داستان د انسان د ژوند د هنري پېژندنې یوه مهمه وسیله ده. لنډه کیسه د یوې محدودې تجربې اغېزمن انځور وړاندې کوي، ناولټ د پېښو او شخصیتونو د پراختیا لپاره منځنۍ فضا برابروي او ناول د فرد او ټولنې د پېچلو اړیکو د پراخې څېړنې زمینه برابروي. د دغو ژانرونو لوستل زموږ د ژبې، تخیل، انتقادي فکر او د انساني تجربو د درک وړتیا پیاوړې کوي.

مسعود: لنډې کېسې"ناول یا رومان" څنګه راپېژنئ یا تعریفوئ؟ مهرباني وکړئ د پېژاندو اروپایي ناول لیکونکو نومونه خپل لوستونکو ته وروپېژنئ.

استاد سیماب: زما په اند، لنډه کیسه او ناول د داستاني ادبیاتو دوه مهم ژانرونه دي چې د انسان ژوند، احساسات، ټولنیزې اړیکې او فکري کشمکشونه په هنري بڼه انځوروي؛ خو د جوړښت، پراخوالي او د پېښو د بیان له مخې یو له بل سره توپیر لري. لنډه کیسه یو نسبتاً لنډ داستاني اثر دی چې عموماً پر یوې مرکزي پېښې، محدودو کرکټرونو او یوه ځانګړي هنري اغیز تمرکز کوي. لیکوال هڅه کوي چې په لږو الفاظو کې یوه ژوره انساني تجربه یا ټولنیز حقیقت بیان کړي. انتون چخوف، ګای دو موپاسان او اډګر الن پو د لنډې کیسې له مشهورو لیکوالانو څخه دي. ناول یا رومان بیا یو پراخ داستاني ژانر دی چې د ګڼو پېښو، کرکټرونو، ټولنیزو اړیکو او نفسیاتي بدلونونو د انځورولو ظرفیت لري. ناول لیکوال کولای شي د یوه فرد ژوند، د یوې کورنۍ برخلیک، د ټولنې بدلونونه او د یوې تاریخي دورې پېچلتیاوې په تفصیل سره وڅېړي.د یورپ د نامتو ناول لیکونکو له ډلې څخه څو مهم نومونه او اثار یې دا دي:

میګل د سروانتس: د هسپانوي ادبیاتو ستر لیکوال، چې دون کیشوت یې د نړۍ د ناول لیکلو په تاریخ کې یو مهم اثر دی. په دې ناول کې خیال او واقعیت، ایډیالونه او ټولنیز حقیقتونه په طنزي او فلسفي بڼه سره مخامخ کېږي.

ویکټور هوګو: فرانسوی ناول لیکونکی او شاعر، چې بېوزلان او د نوتر دام کاتهډرال یې له مشهورو اثارو څخه دي. هغه د ټولنیز عدالت، بېوزلۍ، مینې او انساني وقار موضوعات څېړلي دي.

چارلز ډیکنز: انګلیسي ناول لیکونکی، چې په اولیور ټویسټ او دوه ښارونه کې یې د بېوزلۍ، ټولنیز نابرابرۍ او د انسان د ژوند ستونزې انځور کړې دي.

ګوستاو فلوبر: فرانسوی لیکوال، چې مادام بوواري یې د ریالیزم له مهمو ناولونو څخه ګڼل کېږي. هغه د انسان د خیالونو، ناهیلۍ او د ټولنې د محدودیتونو ترمنځ ټکر په ژور هنري انداز بیان کړی دی.

لیو ټالستای: روسی ناول لیکونکی، چې جګړه او سوله او انا کارینینا یې د نړۍ له مشهورو ناولونو څخه دي. د هغه اثار د انسان د روان، کورنۍ، ټولنې، اخلاقو او تاریخ پراخ انځور وړاندې کوي.

فیودور داستایفسکي: روسی لیکوال، چې جنایت او سزا او وروڼه کارامازوف یې د انسان د وجدان، ګناه، ازادۍ، ایمان او اخلاقي مسئولیت ژورې څېړنې دي.

فرانتس کافکا: د شلمې پېړۍ د اروپایي ادبیاتو مهم لیکوال، چې محاکمه او مسخ کېدل یې د انسان د یوازیتوب، بېوسۍ او له پېچلو ټولنیزو او اداري جوړښتونو سره د ټکر موضوعات څېړي.

زما په فکر، د دغو لیکوالانو ستر ارزښت په دې کې دی چې ناول یې یوازې د پېښو د بیان وسیله نه، بلکې د انسان، ټولنې، سیاست، اخلاقو او نفسیات د څېړنې یوه ژوره هنري بڼه ګرځولې ده. د هغوی اثار مور ته د بېلابېلو زمانو او ټولنو د ژوند د پېژندلو تر څنګ، د خپل انساني وضعیت په اړه د فکر کولو فرصت هم راکوي.

مسعود: یونانیانو لنډې کېسې"ناولونه یا رومانونه" لیکلي او که نه؟ که یې لیکلي، کوم لیکوال یې ډېر نوموتي دي؟

استاد سیماب: هو، لرغونو یونانیانو د داستاني ادب په برخه کې هم مهم آثار پنځولي دي؛ خو باید په پام کې ولرو چې د ننني ناول او لنډې کیسې ژانرونه په هماغه بڼه په لرغوني یونان کې نه وو رامنځته شوي.د لرغوني یونان د داستاني

ادب له مهمو لیکوالانو څخه څو نومونه د یادونې وړ دي. **ایسوپ (Aesop)** د حیواناتو د حکایتونو له مشهورو نومونو څخه دی. د هغه په نوم منسوب حکایتونه، لکه د ګیدړې او انګورو کیسه، لنډ اخلاقي پیغامونه لري. البته، د ده د ژوند او د حکایتونو د اصلي لیکوالۍ په اړه تاریخي معلومات محدود دي. **لونګوس (Longus)** د لرغوني یونان د نثري داستان له مشهورو لیکوالانو څخه دی. د هغه اثر ډافنیس او کلوئه (Daphnis and Chloe) د دوو ځوانانو د مینې او ژوند داستان دی او د لرغوني یونان د عاشقانه ناول یوه مهمه بېلګه ګڼل کېږي.**هیلیودوروس (Heliodorus) د ایتوپیکا (Aethiopica)** په نوم د یوه مشهور یوناني عاشقانه داستان لیکوال دی. په دې اثر کې مینه، سفرونه، خطرونه او رازونه په پېچلي داستاني جوړښت کې سره یوځای شوي دي.**چاریتون (Chariton) د کالیروه (Callirhoe)** په نوم د یوه لرغوني یوناني عاشقانه ناول لیکوال دی، چې د مینې، بېلتون او بېلابېلو پېښو کیسه بیانوي. زما په اند، لونګوس، هیلیودوروس او چاریتون د لرغوني یونان د ناول لیکلو د دود له مهمو استازو څخه دي. د دوی آثار ښیي چې که څه هم عصري ناول په ډېرو پېړیو کې خپل اوسنی شکل موندلی، د اوږدو داستانونو، مینې، سفرونو او د کرکټرونو د برخلیک په اړه د انسانانو لېوالتیا له لرغوني زمانې راهیسې موجوده وه. باید دا هم ووایو چې د یوناني داستاني ادب دغه آثار د منځنیو پېړیو او وروسته اروپایي داستانونو پر ودې اغېزمن شول او د ناول د تاریخي پرمختګ په پېژندنه کې مهم ځای لري.

مسعود: د خورا نوماندو انګلیسي لرغونو لنډو کېسو"ناولونو یا رومانونو" څخه ، تاسو د کوم لیکوال ناولونه خوښوئ؟

استاد سیماب: زه د **چارلز ډیکنز** اثار خوښوم، په ځانګړي ډول اولیور ټویسټ او دوه ښارونه. د هغه د ناولونو په اړه مې د ژباړو له لارې لږه مطالعه کړې ده، خو همدومره راته څرګنده ده، چې د هغه اثار د انساني احساساتو، ټولنیز عدالت او د ژوند د واقعیتونو په انځورولو کې ځانګړی ارزښت لري.

مسعود: د یادولو وړ دی چې کلاسیک لیکوال د (لنډو کیسو"ناول یا رومان") لیکلو په خیال کې نه وو، د دې لیکوالو په منځ کې یوازینی هغه څوک چې لنډه کیسه"ناول یا رومان" یې ولیکو او نوم یې ترلاسه کړ د فرانسې د (۱۷)مې پیړۍ لیکواله **(مادام دولافایټ ۱٦۳٤-۱٦۹۳)** وه چې خپل هنري شهکار یې د ؛شازې کلو؛ په نوم د کلاسیکو اصولو سره سم منځ ته راوړ. تاسو د دې نوموتي اثر او لیکوالې په اړه څه لیدتوګی لرئ؟

استاد سیماب: زما په اند، مادام دو لافایټ د فرانسوي ادبیاتو له مهمو ښځینه لیکوالانو څخه ده چې د نفسیاتي ناول په پرمختګ کې یې ارزښتناک رول لوبولی دی. د هغې مشهور اثر د شهزادګۍ کلو (La Princesse de Clèves) په (۱٦۷۸)کال کې خپور شو او د فرانسوي ادبیاتو د لومړنیو مهمو نفسیاتي ناولونو له ډلې څخه ګڼل کیږي. په دې ناول کې لیکوالې د مینې، وفاداری، اخلاقي مسئولیت او د فردي غوښتنو او ټولنیزو دودونو ترمنځ ټکر په ژور هنري انداز انځور کړی دی. د اثر ځانګړتیا په دې کې ده چې د پښښو تر څنګ د کرکټرونو دروني احساساتو، نفسیاتي کشمکشونو او اخلاقي پریکړو ته هم ځانګړې پاملرنه شوې ده. زما په اند، د مادام دو لافایټ هنري نوښت په دې کې دی چې د کلاسیکې دورې د نظم، اعتدال او روښانه بیان اصول یې د انسان د روان د پېچلتیاوو د

انځورولو لپاره وکارول. له همدې امله، د شهزادګۍ کلو نه یوازې د خپل وخت مهم ادبي اثر دی، بلکې د اروپایي رواني ناول په تاریخ کې هم ځانګړی مقام لري.

مسعود: په جرمني کې تر ټولو اوچت لنډ داستانونه"ناولونه" خپاره شول، دا کلاسیک نښیرونه (اثار) د دوو سترو المانې لیکوالو (فریدریش شیلر او ګویټې) تر اغېز لاندې وو. مهرباني به مو وي که د آلمان د کلاسیک ناولونو په اړه لنډ مالومات ورکړئ، په ځانګړې توګه د دغو دوو لیکوالو د نامتو او باوري نښیرونو(آثارو) په اړه.

استاد سیماب: د آلمان کلاسیک ادبیات د یورپ د ادبي، فکري او هنري تاریخ یوه مهمه برخه جوړوي. په اتلسمه او نولسمه پېړۍ کې د آلمان ادبیاتو د پام وړ پرمختګ وکړ او د انسان د ازادۍ، اخلاقو، مینې، انفرادي شخصیت، ټولنیز مسئولیت، طبیعت او انساني ژوند د مانا په څېر موضوعات د ادبي اثارو اساسي محورونه وګرځېدل. په دې دوره کې لیکوالو هڅه کوله چې د انسان داخلي نړۍ، احساسات، غوښتنې، اخلاقي تضادونه او له ټولنې سره یې اړیکې په هنري او فکري بڼه څرګندې کړي. د آلمان ادبیات د روښانتیا، رومانټسیزم او کلاسیکې انسان‌پالنې له فکري جریانونو څخه اغېزمن شول او په پایله کې یې داسې ادبي آثار رامنځته کړل چې د یورپ پر ادبي تاریخ یې ژور اغېز وکړ. د آلمان د ادبي کلاسیکې دورې په پرمختګ کې **فریدریش شیلر (Friedrich Schiller**، ۱۷۵۹–۱۸۰۵) او **یوهان ولفګانګ فون ګوټې (Johann Wolfgang von Goethe**، ۱۷۴۹–۱۸۳۲) ځانګړی مقام لري. دواړه د آلمان د ادبیاتو له سترو شخصیتونو څخه دي، خو د دوی ادبي فعالیتونه یوازې په ناول پورې محدود نه وو؛ دوی شعرونه، ډرامې، فلسفي او تاریخي لیکنې هم کړې دي. ګوټې د ناول په ژانر کې ځانګړی او مستقیم اغېز درلود، په داسې حال کې چې شیلر تر ډېره د ټریجډۍ، تاریخي

ډرامې او د ازادۍ او اخلاقو د فلسفي مفکورو له لارې مشهور شوی دی. د هغه په ادبي اثارو کې د انسان ازادي، اخلاقي مسئوليت، د سياسي ظلم پر وړاندې مقاومت، عدالت او انساني وقار اساسي موضوعات دي. شيلر د انسان شخصيت د ټولنيزو فشارونو او اخلاقي انتخابونو په رڼا کې څېړي او دا پوښتنه مطرح کوي چې انسان څنګه کولای شي د ظلم او محدوديتونو په منځ کې خپل اخلاقي ارزښتونه وساتي. د شيلر له مشهورو اثارو څخه (Die Räuber، ۱۷۸۱) دی. په دې ډرامه کې د ټولنيز ظلم، سرغړونې، کورنۍ شخړې او انفرادي ازادۍ موضوعات مطرح شوي دي. د اثر مرکزي کرکټر کارل مور د ټولنيزې بې‌عدالتۍ پر وړاندې د مقاومت لاره غوره کوي، خو د هغه کړنې له اخلاقي تضادونو او ناوړه پايلو سره هم مخامخېږي. په دې توګه، شيلر څرګندوي چې د ازادۍ غوښتنه، که له اخلاقي مسئوليت څخه بېله شي، د نوي ناورين لامل هم کېدای شي. د شيلر بل مشهور اثر (Kabale und Liebe، ۱۷۸۴) دی. دا ټراېجډي د مينې، ټولنيز توپير، اشرافي قدرت او د انفرادي غوښتنو د محدودولو موضوعات څېړي. د دوو ځوانانو د مينې کيسه د ټولنيزو او سياسي خنډونو له امله له غمجن برخليک سره مخ کېږي. شيلر په دې اثر کې د ټولنيز نظام هغه محدوديتونه نقدوي چې د انسان د شخصي خوښې او ازاد انتخاب مخه نيسي. د هغه په تاريخي ډرامه ويلهلم ټېل (Wilhelm Tell، ۱۸۰۴) کې د سويس د ازادۍ د مبارزې له روايت څخه ګټه اخيستل شوې ده. په دې اثر کې د سياسي ظلم، ولسي مقاومت، خپلواکۍ او ګډ مسئوليت مفکورې څرګندېږي. شيلر په دې توګه د فردي ازادۍ تر څنګ د ټولنې او ملت د خپلواکۍ ارزښت هم بيانوي.که څه هم شيلر تر ډېره د ډرامه ليکوال په توګه پېژندل کېږي، د هغه فلسفي او اخلاقي نظرياتو د آلمان پر ادبياتو او د اروپا پر فکري تاريخ مهم اغېز کړی دی. د هغه د اثارو مرکزي پيغام دا دی چې د انسان

ریښتینی ارزښت یوازې په احساساتو او غوښتنو کې نه دی، بلکې په دې کې هم دی چې انسان له خپلو انتخابونو سره اخلاقي مسئولیت ومني.

ګوټې د آلمان د ادبیاتو له سترو شاعرانو، ناول نګارو، ډرامه نګارو او مفکرانو څخه و. هغه د آلمان د کلاسیکي دورې مرکزي شخصیت ګڼل کېږي. د ګوټې په ادبي نړۍ کې د انسان احساسات، مینه، انفرادي ازادي، د شخصیت وده، د طبیعت ښکلا، عقل او ټولنیز مسئولیت ځانګړی اهمیت لري. د هغه آثار انسان د یو ثابت او بشپړ شوي موجود په توګه نه، بلکې د تجربو، زده‌کړو او بدلون په روان بهیر کې انځوروي.د ګوټې له مشهورو ناولونو څخه (Die Leiden des jungen Werthers، ۱۷۷۴) دی. دا ناول د لیکونو په بڼه لیکل شوی او د ځوان ورتر احساساتي ژوند، نه پوره کېدونکې مینه او له ټولنیز چاپېریال سره د هغه ټکر بیانوي. ورتر یو حساس او خیال‌پاله ځوان دی چې د خپلو احساساتو او د ټولنې د محدودیتونو ترمنځ له سخت تضاد سره مخامخ کېږي. دغه اثر د توپان او فشار له خوځښت سره تړاو لري او د یورپ پر رومانټیک ادبیاتو یې پراخ اغېز درلود. د ناول اهمیت په دې کې دی چې د انفرادي احساساتو او داخلي کړاوونو نړۍ په ژوره نفسیاتي او هنري بڼه وړاندې کوي. د ګوټې بل مهم اثر (Wilhelm Meisters Lehrjahre، ۱۷۹۵–۱۷۹۶) دی. دا د روزنیز ناول یا د شخصیت د ودې ناول (Bildungsroman) یوه بنسټیزه بېلګه ګڼل کېږي. په دې اثر کې د ویلهلم مایستر د ژوند تجربې، هنري هڅې، مسلکي انتخابونه او له ټولنې سره اړیکې انځور شوي دي. ناول څرګندوي چې انسان د تجربو، تېروتنو، زده‌کړې او له نورو سره د اړیکو له لارې خپل شخصیت جوړوي. د دې اثر له لارې ګوټې د انفرادي ودې او ټولنیز ګډون ترمنځ اړیکه روښانوي. د ګوټې په (Die Wahlverwandtschaften،

۱۸۰۹) کې د مینې، واده، اخلاقي مسئولیت او انساني اړیکو پېچلتیاوې څېړل شوې دي. په دې ناول کې د احساساتو او ټولنیزو اصولو ترمنځ ټکر د کرکټرونو ژوند اغېزمنوي. ګوښې پوښتنه مطرح کوي چې ایا انساني اړیکې یوازې د عقل او ټولنیزو تړونونو له مخې اداره کېدای شي، که احساسات کله ناکله د دغو اصولو پر وړاندې مقاومت کوي. د ګوښې هنري سبک د نفسیاتي مشاهدې، فلسفي تفکر، طبیعي انځورونو او د کرکټرونو د داخلي نړۍ له څرګندولو سره ځانګړی تړاو لري. د هغه ناولونه د انفرادي ژوند او ټولنیزو شرایطو ترمنځ اړیکه څېړي او لوستونکي ته د انسان د شخصیت د پېچلتیاوو د درک زمینه برابروي.

د آلمان د ناول پرمختګ یوازې په ګوښې او شیلر پورې محدود نه و. په نولسمه پېړۍ کې د آلمان ادبیاتو د رومانټسیزم، نفسیاتي داستان، خیال پالنې او ټولنیز واقعیت پالنې په برخو کې هم پرمختګ وکړی.

مسعود: د ټاکل (کاندیدا) لنډه کېسه"رومان" د ولتر تر ټولو نوموتی نښیر(اثر) چې د اتلسمې پیړۍ په منځ کې خپور شوی او د فرانسې د روښاندۍ د پېر نښه ده څنګه ارزوئ ؟

استاد سیماب: د فرانس د اتلسمې پېړۍ د روښانتیا په ادبي او فلسفي تاریخ کې د فرانسوا ماري اروې، چې په **والټېر (Voltaire، ۱۶۹۴–۱۷۷۸)** مشهور دی، نوم ځانګړی مقام لري. هغه فلسفي، لیکوال، طنزپرداز او د فکري ازادۍ مدافع و. والټېر د عقل، زغم، عدالت او د انسان د فکري خپلواکۍ ملاتړ کاوی او د تعصب، مذهبي ریاکارۍ، استبداد او بې‌عدالتۍ پر وړاندې یې په خپلو لیکنو کې نیوکې کولې. د هغه مشهور فلسفي طنزیه ناول (Candide, ou l’Optimisme) په ۱۷۵۹ کال کې خپور شو او د فرانس د روښانتیا د پېر له مهمو ادبي اثارو څخه ګڼل کېږي.

دا اثر د اتلسمې پېړۍ د یورپ د فکري بحثونو، په ځانګړې ډول د خوشبینۍ، انساني کړاوونو، ديني تعصب او ټولنيز ظلم په اړه د والټېر د انتقادي ليدلوري څرګندونه کوي. د والټېر کانديد د اتلسمې پېړۍ د فرانس د روښانتيا د پېر يو مهم ادبي اثر دی. د دې اهميت يوازې په دې کې نه دی چې د خوشبینۍ يوه فلسفي نظريه نقدوي، بلکې په دې کې هم دی چې د طنز او داستان له لارې د جګړې، مذهبي تعصب، سياسي ظلم، ټولنيزې بې‌عدالتۍ او د انسان د فکري ناپوهۍ په اړه پوښتنې راپورته کوي. والټېر لوستونکي ته دا نه وايي چې بايد له هر څه څخه ناامیده شي؛ بلکې د هغه اثر بې‌دليله خوشبيني او تشې فلسفي توجيه ګانې تر پوښتنې لاندې راولي. د ناول پای د عملي کار، مسئوليت او د خپل ژوند او چاپېريال د بڼه کولو پر هڅه ټينګار کوي. له همدې امله، کانديد د روښانتيا د عقل پالنې، شکمن فکر، زغم او ټولنيز نقد يو مهم ادبي استازيتوب ګڼل کېږي. د دې اثر دوامداره ارزښت په دې کې دی چې لوستونکی هڅوي د نړۍ د ستونزو پر وړاندې نه په ړندې خوشبینۍ بسنه وکړي او نه په مطلقه ناامیدۍ کې ډوب شي، بلکې واقعيتونه وڅېړي او د سمون لپاره عملي ګامونه واخلي.

مسعود: د ګوټې (د ځوان ورتر دردونو) په نوم ناول د المان د ادبياتو يو له خورا نوماندو او ستايونکو نښيرونو(اثارو) څخه دی. دا اثر د آلمان د ادبياتو په تاريخ کې لړۍ مدرنه تراژيکه کيسه ده. بڼه به وي که تاسو د دې تل پاتې او ارزښتناک ناول په اړه لنډ مالومات وړاندې کړئ.

استاد سيماب: د «**يوهان ولفګانګ فون ګوټې**» ناول د «ځوان ورتر دردونه» (The Sorrows of Young Werther) چې په (۱۷۷۴)زکال کې خپور شو، د آلماني او اروپايي ادبياتو له مهمو اثارو څخه دی. دغه ناول د رومانټسيزم د غورځنګ په

لومړنیو پړاوونو کې ځانګړی اهمیت لري او د طوفان او فشار (Sturm und Drang) ادبي بهیر له مهمو بېلګو څخه ګڼل کېږي. په دې ناول کې د ورتر د مینې، ناهیلۍ، رواني کړاوونو او د فردي احساساتو او ټولنیزو محدودیتونو ترمنځ ټکر انځور شوی دی. د اثر ځانګړتیا په دې کې ده چې د اتل دروني نړۍ، احساسات او رواني کشمکشونه په ژور او عاطفي انداز وړاندې کوي. د دې ناول نړیوال شهرت په دې کې دی چې د خپل وخت د فردي ازادۍ، مینې، عاطفي حساسیت او انساني کړاوونو موضوعات یې په داسې هنري بڼه بیان کړي چې پر اروپایي ادبیاتو یې ژور اغېز کړی دی. که څه هم ځینې وختونه دا اثر د آلماني ادبیاتو لومړنۍ ټراجیکه کیسه بلل کېږي، خو دا تعبیر مطلق تاریخي حقیقت نه دی؛ غوره ده چې هغه د رومانټیک او نفسیاتي داستان د ودې له مهمو بنسټیزو اثارو څخه وګڼو. د ځوان ورتر دردونه ارزښت په دې کې دی چې د انسان د احساساتو ژورتیا او د فرد د دروني نړۍ کړکېچونه یې د ادبیاتو په مرکزي موضوع بدل کړل. همدا ځانګړتیا ده چې دغه ناول تر نن ورځې د ادبي بحثونو او څېړنو لپاره ارزښت لري.

مسعود: فریدریش ویلهلم نېچه آلمانی فیلسوف، لیکوال، شاعر، فرهنګی کره کتونکی، ټولنپوه، موسیقیپوه او تاریخي-ادبي ژبپوهاند او د لاتیني او یونانی ژبو پروفیسور وو، چې نښیرونه(اثارو) یې په غربي فلسفه او د نویو اندېښنو په تاریخ ژورې اغیزې پریښې دي. د نېچې تر ټولو اړین فلسفي او ادبي اثر ؛داسې وویل زردشت؛ کتاب دی. ستاسو په اند دغه ستر او پیاوړي لیکوال د چا تر اغېز وو، د ده اندونه او لیدلوري په کومو فلسفي او ادبي بنسټونو ولاړ ول؟

استاد سیماب: زما په اند، **فریدریش نېچه** د نولسمې پېړۍ له هغو سترو مفکرینو څخه دی چې د لوېدیځ د فلسفې، ادبیاتو او فرهنګي فکر په بدلون کې یې ژور رول

درلود. د هغه اندونه د پخوانيو يوناني فيلسوفانو، په ځانګړې ډول د هراکليتوس او د سقراط د فلسفي دود، تر اغېز لاندې وو؛ خو نېچه د سقراطي عقل پالنې ځينې اړخونه په جدي توګه نقد کړل. همدارنګه، د ارتور شوپنهاور فلسفې او د ريچارد واګنر موسيقۍ د نېچه پر لومړنيو فکري نظرياتو اغېز درلود، که څه هم وروسته يې له دواړو سره فکري واټن پيدا کړ. هغه د مسيحي اخلاقو، دوديزو ارزښتونو، مطلقو حقيقتونو او د لوبديځې متافزيکي فلسفې په اړه انتقادي دريځ درلود او هڅه يې کوله چې انسان د خپلو ارزښتونو د بيا ارزونې او رامنځته کولو پر لور وهڅوي. د نېچه له مهمو نظرياتو څخه د ارزښتونو بيا ارزونه، د واک اراده، د فوق‌انسان مفکوره او د ابدي بازګشت تصور يادولای شو. د هغه نامتو اثر داسې وويل زردشت (Thus Spoke Zarathustra) فلسفه، شاعرانه ژبه، سمبولونه او تمثيلونه سره يوځای کوي. له همدې امله، دا کتاب يوازې فلسفي اثر نه دی، بلکې يو ځانګړی ادبي او هنري جوړښت هم لري. د نېچه ستره ځانګړتيا دا ده چې فلسفه يې له دوديزو علمي بحثونو څخه د ادبي بيان، شاعرانه ژبې او ژورو پوښتنو يوې نوې نړۍ ته ورسوله. د هغه نظرياتو وروسته پر وجودپالنې، معاصرې فلسفې، اړواپوهنې او ادبياتو ژور اغېز وکړ؛ خو د هغه د اندونو تفسيرونه بېلابېل دي او بايد د ده نظريات د يوه ثابت او ساده فکري نظام په توګه ونه ګڼل شي.

مسعود: د آلماني شاعر، ډرامه ليکونکي، فيلسوف، طبيب او تاريخپوه **؛شيلر؛** يو له نښيرونو(اثارو) څخه (د ارواو حضور) نومېږي، په دې فلسفي او تاريخي اثر کې يې د دين او ټولنې په اړوند نيوکو او کره کتنې غبرګون موندلی. دې نښير(اثر) د کانټ په ليد لوري او اندونو هم اغيز کړی دی. که تاسو د دې نښير(اثر) د بنسټيزو ځانګړتياوو، موضوع، منځپانګې او مهمو ټکو په اړه لنډه شننه وکړئ.

استاد سیماب : د **فریدریش شیلر (Friedrich Schiller)** د دې مشهور اثر اصلي جرمني نوم Der Geisterseher دی، چې په انګلیسي کې ورته The Ghost-Seer یا (د روحونو لیدونکی / ارواح لیدونکی) وایي. په پښتو ژبه کې د دې اثر د نوم ژباړه (د ارواو حضور) یا (د روحونو لیدونکی) تر ډیره د همغه ګوتیک او پټو رازونو لرونکي محتوا ښکارندویي کوي.؛ د شیلر هغه اثر چې له ارواوو او پټو فوق‌الطبیعي تجربو سره تړاو لري، په جرمني ژبه Der Geisterseher او په انګلیسي کې The Ghost-Seer یا The Spirit-Seer نومېږي. دا اثر د ۱۷۸۷–۱۷۸۹ کلونو ترمنځ په پرله پسې برخو کې خپور شو، خو نیمګړی پاتې شو.؛ (Wikipedia)

د دې اثر مرکزي موضوع د انسان د عقل، باور، ديني احساساتو او فریب ترمنځ اړیکه ده. په کیسه کې یو آلمانی پروټستنټ شهزاده په داسې شرایطو کې راګېرېږي چې پر اسراره کسان د ارواوو، جادو او پټو تجربو په وسیله د هغه پر فکر او پرېکړو اغېز کوي. شیلر د دې داستان له لارې څو مهمې مسئلې څېړي:

دین او ټولنه، کله چې دین د وېرې، تعصب او ړانده اطاعت وسیله شي، د انسان پر ازاد فکر څه اغېز کوي؟ عقل او خرافات، ایا انسان کولای شي د خپلو حواسو او عقل په مرسته د حقیقت او فریب ترمنځ توپیر وکړي؟ سیاسي واک او پټې ټولنې، څنګه ځینې کسان د ديني باورونو او پټو ډلو له لارې د نورو انسانانو پر اراده او سیاسي پرېکړو اغېز کوي؟ د انسان نفسیاتي کمزوري: ولې انسان کله ناکله د نامعلومو او فوق‌الطبیعي پېښو پر وړاندې د عقل پر ځای احساساتو ته تسلیمېږي؟

له کانټ سره اړیکه، دلته یو مهم تاریخي وضاحت اړین دی. امانوېل کانټ په ۱۷۶۶ کال کې خپل اثر Dreams of a Spirit-Seer خپور کړی و، چې د ارواوو د لیدلو او فوق‌الطبیعي ادعاوو په اړه انتقادي بحث کوي. د شیلر د The Ghost-

Seer له موضوع سره د کانټ د اثر څرګنده اړیکه شته، او څېړنې د کانټ د اندونو اغېز پر شیلر هم یادوي. له همدې امله، دا خبره چې د شیلر اثر پر کانټ اغېز کړی و، د تاریخي ترتیب له مخې د کره ثبوت غوښتنه کوي؛ د اغېز لوری بنایي برعکس وي.

د شیلر د ارواو لیدونکي، اثر یوازې د اروااوو او پر اسرارو پېښو داستان نه دی؛ بلکې د انسان د عقل، دیني باور، ټولنیز واک او فریب په اړه یو انتقادي ادبي اثر دی. د دې اساسي پیغام دا دی چې انسان باید خپل باورونه د عقل او انتقادي فکر په رڼا کې وارزوي او اجازه ورنه کړي چې ویره، تعصب او پټې ګټې یې پر اراده واکمنې شي.

مسعود: تاسو مدرن کلاسیک ادب څنګه ارزوئ؟ د دې ادبیاتو د آر او پیدایښت، بنسټ او پرمختیا، نامتو لیکوالو او د هغوی د نښیرونو(اثارو) په اړه څه لید لرئ؟

استاد سیماب : ستاسو پوښتنه د ادبیاتو د تاریخ، فلسفې، ټولنیز بدلون او هنري پرمختګ له مهمو موضوعاتو سره تړاو لري. زما په اند، ماډرن کلاسیک ادب د انسان د فکري بیداری، ټولنیزو تحولاتو او هنري نوښتونو یو مهم انعکاس دی. دا ادب یوازې د یوې ځانګړې زمانې د انسانانو احساسات او تجربې نه بیانوي، بلکې داسې بنسټیزې پوښتنې هم راپورته کوي چې له زمانې او جغرافیې ورهاخوا ارزښت لري. د ماډرن کلاسیک ادب مفهوم او پیدایښت د دې کلاسیک ادب د سمې پېژندنې لپاره اړینه ده چې د ماډرن ادب، ماډرنیزم او کلاسیک ادب ترمنځ توپیر وکړو. ماډرن ادب د نوي عصر هغه ادبي بهیر دی چې د انسان، ټولنې، سیاست، اقتصاد، فلسفې او کلتور له بدلونونو سره تړاو لري. ماډرنیزم بیا د ادبي او هنري نوښتونو ځانګړی خوځښت دی چې په ځانګړې توګه د نولسمې پېړۍ په وروستیو

او د شلمې پېړۍ په لومړیو کې یې پراختیا وموندله. کلاسیک ادب هغو اثارو ته ویل کېږي چې د خپل هنري کیفیت، فکري ژورتیا او دوامدار اغېز له امله د بېلابېلو نسلونو لپاره ارزښتمن پاتې کېږي.د ماډرن ادب د پیدایښت شالید د یورپ له رنسانس، روښانتیا، صنعتي انقلاب، فرانسوي انقلاب او د علمي او فلسفي افکارو له پرمختګ سره تړاو لري. د دغو پرمختګونو په پایله کې د انسان د ازادۍ، عقل، فردي هویت، ټولنیز عدالت او سیاسي حقونو په اړه نوې پوښتنې مطرح شوې. ادبیاتو هم د دې بدلونونو انعکاس وکړ او له پخوانیو دودیزو موضوعاتو او جوړښتونو څخه یې د نوو تجربو پر لور حرکت پیل کړ. د دې ادب بنسټونه په څو مهمو اصولو ولاړ دي:

لومړی، د انسان او فرد شخصیت ته پاملرنه؛ دویم، د ټولنیزو او سیاسي نظامونو انتقادي ارزونه؛ دریم، د عقل، احساس، اخلاقو او ازادۍ ترمنځ د اړیکو څېړنه؛ څلورم، په ژبه، سبک، روایت او ادبي جوړښت کې نوښت؛ او پنځم، د انسان د نفسیاتي، فلسفي او وجودي تجربو بیان.په ماډرن ادب کې انسان یوازې د ټولنې یو عادي غړی نه دی، بلکې یو پېچلی موجود دی چې له خپلو غوښتنو، وېرې، تضادونو، ټولنیزو محدودیتونو او اخلاقي مسئولیتونو سره مخامخ وي. له همدې امله، د فرد یوازیتوب، بېګانګي، د هویت بحران، د ژوند معنا، د واک ناوړه کارونه، جګړه، استعمار او ټولنیز نابرابري د دې ادب له مهمو موضوعاتو څخه دي. زما په اند، د ماډرن کلاسیک ادب مهم ارزښت په دې کې دی چې ادبیات یې یوازې د تفریح او ښکلا وسیله نه، بلکې د فکر، پوهاوي او انتقادي ارزونې وسیله هم ګرځولي دي. دا ادب له لوستونکي غواړي چې د ټولنیزو دودونو، سیاسي واک، اخلاقي ارزښتونو او انساني اړیکو په اړه پوښتنې وکړي. ماډرن کلاسیک ادب د

انسان د ازادۍ او مسئولیت ترمنځ اړیکه هم روښانوي. انسان د خپل ژوند په اړه د پرېکړې کولو حق لري، خو دغه ازادي له اخلاقي او ټولنیز مسئولیت څخه جلا نه ده. په همدې ډول، د دې ادب ډېرى آثار د ټولنیز عدالت، فردي کرامت، کلتوري هویت او د واک د محدودولو په اړه د بحث زمینه برابروي. په پای کې، زه مادرن کلاسیک ادب د انسان د فکري ودې، هنري تجربې او ټولنیز شعور یوه مهمه برخه ګڼم. د دې ادب ارزښت یوازې په نوې ژبه، نوې بڼه یا فلسفي اصطلاحاتو کې نه دی، بلکې په دې کې دی چې د انسان د ژوند بنسټیزې مسئلې په ژوره، انتقادي او هنري بڼه وړاندې کوي. کلاسیک اثر هغه نه دی چې یوازې پخوانی وي؛ بلکې هغه اثر دی چې د وخت له تېرېدو سره سره د انسان لپاره د فکر، پوښتنې او ځان پېژندنې ارزښت وساتي. له همدې امله، د مدرن کلاسیک ادب مطالعه د ادبي ذوق د روزنې ترڅنګ زموږ تاریخي شعور، انتقادي فکر او د انساني تجربو د درک وړتیا هم پیاوړې کوي.

مسعود: "فیودور داستایوفسکی" چې د مدرن کلاسیک ادبیاتو له لیکوالو څخه دی، کلاسیک رومان (جنایت او مکافات) یې لیکلی، چې یو له غورو نښیرونو (اثارو) څخه ګڼل کېږي. د نوموړي له دریو لویو نښیرونو(اثارو) څخه یوازې همدغه اثر ستاینوم "لقب" ګټلی. مهرباني به مو وي که د هغه د هنري - فرهنګي شخصیت او د کیسې د منځپانګې او موضوع په اړه لنډې څرګندونې وکړئ.

استاد سیماب: فیودور داستایوفسکي (Fyodor Dostoevsky) د نولسمې پېړۍ د روسیې له سترو ناول لیکوالو او د نړیوال مادرن کلاسیک ادب له اغېزناکو څېرو څخه دی. نوموړي د انسان د نفسیات، اخلاقي وجدان، ګناه، پښېمانۍ، ایمان، ازادۍ او ټولنیزو ستونزو په اړه داسې ژور ادبي آثار پنځولي چې تر نن ورځې د

ادبیاتو، فلسفې او اروا‌پوهنې په بحثونو کې مهم ځای لري. د هغه په اثارو کې انسان یوازې د پېښو برخه نه ده، بلکې د خپل وجدان، فکر، غوښتنو، وېرې او اخلاقي مسئولیتونو په وړاندې ولاړ یو پېچلی موجود دی. داستایوفسکي په ځوانۍ کې له سیاسي او ټولنیزو بحثونو سره تړاو درلود، بندي شو او د سایبریا د بند او جبري خدمت سختې تجربې یې تېرې کړې. دغو تجربو د هغه پر فکري او هنري لید ژور اغېز وکړ. د ده په اثارو کې د بېوزلۍ، ټولنیزې بې‌عدالتۍ، انساني کړاو، ایمان او اخلاقي انتخاب موضوعات په څرګنده توګه لیدل کېږي. جنایت او مکافات؛ د داستایوفسکي له سترو او اغېزناکو اثارو څخه دی. د ناول مرکزي موضوع دا ده چې ایا انسان کولای شي د یوې لوړې موخې یا شخصي نظریې په پلمه د بل انسان د ژوند اخیستل توجیه کړي؟ او که یو انسان جرم وکړي، ایا له قانوني سزا پرته هم د خپل وجدان له عذاب څخه خلاصېدای شي؟ د یادونې وړ ده چې د داستایوفسکي دریځ مشهور ناولونه ؛جنایت او مکافات، احمق او د وروڼو کارامازوف دي؛ خو دا ادعا چې یوازې جنایت او مکافات د ستاینوم یا ځانګړي لقب خاوند شوی، د دقیقې سرچینې له مخې تایید ته اړتیا لري. د هغه دغه دریځ واړه آثار د نړیوال کلاسیک ادب مهمې بېلګې ګڼل کېږي.

د کیسې منځپانګه: د ناول مرکزي کرکټر رودیون رومانوویچ راسکولنیکوف (Raskolnikov) د روسیې په سنټ پیټرزبورګ ښار کې یو بېوزلی، پخوانی محصل دی. هغه د ټولنیزې بې‌عدالتۍ، فقر او خپل فکري غرور تر اغېز لاندې داسې نظریه جوړوي چې ګواکې ځینې استثنایي انسانان د لوړو موخو د ترلاسه کولو لپاره له عادي اخلاقي قوانینو څخه د سرغړونې حق لري. راسکولنیکوف د یوې زړې پورورکوونکې ښځې د وژلو پربکړه کوي، ځکه فکر کوي چې د هغې شتمني به د

نورو خلکو د ژوند د ښه کولو لپاره وکارول شي. خو له جنایت وروسته د هغه ژوند د وېرې، شک، نفسیاتي کړاو او د وجدان د عذاب په ډګر بدلېږي. هغه هڅه کوي خپل جرم په عقلي دلایلو توجیه کړي، خو د هغه نفسیاتي حالت ورځ تر بلې خرابېږي. په دې بهیر کې سونیا مارملادوا، یوه بېوزلې خو مهربانه او د اخلاقي باورونو څښتنه ځوانه ښځه، د هغه په ژوند کې مهم رول لوبوي. سونیا د مینې، شفقت، قربانۍ او اخلاقي بیدارۍ استازیتوب کوي. د ناول په پای کې راسکولنیکوف د خپل جرم مسئولیت مني او په سایبریا کې د بند سزا ته استول کېږي. خو د کیسې اصلي پایله یوازې قانوني سزا نه ده؛ بلکې د هغه د وجدان، اخلاقي بدلون او د بیا انساني کېدو د امکان مسئله هم ده. زما په فکر، جنایت او مکافات یوازې د یوه قتل او د هغه د سزا کیسه نه ده؛ بلکې د انسان د وجدان، اخلاقي مسئولیت، فکري غرور، ټولنیزې بې‌عدالتۍ او د بدلون د امکان ژوره فلسفي څېړنه ده. د داستایوفسکي ستر ادبي کمال په دې کې دی چې لوستونکی د جرم د ظاهري پېښې تر شا د انسان د نفسیاتو او اخلاقو له پېچلو مسئلو سره مخامخ کوي. د هغه اساسي پیغام دا دی چې انسان باید د خپلو کړنو مسئولیت ومني او د هېڅ نظریې یا موخې په پلمه د بل انسان کرامت او ژوند بې‌ارزښته ونه ګڼي.

مسعود: «**انتون پاولوویچ چیخوف**» د روسې یو له خورا نوموتو کلاسیکو لیکوالو څخه دی. هغه په روسیه کې د کلاسیکیزم او لنډو کیسو" رمان" یو له غوره لیکوالو څخه ګڼل کېږي چې د ډرام لیکنې تګلورۍ یې د ادبیاتو په نړۍ کې ګټورې اغیزې لرلې. مهرباني وکړئ د هغه په ادبي او فرهنګي شخصیت او اغیزناکو نښیرونو(اثارو) لنډه رڼا واچوئ.

استاد سیماب: چیخوف په ځانګړې توګه د لنډې کیسې او عصري ډرامې په پرمختګ کې مهم مقام لري. د هغه ادبي هنر په دې کې و چې د عادي انسانانو د ورځني ژوند له ساده پېښو څخه يې ژورې انساني، فلسفي او ټولنيزې معناوې راايستلې. هغه د ژوند پېچلتياوې د اوږدو ويناوو او مستقيمو اخلاقي نصيحتونو پر ځای، د کرکټرونو د چلند، چوپتيا، خبرو، احساساتو او ورځنيو پېښو له لارې څرګندولې.

د چيخوف ادبي او فرهنګي شخصيت : چيخوف د مسلک له مخې طبيب و، خو د ادبي ليکنو له لارې يې نړيوال شهرت ترلاسه کړ. د طبابت تجربې ورسره مرسته وکړه چې د انسان دردونه، نفسياتي حالتونه او ټولنيزې ستونزې له نزدې وڅاري.د عامو خلکو ژوند، بېوزلي، ناهيلۍ او ټولنيزې اړيکې يې په طبيعي او قانع کوونکې بڼه انځورولې. د کرکټرونو پټ احساسات، داخلي تضادونه او ناليدلي دردونه يې څرګندول. د طنز له لارې يې د ټولنيز ریاکارۍ، اداري فساد، ناپوهۍ او انساني کمزوريو نقد کاوی. په لږو کلمو او ساده پېښو کې يې ژورې فلسفي او انساني معناوې ځايولې. لوستونکي ته يې د تيارې پايلې د وړاندې کولو پر ځای د فکر او قضاوت بلنه ورکوله.د هغه په ډرامو کې کله ناکله ظاهراً لويه پېښه نه رامنځته کېږي، خو د کرکټرونو په احساساتو او اړيکو کې ژور بدلونونه روان وي. دې سبک د شلمې پېړۍ پر ډرامه ليکونکو، لوبغاړو او ډايرکټرانو اغېز کړی دی.

چيخوف د روسي ریاليزم او نړيوال ماډرن کلاسيک ادب له مهمو استازو څخه دی. د هغه ادبي عظمت په دې کې دی چې د عادي انسانانو له ساده ژوند څخه يې ژورې نفسياتي، فلسفي او ټولنيزې معناوې راايستلې دي. هغه د لنډې کيسې د هنري جوړښت په نوښت او د ډرامې د داخلي، نفسياتي او غيرمستقيم بيان په

پیاوړتیا کې مهم رول لوبولی دی. یوه یادونه: چیخوف ته د کلاسیکیزم پر ځای د روسي واقعیت پالنې او عصري لنډې کیسې او ډرامې د مخکښ لیکوال په توګه اشاره کول دقیق دي؛ ځکه د هغه هنري تګلوری له دودیز کلاسیزم سره توپیر لري.

مسعود: د اتلسمې پېړۍ په منځ کې ستر او نامتو پنځونکي هنرمندان راڅرګند شول او کلاسیکیزم په ټول بشري ځواک منځ ته راغی، که د دې دورې د لیکوالو او نښیرونو(اثارو) په اړه یې لنډې څرګندونې وکړئ.

استاد سیماب: اتلسمه پېړۍ د یورپ د ادبیاتو، فلسفې او هنرونو په تاریخ کې یو مهم پړاو دی. په دې دوره کې کلاسیزم او نوکلاسیزم د عقل، نظم، تناسب او اخلاقي ارزښتونو پر بنسټ پراختیا وموندە. همدارنګه، د روښانتیا فکري خوځښت د انسان د ازادۍ، علم، عدالت او انتقادي تفکر لپاره نوې لارې پرانیستې. باید یادونه وشي چې کلاسیزم د اتلسمې پېړۍ په منځ کې نه، بلکې تر دې وړاندې یې تاریخي ریښې لرلې؛ خو په اتلسمه پېړۍ کې یې له نوو فلسفي او ټولنیزو افکارو سره پراختیا وموندە. د دې دورې نامتو لیکوالان او آثار دا دي:

ولټیر (Voltaire): فرانسوی فیلسوف او لیکوال و. په کاندید کې یې د ټولنیزو بدیو، تعصب او بې‌ځایه خوشبینۍ طنزي نقد کړی دی.

ژان ژاک روسو (Jean-Jacques Rousseau): د انسان د ازادۍ، ټولنیز عدالت او روزنې په اړه یې مهم نظریات وړاندې کړل. ټولنیز تړون او امیل یې مشهور آثار دي.

الکزاندر پوپ (Alexander Pope): انګلیسي شاعر و چې په شعرونو کې یې نظم، عقل او طنز ته ځانګړې پاملرنه کړې. د انسان په اړه مقاله یې له مهمو اثارو څخه ده.

جوناتان سویفټ (Jonathan Swift): د طنز له لارې یې سیاسي او ټولنیزې نیمګړتیاوې نقد کړې. د ګالیور سفرونه یې مشهور اثر دی.

ډانیل ډیفو (Daniel Defoe): د عصري انګلیسي ناول له مخکښو لیکوالانو څخه و. رابینسن کروزو یې د بقا، کار او خپلواکۍ په اړه مشهور ناول دی.

هنري فیلډینګ (Henry Fielding): په ټام جونز کې یې د انساني شخصیت، اخلاقو او ټولنیزو اړیکو انځور وړاندې کړی دی.

ګویټې (Johann Wolfgang von Goethe): د جرمني ستر شاعر او لیکوال و. د ځوان ورتر کړاوونه او فاوست یې له مشهورو اثارو څخه دي.

فریدریش شیلر (Friedrich Schiller): د ازادۍ، عدالت او انساني کرامت موضوعات یې په خپلو ډرامو کې څېړلي دي. غله او ویلهلم ټېل یې مشهور آثار دي.

د دې دورې ادبي ځانګړتیاوې، د اتلسمې پېړۍ په ادبیاتو کې عقل، منطقي استدلال، ټولنیز نقد، اخلاقي ارزونه او د انسان د حقونو مسئلې ځانګړی اهمیت درلود. لیکوالانو د طنز، شعر، ناول، ډرامې او فلسفي لیکنو له لارې د ټولنې نیمګړتیاوې رابرسېره کړې او د انسان د فکري ازادۍ ملاتړ یې وکړ.

البته، د دې دورې ټول لیکوالان د یوه ادبي مکتب پیروان نه وو؛ ځینو د نوکلاسیزم اصول تعقیبول او ځینو نورو د احساساتو، فردي ازادۍ او رومانټیسزم د پراختیا لپاره

زمینه برابروله. د اتلسمې پېړۍ ادبي او فکري تحول د کلاسیکو هنري اصولو او د روښانتیا د عقلي افکارو ګډه پایله وه. د دې دورې لیکوالانو ادب یوازې د ښکلا او تفریح وسیله ونه ګڼله، بلکې د ټولنیز اصلاح، فلسفي تفکر، انساني ازادۍ او انتقادي شعور د پیاوړتیا لپاره یې هم وکاراوه. د همدې هڅو په پایله کې د عصري ناول، معاصرې ډرامې او نوې ادبي کره کتنې د پرمختګ لپاره مهم بنسټونه برابر شول.

مسعود: ښه به وي که را ته وویاست په شعر و شاعرۍ، کیسو، داستانونو رومان او ناولونو کې د کلاسیزم مکتب ارزښت او ځانګړې اغېز څه ډول ارزوئ؟

استاد سیماب: د کلاسیزم ارزښت یوازې په دې کې نه دی چې ادبي بڼو ته نظم او اصول ورکوي، بلکې په دې کې هم دی چې د هنر، اخلاقو، انساني شخصیت او ټولنیزو ارزښتونو ترمنځ اړیکه پیاوړې کوي. کلاسیزم په شاعرۍ کې د ژبې ښکلا، فکري نظم، موزون جوړښت، تناسب او د معنا روښانتیا ته اهمیت ورکوي. د دې مکتب شاعران هڅه کوي چې احساسات د عقل او هنري انضباط په رڼا کې بیان کړي.د دې مکتب مهمې ځانګړتیاوې عبارت دي له، د ژبې فصاحت او بلاغت. د فکر او احساس ترمنځ توازن. د اخلاقي او انساني موضوعاتو بیان. د هنري جوړښت او ادبي اصولو مراعات. د ښلګې په توګه، فرانسوی شاعر ژان راسین او انګلیسي شاعر الکزانډر پوپ د کلاسیکو او نوکلاسیکو ادبي اصولو له مهمو استازو څخه دي.

په کیسو او لنډو داستانونو کې کلاسیکي تمایل د پېښو منطقي تسلسل، د کرکټرونو روښانه انځور، د موضوع یووالی او د اخلاقي یا ټولنیز پیغام څرګندول مهم ګڼي. د دې لیدلوري له مخې، یوه ښه کیسه باید یوازې د پېښو مجموعه نه وي، بلکې

جوړښت، هدف او هنري هم آهنګي ولري. د کرکټرونو کړنې باید له هغوی له شخصیتونو او د کیسې له شرایطو سره مناسبت ولري. البته، د کیسې هر منظم او اخلاقي اثر کلاسیکي نه بلل کېږي؛ د کلاسیزم ځانګړتیا د هغو هنري اصولو په پیروی کې ده چې د دې مکتب له تاریخي او فکري دود سره تړاو لري. ناول د انسان د انفرادي او ټولنیز ژوند د پراخ انځورولو وړتیا لري. کلاسیکي اصول په دې ژانر کې د داستاني جوړښت، د پېښو د هم آهنګۍ، د کرکټرونو د منطق او د موضوع د انسجام په برخه کې اغېز لري. د ناول په کلاسیکي تمایل لرونکو اثارو کې معمولاً لاندې ټکي مهم وي. د پېښو ترمنځ منطقي اړیکه.د کرکټرونو د شخصیت او کړنو همغږي. د ټولنیزو او اخلاقي ستونزو ارزونه. د هنري جوړښت او معنا ترمنځ توازن. خو باید یادونه وشي چې د عصري ناول ټول ستر لیکوالان کلاسیستان نه دي. د بېلګې په توګه، بالزاک او ټالستای د ریالیزم له مهمو استازو څخه دي، که څه هم د دوی په اثارو کې د جوړښت، انساني شخصیت او ټولنیز ژوند د انځورولو هغه ځانګړتیاوې لیدل کېږي چې د کلاسیکي ادبي کره کتنې له ځینو معیارونو سره د پرتله کولو وړ دي. د کلاسیزم اغېز یوازې په شعر، کیسه او ناول پورې محدود نه دی. دغه مکتب په ډرامه، ادبي نقد او نورو هنري برخو کې هم مهم رول لري.

مسعود: د کلاسیکانو هنر، فرهنګ او ادبیات د دې ښوونځیو د تکړه لیکوالو او پنځونکو لخوا په همېشنۍ ښکلا او ګټورو او تل پاتو ارزښتونو لیکل شوي او انځور شوي، چې د نورو لیکوالو په کتابونو کې یې بېلګې نه موندل کېږي. تاسو په دې اړه څه اند لرئ؟

استاد سیماب: زما په اند، د کلاسیکانو د هنر، فرهنګ او ادبیاتو عظمت په دې کې دی چې د انسان د ژوند او ټولنې په اړه یې داسې ژورې تجربې او مفکورې په

هنري بڼه ثبت کړې دي چې د زمانې په تېرېدو سره يې ارزښت نه دی له منځه تللی. د هغوی آثار د بشري تمدن د حافظې، فکري ودې او هنري تخليق مهمې سرچينې دي. خو د کلاسيکو اثارو درناوی بايد د نورو ادبي مکتبونو او معاصرو ليکوالو د ارزښت د کمولو په بيه نه وي. د ادب ريښتينی عظمت په دې کې دی چې کلاسيک ميراث، معاصر نوښت او د بېلابېلو کلتورونو تجربې د انسان د پوهې او احساس نړۍ لا پراخه کړي. په لنډه توګه، کلاسيک آثار د ادبي تاريخ لوړې څوکې دي؛ خو د هنر او ادبياتو اسمان يوازې په همدغو څوکو نه محدودېږي. هر نوی نسل کولای شي د خپل تخليقي ځواک له لارې نوې څوکې هم رامنځته کړي.

مسعود: تاسو نيو کلاسيکيزم څنګه راپېژنئ؟ د نوي کلاسيسيسم د آر او بنسټ او د ليکوالو د اندونو او ليدتوګو په اړه څنګه اندئ؟

استاد سيماب : نيوکلاسيزم (Neoclassicism) يا نوی کلاسيزم د ادبياتو، هنرونو او ښکلاپوهنې يو مهم فکري او هنري بهير دی چې د لرغوني يونان او روم له ادبي او هنري ميراث څخه يې الهام اخيستی دی. دغه بهير په ځانګړي ډول د اوولسمې پېړۍ په فرانسوي ادبياتو او د اتلسمې پېړۍ په اروپايي هنرونو کې پراخ شو. د دې مکتب بنسټ پر عقل، منطق، نظم، تناسب، اعتدال او د هنري اصولو پر رعايت ولاړ دی. نوکلاسيکيزم يوازې د پخوانيو ادبي او هنري اثارو تقليد نه دی، بلکې د هغوی د اصولو د بيا راژوندي کولو او د خپل عصر له فکري او ټولنيزو اړتياوو سره د يوځای کولو هڅه هم ده. د نوکلاسيزم ريښې د يورپ د رنسانس په پېر کې د لرغوني يونان او روم د ادبياتو او هنرونو له بيا مطالعې سره تړاو لري. وروسته، په اوولسمه پېړۍ کې د فرانس په ادبياتو کې د نظم، عقل او هنري

قواعدو پر اهمیت ټینګار زیات شو. په اتلسمه پیړۍ کې د لرغونو هنري اثارو د مطالعې، لرغون پېژندنې او د روښانتیا د فکري خوځښت له پراختیا سره نوکلاسیکیزم لا پیاوړی شو. هنرمندانو او لیکوالو هڅه کوله چې د لرغونو تمدنونو له هنري میراث څخه د ښکلا، اخلاقو او انساني شخصیت په اړه زده کړه وکړي.

د دې مکتب مهم اصول په لاندې ډول دي:

عقل او منطق: ادبي او هنري اثر باید فکري انسجام او منطقي جوړښت ولري.

- نظم او تناسب: د اثر د برخو ترمنځ همغږي او توازن مهم دي.

- اعتدال: د احساساتو او بیان ترمنځ باید مناسب توازن موجود وي.

- اخلاقي ارزښتونه: ادب باید د انساني چلند او ټولنیزو ستونزو په اړه د فکر زمینه برابره کړي.

- د لرغوني ادب اغېز: د یونان او روم له ادبي او هنري میراث څخه الهام اخیستل.

- د ژبې روښانتیا: په ځانګړي ډول په نوکلاسیکو ادبي اثارو کې د بیان د وضاحت او د سبک د کنټرول اهمیت.

البته، د دې اصولو بڼه په ټولو هېوادونو او ادبي ژانرونو کې یو شان نه وه.

د نیوکلاسیزم نامتو لیکوالان کې یې **نیکولا بوالو (Nicolas Boileau، ۱۶۳۶–۱۷۱۱) ژان راسین (Jean Racine، ۱۶۳۹–۱۶۹۹) مولیر (Molière، ۱۶۲۲–۱۶۷۳) الکزاندر پوپ (Alexander Pope، ۱۶۸۸–۱۷۴۴) یوهان یوآخیم وینکلمان (Johann Joachim Winckelmann، ۱۷۱۷–۱۷۶۸)**

نیوکلاسیزم پر عقل، نظم، اعتدال او هنري قواعدو ټینګار کوي؛ په مقابل کې، رومانټیسزم د احساساتو، تخیل، طبیعت او فردي ازادۍ ارزښت ته زیات اهمیت ورکوي. خو دا توپیر مطلق نه دی. نوکلاسیک لیکوالان هم ژور احساسات انځوروي، او رومانتیک لیکوالان هم هنري جوړښت او نظم ته اړتیا لري. توپیر تر ډېره د دوی په لومړیتوبونو او د هنر په اړه په لیدلوري کې دی.

مسعود: تاسو د کلاسیکیزم پېر د نوي کلاسیکیزم دوران سره څه ډول پرتله کوئ په داسې حال کې چې دوی نه په بنسټیز ډول، بلکې یوازې په روښنتیا کې توپیر لري؟ تاسو د نیوکلاسیک او په اروپا کې د پېژاندو لیکوالو او پنځونکو د نښیرونو (اثارو) تر ټولو مهمو ځانګړنو په اړه څه اند لرئ؟

استاد سیماب: ستاسو پوښتنه د ادبیاتو د تاریخ له مهمو او د بحث وړ موضوعاتو څخه ده. زما په اند، کلاسیزم او نیوکلاسیزم په بنسټیزو هنري اصولو کې ډېر نږدې دي؛ دواړه د عقل، نظم، تناسب، اعتدال او د لرغوني یونان او روم د ادبي او هنري میراث ارزښت ته اهمیت ورکوي. خو د دوی ترمنځ توپیر یوازې د بیان په روښانتیا کې نه دی، بلکې د تاریخي شرایطو، فکري موخو او د کلاسیک میراث د بیاکارونې په طریقه کې هم لیدل کېږي.

کلاسیزم او نیوکلاسیزم څه توپیر لري؟ کلاسییزم (Classicism) د ادبي او هنري اصولو هغه پراخ دود دی چې له لرغوني یونان او روم څخه یې سرچینه اخیستې او وروسته یې په بېلابېلو تاریخي پړاوونو کې پراختیا موندلې ده. نیوکلاسیزم (Neoclassicism) بیا د کلاسیکو اصولو د بیا راژوندي کولو او له نویو تاریخي او فکري شرایطو سره د هغو د تطبیق بهیر دی. په یورپ کې یې په ځانګړي ډول د اوولسمې پېړۍ په فرانسوي ادبیاتو او د اتلسمې پېړۍ په ادبیاتو

او هنرونو کې څرګند پرمختګ وکړ. کلاسیزم او نیوکلاسیزم د اروپا د ادبیاتو او هنرونو له مهمو فکري او هنري بهیرونو څخه دي. کلاسیزم د لرغوني یونان او روم له ادبي او هنري میراث څخه سرچینه اخلي، په داسې حال کې چې نئوکلاسیزم د همدې میراث د بیا راژوندي کولو او له نوو تاریخي او فکري شرایطو سره د تطبیق هڅه ده. که څه هم دواړه مکتبونه د عقل، منطق، نظم، تناسب، اعتدال او هنري انسجام پر ارزښت ټینګار کوي، خو د دوی ترمنځ توپیر د تاریخي چاپېریال، فکري موخو او د کلاسیکو اصولو د کارونې په طریقه کې څرګندېږي. نوکلاسیزم په ځانګړي ډول د اوولسمې پېړۍ په فرانسوي ادبیاتو او د اتلسمې پېړۍ په اروپایي هنرونو کې پراختیا وموندە. د دې مکتب پلویانو هڅه کوله چې ادب او هنر د ښکلا، عقل، اخلاقي ارزښتونو او ټولنیز نقد وسیله وګرځوي. د دوی په اند، یو اغېزناک ادبي اثر باید منظم جوړښت، روښانه بیان، منطقي تسلسل او ژور انساني مفهوم ولري. د دې بهیر له نامتو استازو څخه نیکولا بوالو، ژان راسین، مولیر، الکساندر پوپ او یوهان یوآخیم وینکلمان یادولای شو. بوالو د شعر په هنر کې د ادبي اصولو او نظم پر ارزښت ټینګار کړی؛ راسین په فېدر کې د انساني غوښتنو او اخلاقي مسئولیت ترمنځ ټکر انځور کړی؛ مولیر په تارتوف کې مذهبي ریاکاري او ټولنیز تصنع نقد کړي؛ او پوپ په د انسان په اړه مقاله کې د انسان، عقل او طبیعت په اړه فلسفي بحث کړی دی. وینکلمان بیا د لرغوني یونان د هنر د ښکلا او تناسب له مهمو نظریه پردازانو څخه و.

مسعود: د کلاسیسیسم یو له خورا اړینو بنسټونو او اصولو څخه د طبیعت پېښې(تقلید) دی. د نورو ښونځیو(مکتبونو) بنسټ ایښودونکي د پنځ''طبیعت'' پېښو او تقلید پوښتونکي او مدعان دي. د بېلګې په توګه، بوالو پر خپل کتاب د شعر په

درپیم څپرکي کې دغه آر ته اشاره کړې او وایي: " طبیعت د یوې شیبې لپاره هم مه هېروئ"، البته چې د دې فن وړاندیز په مهالویش کې شوی، خو کلاسیکیزم دا په یو ډول وړاندې کوي. (ویکتور هوګو) چې د رومانتیزم د مکتب مخکښ دی، سره له دې چې د کلاسیکیزم د مکتب مخالف دی، وایي: " خو طبیعت!" طبیعت او حقیقت "، (زولا) کله چې په ادبیاتو کې د طبیعت بنسټ کیښود، څرګنده یې کړه چې طبیعت یې په ادبیاتو کې د نوي شی په توګه پنځولی دی. ان د ادبي صنایعو شاعران ادعا کوي چې نښیرونه(اثار) یې د طبیعت په څېر او ورسره همډوله دي او دا د طبیعت انځورونه دي. مګر د کلاسیکانو د طبیعت پېښې یا تقلید د نورو ادبي مکتبونو له تګلورو او ډولونو څخه توپیر لري او د خبرو اترو وړ دی. تاسو دا توپیر او بنډار څنګه ارزوئ، یانې د کلاسیکانو پېښې یا تقلید له طبیعت څخه ؟

استاد سیماب: ستاسو پوښتنه د ادبیاتو او ښکلا پوهنې له بنسټیزو موضوعاتو څخه ده؛ ځکه د طبیعت تقلید یا محاکات (Mimesis) د کلاسیکو ادبي نظریو له مهمو اصولو څخه ګڼل کېږي. خو د دې اصل د سم درک لپاره باید دا روښانه کړو چې د طبیعت تقلید یوازې د طبیعي منظرو انځورول نه دي، بلکې د انسان، ټولنې، احساساتو، کړنو او د ژوند د واقعیتونو هنري بیاپنځونه هم رانغاړي. د کلاسیزم او نورو ادبي مکتبونو ترمنځ اصلي توپیر دا نه دی چې یو مکتب له طبیعت څخه تقلید کوي او بل یې نه کوي؛ بلکې توپیر په دې کې دی چې هر مکتب طبیعت څنګه پېژني، کوم اړخونه یې غوره کوي او په کوم هنري سبک یې وړاندې کوي. په کلاسیزم کې د طبیعت تقلید د ژوند او واقعیتونو ړوند او لفظي نقل نه دی، بلکې د طبیعت د اصولو، انساني کړنو او د ژوند د عمومي حقیقتونو پېژندنه او هنري انځورول دي. کلاسیک لیکوال هڅه کوي چې د واقعیتونو له منځه مهم، معقول

او د انسانانو لپاره د عمومي ارزښت لرونکي اړخونه غوره کړي او په منظم، متناسب او ښکلي هنري جوړښت کې يې وړاندې کړي. د لرغوني يونان فلسفي ارسطو په خپل اثر بوطيقا (Poetics) کې محاکات د شاعرۍ او ډرامې له بنسټيزو اصولو څخه ګڼي. د هغه په اند، شاعر يوازې هغه څه نه بيانوي چې پېښ شوي دي، بلکې هغه څه هم انځوروي چې د انساني طبيعت او پېښو له منطق سره سم پېښېدلای شي. وروسته نيکولا بوالو په خپل اثر د شعر هنر (L'Art poétique) کې د طبيعت د مطالعې او تقليد پر اهميت ټينګار وکړ. د بوالو لپاره طبيعت د هنري الهام سرچينه وه، خو له طبيعت څخه تقليد بايد د عقل، نظم، اعتدال او هنري ذوق له اصولو سره مل وي. په دې توګه، د کلاسيکانو تقليد د طبيعت له ظاهري بڼې سره د ورته والي تر څنګ، د هغه د داخلي نظم، انساني حقيقتونو او عمومي اصولو د هنري څرګندولو هڅه هم ده. د رومانټيسزم مخکښانو هم د طبيعت پر ارزښت ټينګار کاوه، خو د هغوی ليدلوری له کلاسيکانو سره توپير درلود. کلاسيزم: طبيعت د نظم، تناسب، عقل او عمومي انساني حقيقتونو په رڼا کې انځوروي.رومانټيسزم: طبيعت د انفرادي احساساتو، تخيل، ازادۍ، يوازيتوب او کله ناکله د عظمت او اسرار د څرګندولو وسيله ګڼي. د کلاسيک شاعر موخه د طبيعت له بېلابېلو اړخونو څخه د يوه منظم او متوازن هنري اثر رامنځته کول دي . د رومانټيک شاعر موخه د طبيعت او انساني روح ترمنځ اړيکه څرګندول او د انفرادي تجربې او عاطفې ژورتيا بيانول. ويکتور هوګو، چې د فرانسوي رومانټيسزم له مهمو استازو څخه دی، د کلاسيکو ادبي قواعدو له سخت محدوديت سره مخالفت کاوه. د هغه په ليدلوري کې طبيعت يوازې منظمې او ښکلې صحنې نه دي؛ بلکې تضادونه، بدرنګۍ، دردونه، عظمت او د ژوند بېلابېل اړخونه هم پکې شامل دي. نو د هوګو لپاره د

طبیعت او حقیقت منل د دې معنا لري چې هنر باید د ژوند یوازې یوه ټاکلې او مثالي بڼه نه وړاندې کوي، بلکې د انسان د تجربې پراخوالی هم څرګند کړي.

د نولسمې پېړۍ په ادبیاتو کې ریالیزم او نېچرلیزم هم د واقعیت او طبیعت د انځورولو په برخه کې مهم مکتبونه وو، خو د دوی موخې او طریقې له کلاسیزم سره توپیر لري. ریالیزم (Realism): د عامو انسانانو ژوند، ټولنیزې اړیکې، اقتصادي ستونزې او واقعي چاپېریال په نسبتاً رښتینې او بې تکلفه بڼه انځوروي. د بالزاک، فلوبر او ټالستای په اثارو کې د دې بهیر ښه لیدل کېږي.نېچرلیزم (Naturalism): د طبیعت او ټولنیز واقعیت د انځورولو لپاره د علمي مشاهدې، وراثت، چاپېریال او ټولنیزو شرایطو پر اغېزو ټینګار کوي. فرانسوي لیکوال امیل زولا د دې مکتب له مهمو استازو څخه و. هغه هڅه کوله چې د انسان چلند او ژوند د مادي او ټولنیزو عواملو په رڼا کې وڅېړي. په دې اساس، د کلاسیکانو تقلید د طبیعت له نظم او عمومي حقیقتونو سره تړاو لري؛ د ریالیستانو پام د واقعي ژوند او ټولنې انځورولو ته دی؛ او نېچرلیستان د انسان د چلند او برخلیک په تشریح کې د وراثت او چاپېریال رول ته ځانګړی اهمیت ورکوي.

مسعود: د کلاسیکې موسیقۍ په اړه څه لیدلوری لرئ؟ د کلاسیک موسیقۍ ترټولو اوچت او نامتو بنسټ ایښودونکي څوک ول؟

استاد سیماب: زما په اند، کلاسیکه موسیقي د بشري تمدن له هغو ارزښتناکو هنري میراثونو څخه ده چې د انسان احساسات، عقل، تخیل او ښکلا پوهنه په یوه ځانګړې هنري ژبه کې سره نښلوي. دا موسیقي یوازې د ږغونو او نغمو منظم ترکیب نه دی، بلکې د انسان د روحي تجربو، فکري ژورتیا او فرهنګي تاریخ څرګندونه هم ده. یوه مهمه یادونه دا ده چې کلاسیکه موسیقي یو واحد هنري

مکتب یا د یوه کس له خوا رامنځته شوی هنر نه دی. د نړۍ بېلابېل تمدنونه خپلې کلاسیکې موسیقۍ لري؛ خو کله چې په لوېدیځ کې د کلاسیکې موسیقۍ خبره کېږي، معمولاً د یورپ هغه هنري دود مراد وي چې د منځنیو پېړیو له موسیقۍ څخه یې وده کړې او د رنسانس، باروک، کلاسیکې دورې او رومانټیسزم په پراوونو کې یې ستر پرمختګ کړی دی.

مسعود: سره له دې چې دکلاسیزم ښوونځی تر اوسه هم په ادبي او هنري ډګر کې خپل ځانګړی ځای لري، خو د ادبي تاریخ په بهیر کې د واکمن مکتب په توګه ورو ورو خپل اهمیت له لاسه ورکړ. تاسو د کلاسیزم د ښوونځی د زوال لاملونه، انګېزې او اصلي عوامل څنګه ارزوئ؟

استاد سیماب: کلاسیزم د اروپا د ادبیاتو او هنرونو له مهمو مکتبونو څخه دی چې د عقل، نظم، تناسب، اعتدال او هنري اصولو پر بنسټ یې د ادبي تاریخ په پرمختګ کې ژور اغېز درلود. خو د ادبیاتو د تاریخ په بهیر کې هېڅ مکتب د تل لپاره د واکمن بهیر په توګه نه دی پاته شوی. کلاسیزم هم ورو ورو له رومانټیسزم او نورو نویو ادبي خوځښتونو سره مخ شو او خپل پخوانی انحصاري مقام یې له لاسه ورکړ. زما په خیال، د کلاسیزم زوال د هغه د هنري ارزښت د له منځه تلو په معنا نه دی، بلکې د ټولنیزو بدلونونو، فکري تحولاتو او د نوو ادبي غوښتنو په پایله کې د هغه د واکمنۍ کمزوري کېدل دي.

د سختو ادبي اصولو او قواعدو محدودیت : د کلاسیزم یو مهم اصل د نظم، تناسب او د هنري قواعدو مراعات و. په ځانګړي ډول، په فرانسوي کلاسیکه ډرامه کې د دربو وحدتونو اصل (د عمل، زمان او مکان وحدت) ته ځانګړې پاملرنه کېده. خو کله چې دغه قواعد په سخت او نه بدلېدونکي ډول تطبیق شول، د لیکوالو د

تخیل، انفرادي بیان او هنري ازادۍ امکانات یې محدودولای شول. ځینو نویو لیکوالو غوښتل چې د انسان پېچلي احساسات، تاریخي بدلونونه او د ژوند بېلابېلې تجربې په ازاده بڼه انځور کړي. همدې غوښتنې د کلاسیکو اصولو پر وړاندې د نوو ادبي لارو د رامنځته کېدو زمینه برابره کړه. د کلاسیزم د واکمنۍ د کمزوري کېدو له مهمو عواملو څخه د رومانټیسزم ظهور و. رومانټیسزم د اتلسمې پېړۍ په وروستیو او د نولسمې پېړۍ په پیل کې په اروپا کې پراختیا وموندە. رومانتیستانو پر عقل او قواعدو د کلاسیزم د ټینګار په مقابل کې د جذباتو، تخیل، فردي ازادۍ، طبیعت او هنري نوښت ارزښت ته لومړیتوب ورکړی. د ویلیم ورډزورت، سمویل ټیلر کولریج، ویکتور هوګو او بایرون په څېر لیکوالو د ادبیاتو لپاره نوې لارې پرانیستې. د هغوی په اند، هنر باید د انسان د روح، احساساتو او فردي تجربو ازاد بیان وي، نه یوازې د پخوانیو قواعدو مراعات. د اتلسمې پېړۍ د روښانتیا فلسفې د عقل، ازادۍ، فردي حقونو او د دودیزو واکونو د انتقادي ارزونې لپاره زمینه برابره کړه. دې خوځښت د ټولنې او انسان په اړه نوي افکار رامنځته کړل. وروسته د فرانسې انقلاب (۱۷۸۹) او نورو سیاسي او ټولنیزو بدلونونو د ازادۍ، برابرۍ، ملت پالنې او فردي هویت مفکورې پیاوړې کړې. د دغو تحولاتو په پایله کې، د ادبیاتو موضوعات هم پراخ شول. لیکوالانو یوازې د پخوانیو اخلاقي او هنري معیارونو پر ځای د ټولنیز عدالت، سیاسي ازادۍ، فردي حقونو او انساني کړاوونو په اړه زیاتې لیکنې پیل کړې.

ایا کلاسیزم په بشپړه توګه له منځه تللی دی؟ نه؛ د کلاسیزم زوال باید د هغه د بشپړې ورکېدو په معنا ونه ګڼل شي. هغه څه چې کمزوري شول، د یوه واکمن او غالب ادبي مکتب په توګه یې مقام و، نه د هغه هنري او فکري ارزښت. د کلاسیزم

اصول لا هم په ادبياتو، ډرامه، موسيقۍ، معمارۍ او ښکلاپوهنه کې اغېز لري. نظم، تناسب، د جوړښت انسجام او د ژبې وضاحت لا هم د ډېرو هنري اثارو مهمې ځانګړتياوې دي. په لنډه توګه، کلاسيزم خپل واکمن مقام ځکه له لاسه ورکړ چې د انسان او ټولنې نوو تجربو د بيان لپاره نويو ادبي لارو ته اړتيا پيدا شوه؛ خو د هغه بنسټيز هنري اصول تر نن ورځې پورې د ادبي او هنري ارزونې په مهمو معيارونو کې ځای لري.

مسعود: تاسو د پښتو ؛کلاسيک ادب؛ د اروپايي کلاسيزم ښوونځی سره څنګه پرتله کوئ؟

استاد سيماب: د پښتو کلاسيک ادب او يورپي کلاسيزم ترمنځ پرتله کول يو په زړه پورې او علمي بحث دی. که څه هم دواړه د کلاسيک اصطلاح کاروي، خو د تاريخي شرايطو، فکري بنسټونو، هنري اهدافو او ټولنيز چاپېريال له مخې مهم توپيرونه لري. د يورپي کلاسيزم ريښې يې په لرغوني يونان او روم کې دي، او په ځانګړي ډول د اوولسمې او اتلسمې پېړۍ په يورپ (لکه فرانس او انګلستان) کې د عقل، نظم او د لرغونو الګو د تقليد په توګه بيا راژوندی شو. پښتو کلاسيک ادب لکه د خوشحال خان خټک، رحمان بابا،حميدبابا د سيمه ييزو تاريخي بدلونونو، فکري خوځښتونو، تصوف، ملي مبارزو او سيمه ييزو کلتوري ارزښتونو په پايله کې رامنځته شوی دی، نه د يوناني او رومي يا بل ادب د تقليد له مخې. يورپي کلاسيزم پر عقل، منطق، فکري نظم، د ټولنيزو عادتونو پر نقد، اخلاقي اصولو او د قواعدو پر سخت ټينګار کوي. پښتو کلاسيک ادب زياتره پر تصوف، عرفان، مينه، اخلاقو، پښتني ننګ, جرئت، وطنپالنې او ټولنيز عدالت ولاړ دی. په دې ادب کې (په ځانګړي توګه د رحمان بابا په شعر کې) د زړه او احساس ژورواليد عقلي او

رسمي حدود څخه ماورا دی. یورپي کلاسیزم کی محتاطانه نظم، د ژبې او فورم توازن، روښانتیا او د سختو ادبي او ستایلیکو قوانینو پیروي حاکمه ده. پښتو کلاسیک ادب په شعر کې تر ډیره غزل، قطعه او مثنوي د اظهار لارې دي، چې د تصوف سمبولونه، فکري آزادي او د پښتو ژبې بډایه استعارې او اصطلاحات پکې کارول شوي دي. د خوشحال بابا په شعر کې حماسي او واقعیت پاله بڼه ښکاري، په داسې حال کې چې رحمان بابا عرفاني او اخلاقي اړخونه پیاوړي کوي.د یورپي کلاسیزم موخه یې د ټولنیز ریاکارۍ نقد، د اخلاقو اصلاح او د هنر د عالي او متناسب فورم ښودل دي. پښتو کلاسیک ادب موخه یې د انسان روحاني روښانتیا، د ټولنې د ناوړه دودونو نقد، د پښتني وقار ساتنه او د مینې او اخلاقو له لارې د انساني وجدان بیدارول دي. که څه هم دواړه مکتبونه د لوړ هنري ارزښت او دوامدار اغیز له مخې د کلاسیک مقام لري، خو روحیه یې توپیر لري. یورپي کلاسیزم پرعقل، قواعدو او نظم ولاړ دی، پداسې حال کې چې پښتو کلاسیک ادب زیاتره پرعشق، تصوف، اخلاقو، حماسې او ټولنیز درد متمرکز دی.

مسعود: په پښتو ادبیاتو کې د کلاسیکو لارویانو تر ټولو نامتو لیکوال څوک دي؟ ایا دوی د کلاسیکیزم له مکتب او تګلوري څخه اغیزمن دي که نه؟ ښه به وي که تاسو د دې لیکوالو د نوماندو نښیرونو (اثارو) نومونه واخلئ.

استاد سیماب: په پښتو ادبیاتو کې کلاسیک ادب یو ځانګړی او خورا بډای ځای لري. که د لویدیځ (یونان، روم او فرانسې) کلاسیزم له اصولو (لکه عقل، نظم، تناسب، اخلاقي ارزښتونو او د پخوانیو استادانو پیروي) سره پرتله کړو، نو په پښتو کلاسیک ادب کې هم ورته فکري او هنري بنسټونه په ډېر لوړ او ځانګړي شکل لیدل کېږي. البته, پښتو کلاسیک ادب د لویدیځ د کلاسیزم تقلید نه دی، بلکې د

پښتني ټولنې په بډايه کلتور، تصوف، حماسه، اخلاقو او فلسفه ولاړ دی.خو سبک هندي د فارسي کلاسيک څخه سرچينه اخلي. په پښتو کې د کلاسيکو لارويانو په آثارو کې نظم، فکري هم آهنګي، لوړ اخلاقي ارزښتونه، د ژبې روښانتيا او بلاغت د لويديځ د کلاسيکو اصولو سره پوره ورته والی لري. په پښتو ادبياتو کې يو شمېر سترې څېرې شته چې د کلاسيک ادب ستنې ګڼل کېږي.چې هغه زياتره زمونږ په زرينه دوره کې شتون لري. پښتو کلاسيکو ليکوالانو **(لکه خوشحال ، رحمان بابا او د سبک هندي شاعران)** د خپلو اثرونو له لارې د پښتو ژبې فکري او هنري بنسټونه دومره پياوړي کړل چې د وخت په تېرېدو سره لا هم د پښتو ذوق، فکر او ادبي تاريخ د ملا تير ګڼل کېږي. د دوی په اثارو کې د عقل، منظم فکر، اخلاقو او انساني وقار څرګندې نخښې د لويديځ د کلاسيکو جريانونو له لوړو اهدافو سره په زړه پورې ورته والی لري.

مسعود: د پښتو ژبې د ادبي نښيرونو (اثارو) او ځانګړې ډولونو (ژانرونو) په اړه د کلاسيسيسم د مکتب تګلوری او اصول څنګه ارزوي؟

استاد سيماب: که د کلاسيزم فکري او هنري اصول د پښتو ژبې په عمده ادبي ژانرونو (لکه منظوم داستان، غزلي، قطعي، قصيدې او منثورو اخلاقي او تاريخي متنونو) کې وپلټو، وينو چې پښتو کلاسيکو ليکوالانو په خپلو اثارو کې د لويديځ د کلاسيکو مکتبونو له ځينو بنسټيزو لارو چارو سره ورته تګلوری خپل کړی دی. عقل، منطق او فکري انسجام د کلاسيزم يو بنسټيز اصل د عقل او منطقي استدلال حاکميت دی. په پښتو کلاسيک ادب کې (په ځانګړې توګه د خوشحال خان خټک په شعرونو او نثر کې) عقل، تدبير، تجربې او منطقي تفکر ته تر جذباتي مبالغو ډېر ځای ورکړل شوی دی. د هغه په اثارو کې نظم او فکري ثبات د

کلاسیکو اصولو ښکارندویي کوي. اخلاقي ارزښتونه او ټولنیز اصلاح د کلاسیزم یو مهم هدف د ټولنې روزنه او د اخلاقي فضیلتونو پیاوړتیا ده. پښتو کلاسیک ادب (لکه د رحمان بابا عرفاني او اخلاقي شاعري یا د حمید مومند نیرنګ عشق) په ژوره توګه په انساني اخلاقو، د نفس په روزنه، او د ټولنیزو عیبونو په نقد ولاړ دي. د ژبې روښانتیا او بلاغت څنګه چې نوکلاسیکو لیکوالانو (لکه بوالو او الکزانډر پوپ) د ژبې پر روښانتیا، کنټرول او په اصولو برابر سبک ټینګار کاوه، په پښتو کې هم کلاسیکو استادانو د ژبې په اصالت، محکمې، پوهه او فصاحت کې ځانګړي معیارونه رامنځته کړل چې نن سبا د پښتو ژبې د لوړ معیار نخښې ګڼل کېږي. سره له دې چې فکري ورته والی پکې شته، خو د پښتو ادبي اثار او د لویدیځ د کلاسیزم ترمنځ بنسټیز توپیرونه هم موجود دي. د سرچینې توپیر، لویدیځ کلاسیزم د لرغوني یونان او روم (Greek & Roman) له تمدن، تیټر او اساطیرو څخه الهام اخیستی و؛ مګر پښتو کلاسیک ادب د اسلامي الهیاتو، تصوف، قامي او سیمه ییزو ارزښتونو، او پښتني جرګو او غیرت پر بنسټ رامنځته شوی دی.ژانري توپیر، په لویدیځ کلاسیزم کې (ټراېجډي، کامډي او حماسي ډرامه) ډېر مهم وو او سخت قواعد یې لرل؛ خو په پښتو کلاسیک ادب کې غزل، مثنوي (منظوم داستان)، قصیده او پندنامه تر ټولو مخکښ ژانرونه وو چې د هنري جوړښت تر څنګ یې جذباتي او عرفاني ژورواليۍ هم درلود.

د خوشحال خان خټک اثار (لکه دستار نامه ، سوات‌نامه او اخلاقي منظومې)

د عقل، ټولنیز نظم، سیاست، او د ژوند د اصولو له مخې خورا منظم او د کلاسیک فکر سره نزدې اثار دي.**د رحمان بابا دیوان** که څه هم د عرفان او عاطفې له مخې د رومانټیکو یا احساساتي جریانونو سره نزدې ښکاري، خو د فکري تعادل،

د ژبې د روښانتیا، او د انساني اخلاقو د لوړتیا له مخې د کلاسیک اعتدال او تناسب تر ټولو ښه بېلګه ده.د **حمید مومند اثر (نیرنګ عشق)** د هندي سبک او کلاسیکو فکري باریکیو یوه شاهکار ده چې د مینې، فلسفې او اخلاقي پایلو ترمنځ یې عقلي او هنري توازن ساتلی دی. که څه هم پښتو کلاسیک ادب د لویدیځ د کلاسیزم مستقیم غړی نه دی، خو د فکري نظم، د عقل او اخلاقو پر بنسټ د ټولنې د روزنې، او د هنري جوړښت د کلکتیا له مخې، په پښتو اثارو کې د کلاسیزم روحیه او اصول په ډېر روښانه او اصل شکل لیدل کېږي.

مسعود: تاسو په پښتو شعر و شاعرۍ، کیسو، داستانونو، رومانو او ناولونو کې د کلاسیزم ښوونځی ارزښت او ځانګړی اغېز څه ډول ارزوئ؟ ښه به وي که په دغو برخو کې د نوموتو څېړو نومونه او د دوی مهم، ګټور او پېژندل شوي نښیرونه (آثار) راته په ګوته کړئ.

استاد سیماب: کلاسیزم یو ځانګړی ادبي او هنري لیدلوری دی چې د نظم، اعتدال، عقل او کلاسیکو یوناني او رومي اصولو پیروي کوي. د پښتو ادبیاتو په اړه هم باید دا توپیر په نظر کې وساتل شي. پښتو کلاسیک شعر اوږد او بډای تاریخ لري، خو دا سمه نه ده چې د پښتو ټول کلاسیک شاعران د یورپ کلاسیزم د ښوونځي پیروان وګڼل شي. د **خوشحال خان خټک، رحمان بابا، حمید مومند** او نورو شاعرانو آثار د پښتو د خپل ادبي، عرفاني، اخلاقي او فرهنګي دودونو په رڼا کې باید وڅېړل شي. د دوی له اثارو سره د کلاسیزم د اصولو پرتله ګټوره ده، خو دا پرتله د مستقیم تاریخي اغېز د ثبوت معنا نه لري.

په شعر کې کلاسیزم د ژبې پر ښکلا، د فکر پر روښانتیا، د احساساتو پر اعتدال، د وزن او جوړښت پر تناسب او د انساني تجربو پر هنري بیان ټینګار کوي. د

کلاسیک‌پالنې له نظره، ښه شعر یوازې د احساساتو ناڅاپي څرګندونه نه ده؛ بلکې د فکر، عاطفې، ژبې او هنري جوړښت همږغي ده. د پښتو شاعرۍ په تاریخ کې ګڼ داسې شاعران شته چې په خپلو اثارو کې یې د فکر پخوالی، د ژبې ځواک، اخلاقي پیغام، هنري نظم او انساني تجربې څرګندې کړې دي. د دوی ارزښت د پښتو د خپل ادبي دود له مخې دی، خو د کلاسیزم له ځینو اصولو سره یې پرتله هم کېدای شي،خو دا د هغوئ تقلید نه شي بلل کېدای.دا لاندي څو نومونه دي چې کلاسیک درجه ته رسېدلي دي

خوشحال خان خټک: د پښتو د کلاسیک شعر له سترو څېرو څخه دی. د هغه په دیوان کې حماسي، اخلاقي، عشقي، سیاسي او ټولنیز موضوعات لیدل کېږي. د ده شعر د ژبې په ځواک، روښانه بیان، شخصي تجربو او د پښتني هویت په څرګندولو کې ځانګړی اهمیت لري. د هغه دستارنامه هم د اخلاقو، مشرۍ او ټولنیز مسئولیت په اړه مهم نثري اثر دی.

رحمان بابا: د پښتو عرفاني او اخلاقي شاعرۍ له نوموتو استازو څخه دی. د هغه دیوان د مینې، تواضع، زغم، انسان‌دوستۍ او معنوي پاکوالي موضوعات رانغاړي.

عبدالحمید مومند: د پښتو د کلاسیک غزل له مهمو شاعرانو څخه دی. د هغه په شاعرۍ کې د ژبې هنري ښکلا، دقیق تصویرونه، استعاره، تشبیه او د بیان ظرافت ځانګړی ځای لري.

علي خان: د پښتو د کلاسیک غزل له شاعرانو څخه دی چې د مینې، ښکلا او انساني احساساتو په بیان کې یې وندې لرلې ده.

کاظم خان شیدا: د خیال پردازۍ، نوښتګرو تصویرونو او هنري ژبې له امله د پښتو د کلاسیکي شاعرۍ په تاریخ کې پېژندل کېږي.

کیسه او داستان د انساني تجربو، ټولنیزو اړیکو، اخلاقو او د ژوند د پېښو د بیان مهم ادبي ژانرونه دي. د کلاسیزم له نظره، په یوه بنه داستان کې د پېښو ترمنځ منطقي اړیکه، د کرکټرونو د چلند معقولیت، د بیان روښانتیا او د موضوع هنري وحدت اهمیت لري. داستان باید یوازې د حیرانوونکو پېښو مجموعه نه وي، بلکې د انسان د چلند او ټولنیز ژوند په اړه یو منسجم مفهوم هم وړاندې کړي. په پښتو ادبیاتو کې هم د داستان ویلو پخوانی شفاهي دود شته. اولسي کیسې، متلونه، تاریخي روایتونه او عشقي داستانونه د پښتني فرهنګ او ټولنیزو ارزښتونو د لېږد مهمې وسیلې وې. د **آدم خان او درخانۍ ،فتح خان بړېځی** او نور اولسي داستانونه د مینې، وفادارۍ او ټولنیزو محدودیتونو یوه مشهوره بېلګه ده. د یوسف خان او شیر بانو داستان هم د مینې، دودونو او انساني اړیکو موضوعات رانغاړي. د پښتو د پخوانیو لیکنو په اړه څېړنې دا هم څرګندوي چې د **خوشحال خان خټک او افضل خان خټک** په تاریخي او یادښت ډول لیکنو کې د ځانګړو پېښو، شخصیتونو او ورځني ژوند داسې روایتونه شته چې د داستاني نثر ځینې ځانګړنې لري. البته دغه آثار او اولسي داستانونه باید په مستقیم ډول د یورپ کلاسیزم محصولات ونه ګڼل شي. د دوی اهمیت په دې کې دی چې د پښتو د خپل فرهنګ له مخې د انساني تجربو، اخلاقو او ټولنیزو اړیکو هنري انځور وړاندې کوي.

د پښتو لنډه کیسه او ناول د معاصر نثري ادب له مهمو برخو څخه دي چې د یورپي ادبیاتو ورکړه ده. په دغو ژانرونو کې د موضوع وحدت، د پېښو منطقي ترتیب، د کرکټرونو واقعي انځورول، د ژبې روښانتیا او د پای اغېزمنتیا هغه هنري ځانګړنې

دي چې د کلاسیک‌پالنې له اصولو سره پرتله کېدای شي. د پښتو د معاصر داستاني نثر په وده کې **سید راحت زاخېلي (۱۸۸۴-۱۹۶۳)** مهم مقام لري. د هغه ماه رخې یا نتیجه عشق د پښتو د لومړي ناول په توګه ډېرى وخت یادېږي، که څه هم د پښتو د لومړي ناول په اړه د څېړونکو ترمنځ اختلاف شته. د هغه لنډه کیسه کونډه جینې هم د پښتو د لومړنیو معاصرو لنډو کیسو له مهمو بېلګو څخه ګڼل کېږي. راحت زاخېلي په خپلو داستاني اثارو کې د ټولنیز ژوند، انساني اړیکو او د افرادو د ستونزو موضوعاتو ته پام کړی دی. د هغه ادبي خدمت دا و چې پښتو نثر ته یې د ناول او لنډې کیسې په څېر معاصر ژانرونه ورنزدې کړل او د پښتو داستاني ادب د ودې لپاره یې لاره هواره کړه. د پښتو د داستاني ادب په پراختیا کې وروسته ګڼو لیکوالو برخه واخیسته. د دوی په اثارو کې د ټولنیزو دودونو، بې وزلۍ، تعلیم، عدالت، ښځو د ژوند، سیاسي بدلونونو او جګړو موضوعات مطرح شول. په دې بهیر کې د کلاسیزم له اصولو سره ورته هنري ځانګړنې، لکه د کیسې جوړښت، د ژبې پخوالی او د کرکټرونو ترمنځ منطقي اړیکې، د ادبي نقد لپاره ګټور معیارونه دي؛ خو د معاصر پښتو ناول او لنډې کیسې ټولې ځانګړنې په کلاسیزم پورې محدودول سم نه دي، ځکه واقعیت پالنې، مارکسیزم،رومانټسیزم، سمبولیزم او نورو ادبي مکتبونو هم پر دې ژانرونو اغېز کړی دی.

د کلاسیزم تر ټولو مهمه ګټه دا ده چې ادبي اثر ته د هنري نظم، ژبني دقت، فکري روښانتیا او جوړښتي تناسب معیارونه وړاندې کوي. د دې مکتب له مخې، لیکوال باید د موضوع او بڼې ترمنځ توازن وساتي، د کرکټرونو په انځورولو کې هنري منطق مراعات کړي او د بې‌ځایه مبالغې پر ځای د اثر داخلي انسجام ته پام وکړي. په پښتو شاعرۍ، داستان او ناول کې د دغو معیارونو کارول د ادبي نقد او

لیکوالی لپاره ګټور دي. د بېلګې په توګه، د **رحمان بابا** د شعر د فکري روښانتیا، د **حمید مومند** د ژبې د هنري بڼکلا، د **خوشحال خان خټک** د بیان د ځواک او د **راحت زاخېلي** د داستاني جوړښت څېړنه د ادبي ارزونې لپاره بېلابېل فرصتونه برابروي.خو کلاسیزم ځینې محدودیتونه هم لري. که د نظم او اصولو پیروي دومره سخته شي چې د لیکوال انفرادي ږغ، نوښت، عاطفه او د ټولنې ځانګړې تجربې محدودې کړي، ادبي اثر خپل طبیعي ځواک له لاسه ورکولای شي. پښتو ادب د اولسي بیان، شفاهي روایت، عرفاني احساس، حماسي روحیې او نوښتګرو ادبي تجربو پراخ میراث لري؛ نو د دې ادب ارزونه باید یوازې د اروپایي کلاسیزم له معیارونو سره ونه تړل شي.

مسعود : په پښتو ادب کې د مکتبونو د تقلید ستونزې او د خپلې ادبي تیورۍ د تدوین اړتیا څومره ده؟

استاد سیماب : په ادبي کره کتنه کې ادبي مکتبونه او انتقادي نظریات د ادبي اثارو د پېژندنې، تحلیل او ارزونې مهمې وسیلې دي. د هر مکتب تر شا ځانګړي فلسفي بنسټونه، فکري اصول، تاریخي شرایط او د ادبي اثر د مطالعې ځانګړي میتودونه موجود وي. له همدې امله، د ادبي نظریاتو علمي پېژندنه او پر ادبي متونو یې د اصولو مطابق تطبیق د کره کتنې د پرمختګ لپاره اساسي اهمیت لري. خو کله چې یو ادبي مکتب د هغه له فکري او فلسفي شالید پرته ومنل شي، یا یې مفاهیم د یوې بلې ژبې او کلتور پر ادبي اثارو له انتقادي ارزونې پرته تطبیق شي، نو د علمي تحلیل پر ځای د نظریاتي تقلید ستونزه رامنځته کېږي. په پښتو ادب کې هم د مکتبونو پر بنسټ د کره کتنې د ودې په بهیر کې دا پوښتنه مهمه ده چې ایا د نورو ادبي او فکري دودونو نظریات د پښتو ادب د تحلیل لپاره په هماغه بڼه

کارول کېدای شي، که اړتیا ده چې د پښتو ادب تاریخي، کلتوري، ژبني او ټولنیز شرایط هم د کره کتنې په میتود کې اساسي ځای ولري؟

په دې اړه زما اساسي دریځ دا دی چې پښتو ادب باید یوازې د بهرنیو ادبي نظریاتو د تطبیق موضوع ونه ګڼل شي، بلکې د خپلې ادبي تجربې، شفاهي میراث او کلتوري ځانګړتیاوو په رڼا کې باید د خپلې تیورۍ د پېژندنې، تدوین او عملي کولو هڅه هم وشي. دا دریځ له نړیوالو نظریاتو سره د مخالفت معنا نه لري؛ بلکې موخه یې دا ده چې نړیوالې علمي تجربې د پښتو ادب د ژورې پېژندنې وسیله وګرځول شي. په علمي او ادبي ډګر کې د نظریاتو استفاده او د نظریاتو تقلید دوه بېلابېل مفاهیم دي. استفاده هغه وخت علمي ارزښت لري چې د یوې نظریې فلسفي بنسټونه، مفاهیم او د تطبیق شرایط وپېژندل شي او بیا د اړوند ادبي اثر له ځانګړنو سره سم وکارول شي. برعکس، تقلید هغه وخت رامنځته کېږي چې د یوې نظریې اصطلاحات او اصول له کافي پوهې، انتقادي ارزونې او د متن له ځانګړو شرایطو سره له اړیکې پرته ومنل شي. په پښتو ادب کې د دې ستونزې یوه بڼه د بهرنیو ادبي مکتبونو د اصطلاحاتو استعمال دی، په داسې حال کې چې د دغو اصطلاحاتو ترمنځ مفهومي توپیرونه او فلسفي بنسټونه په بشپړه توګه نه وي روښانه شوي. کله ناکله یوه نظریه د هغې له تاریخي شالید پرته د هر ادبي اثر د تحلیل لپاره کارول کېږي، حال دا چې د ادبي اثارو موضوعات، جوړښتونه، هنري ځانګړنې او کلتوري شرایط یو له بل سره توپیر لري. د تقلید بله ستونزه دا ده چې د یوه ادبي اثر ټول ارزښت د یوه نظریاتي مکتب له مخې ټاکل کېږي. په داسې تحلیل کې د اثر ژبه، تخیل، عاطفه، هنري جوړښت، د بیان ځانګړتیاوې او جمالیاتي ارزښتونه تر سیوري لاندې راځي او کره کتنه د یوې ټاکلې نظریې د اثبات وسیله ګرځي.

همدارنګه، کله چې د نورو ټولنو تاریخي او ټولنیزې تجربې د پښتني ټولنې پر ادبي اثارو بې له کافي پرتلیزې مطالعې تطبیق شي، د متن او نظریې ترمنځ ناسمې اړیکې رامنځته کېدای شي. د دې ستونزې د مخنیوي لپاره اړینه ده چې د ادبي مکتبونو نظریاتي اصول د پښتو ادب له تاریخي، ژبني، کلتوري او ټولنیزو واقعیتونو سره په انتقادي ډول وتړل شي.

د پښتو ادب شفاهي میراث او د خپلې تیورۍ بنسټ : د پښتو ادب د تیورۍ په بحث کې یوه اساسي پوښتنه دا ده چې د پښتو ادب د هنري اصولو او ادبي معیارونو د پېژندنې لپاره باید یوازې له بهرنیو نظریاتو استفاده وشي، که د پښتو ادب په خپل تاریخي او کلتوري میراث کې هم د یوې ادبي تیورۍ د جوړولو سرچینې موجودې دي؟ زما په فکر، د پښتو شفاهي ادب او د پښتني کلتور په ادبي تجربو کې د خپلې ادبي تیورۍ د پېژندنې او تدوین مهم امکانات موجود دي. لنډۍ،غاړې، اولسي سندرې،نکلونه، متلونه، اولسي روایتونه، حماسي او عشقي کیسې او نور شفاهي ادبي ډولونه د پښتني ټولنې د احساس، تخیل، ژبني ذوق، فکري تجربې او جمالیاتي معیارونو څرګندونې دي. دغه ادبي ډولونه یوازې د اولسي ژوند د انعکاس بېلګې نه دي، بلکې د ژبې د استعمال، د معنا د رامنځته کېدو، د عاطفې د بیان، د تخیل د جوړښت، د آهنګ او موسیقیت، د تصویر او سمبول او د مخاطب د اغېزمنولو ځانګړي اصول هم لري. د دغو اصولو علمي مطالعه کولای شي د پښتو ادب د تیورۍ د تدوین لپاره بنسټیز مواد برابر کړي. البته، د شفاهي ادب موجودیت په خپله د یوې بشپړې او منظمې تیورۍ د شتون ثبوت نه دی. د دې لپاره اړینه ده چې د شفاهي ادبي میراث ځانګړنې په منظمه توګه مطالعه، تحلیل او پرتله شي، له هغو څخه تکرارېدونکي هنري اصول

راوابستل شي او بيا د دغو اصولو مفهومي تعريفونه او د تطبيق حدود څرګند شي. په دې توګه، د پښتو ادب خپله تيوري د يوې داسې علمي هڅې په توګه مطرح کېږي چې د پښتو له ادبي تجربې څخه اصول راوباسي، هغه منظم کړي او د پښتو ادب د تحليل او ارزونې لپاره يې د يوه روښانه ميتود په توګه وړاندې کړي.

د پښتو ادب د تيورۍ او نړيوالو ادبي نظرياتو اړيکه : د پښتو ادب د خپلې تيورۍ د تدوين معنا دا نه ده چې پښتو ادب دې له نړيوالو ادبي او فکري تجربو څخه جلا شي. ادبي نظريات د انساني فکر، تاريخي تجربو او علمي څېړنو محصول دي، او د هرې ژبې ادبيات کولای شي له دغو تجربو څخه ګټه واخلي. خو دغه استفاده هغه وخت علمي ارزښت پيدا کوي چې د نظريې د اصل او د هغې د نوي تطبيق ترمنځ توپير وساتل شي. د بېلګې په توګه، مارکسي کره کتنه د طبقو، اقتصاد او ټولنيزو اړيکو د تحليل لپاره ځانګړي مفاهيم وړاندې کوي؛ ساختيات د متن د داخلي اړيکو او جوړښتي نظام په مطالعه کې مرسته کوي؛ اړواپوهنيزه کره کتنه د شخصيت، نفسياتي محرکاتو او ناخودآګاه بهيرونو د تحليل امکانات برابروي؛ او نور مکتبونه د ادبي متن د بېلابېلو اړخونو د پېژندنې لپاره ځانګړي ميتودونه لري. خو هېڅ يو مکتب بايد د هر ادبي اثر د ټولو اړخونو د تشريح يوازينۍ وسيله ونه ګڼل شي. د نظريې انتخاب بايد د اثر له موضوع، جوړښت، ژبې او هنري ماهيت سره مناسب وي. همدارنګه، د يوې نظريې د تطبيق پر مهال بايد د پښتني ټولنې تاريخي او کلتوري شرايط له پامه ونه غورځول شي. له همدې امله، د پښتو ادب د تيورۍ او نړيوالو نظرياتو ترمنځ مناسبه اړيکه د علمي انتخاب، انتقادي ارزونې او تخليقي تطبيق اړيکه ده. نړيوال نظريات د پښتو ادب د تحليل

امکانات پراخولای شي، او د پښتو ادب ځانګړې تجربې هم کولای شي د ادبي نظریاتو په پرتلیزه مطالعه کې نوي بحثونه او پوښتنې مطرح کړي.

د پښتو ادب د خپلې تیورۍ تدوین او عملي کړه کتنه : د یوې ادبي تیورۍ علمي ارزښت یوازې په نظري ادعاوو نه ثابتېږي، بلکې د هغې د اصولو په روښانه تعریف، د تحلیل په منظم میتود او د ادبي متونو په عملي ارزونه پورې تړلی دی. که د پښتو ادب د خپلې تیورۍ د تدوین موخه دا وي چې د پښتو ادبي اثارو د تحلیل لپاره یو مناسب او خپلواک چوکاټ رامنځته شي، نو اړینه ده چې د دغه چوکاټ مفاهیم، اصول او د تطبیق لارې په مشخص ډول وړاندې شي. په دې لړ کې لومړی ګام د پښتو شفاهي او لیکلي ادب د هنري ځانګړنو منظم تحلیل دی. دویم ګام د دغو ځانګړنو پر بنسټ د ادبي ارزونې د معیارونو پېژندنه او تعریف دی. دریم ګام د معیارونو ترمنځ د اړیکو روښانه کول او د متن د تحلیل لپاره د یوې منظمې کړنلارې جوړول دي. څلورم ګام د دغې کړنلارې عملي ازموینه ده، څو څرګنده شي چې یاد اصول د پښتو نظم او نورو ادبي ژانرونو د تحلیل لپاره څومره ګټور دي.

په دې برخه کې زما دوه کتابونه چې یو مې په ۲۰۲۵ء کال کې بل مې په ۲۰۲٦ ء کال د ؛ **د پښتو ادب تیوري** او ؛ **د پښتو نظم، د پښتو ادب تیورۍ په رڼا کې؛** ولیکل.د کتابونو ترمنځ یوه مهمه فکري اړیکه لیدل کېږي. لومړی کتاب د پښتو ادب د خپلې تیورۍ د پېژندنې او د هغې د بنسټونو د مطرح کولو هڅه کوي، په داسې حال کې چې دویم کتاب د یادې تیورۍ د عملي کولو لپاره نظري چوکاټ او د کړه کتنې نمونه وړاندې کوي. د دغو دوو پراوونو اړیکه د تیورۍ او عمل اړیکه ده. تیوري د تحلیل لپاره اصول او مفاهیم برابروي، او عملي کړه کتنه د دغو اصولو

د کارونې وړتیا، حدود او نیمګړتیاوې څرګندوي. که د عملي تحلیل په ترڅ کې د تیورۍ په اصولو کې ستونزې څرګندې شي، نو د هغو بیاکتنه او اصلاح د علمي پرمختګ یوه طبیعي برخه ده. په دې توګه، د پښتو ادب د خپلې تیورۍ تدوین باید د یوه بشپړ شوي او نه بدلېدونکي نظام په توګه ونه ګڼل شي، بلکې د یوې علمي پروژې په توګه دې وپېژندل شي چې د متني شواهدو، پرتلیزو مطالعاتو او عملي کره کتنې له لارې پرله پسې وده کوي.

د پښتو ادب د تیورۍ د تدوین اساسي اصول : د پښتو ادب د خپلې تیورۍ د علمي تدوین لپاره لاندې اصول مهم دي:

لومړی: د شفاهي ادبي میراث علمي مطالعه. د پښتو شفاهي ادب بېلابېل ډولونه باید د ژبې، تخیل، عاطفې، جوړښت، آهنګ، تصویر او کلتوري معنا له اړخه په منظم ډول وڅېړل شي.

دویم: د مفاهیمو او اصطلاحاتو روښانه تعریف. هر هغه مفهوم چې د پښتو ادب د تحلیل لپاره کارول کېږي، باید څرګند تعریف، مشخصه دنده او د تطبیق معلوم حدود ولري.

دریم: د متن محوري تحلیل. د کره کتنې پایلې باید د ادبي متن له مستندو شواهدو سره تړلې وي. نظریه باید د متن د پوهېدو وسیله وي، نه داسې چوکاټ چې متن په زور ورسره برابر کړل شي.

څلورم: د تاریخي او کلتوري شرایطو رعایت. د پښتو ادب د تحلیل پر مهال باید د پښتني ټولنې تاریخي تجربې، ژبني دودونه، ټولنیز جوړښتونه او کلتوري ارزښتونه په پام کې ونیول شي.

پنځم: له نړیوالو نظریاتو سره انتقادي اړیکه. د نورو ادبي مکتبونو له ګټورو اصولو څخه استفاده ضروري ده، خو دغه اصول باید د پښتو ادب له ځانګړنو سره د اړیکې له ارزونې وروسته تطبیق شي.

شپږم: د هنري ارزښتونو جامع ارزونه. د ادبي اثر ارزونه باید یوازې پر فکري یا ایډیالوجیک پیغام محدوده نه وي، بلکې ژبه، تخیل، عاطفه، جوړښت، سبک، هنري انسجام او ټولنیز اهمیت هم پکې شامل وي.

اووم: د تیورې عملي ازموینه او اصلاح. د تیورې اصول باید پر بېلابېلو متونو او ژانرونو وازمویل شي. د تطبیق پر مهال موندل شوې ستونزې باید د تیورې د اصلاح او پرمختګ لپاره وکارول شي.

په پښتو ادب کې د مکتبونو د تقلید ستونزه په اصل کې د بهرنیو نظریاتو د منلو ستونزه نه ده، بلکې د هغو د غیرانتقادي استعمال، د متن له ځانګړنو څخه د بېلتون او د پښتو ادب د خپل تاریخي او کلتوري چاپېریال د له پامه غورځولو ستونزه ده. له همدې امله، د پښتو ادب د علمي کره کتنې لپاره اړینه ده چې نړیوال ادبي نظریات په سمه توګه وپېژندل شي، د هغو د ګټې او محدودیتونو ارزونه وشي او د پښتو ادب د ځانګړو اړتیاوو مطابق وکارول شي. په عین حال کې، د پښتو شفاهي ادب او کلتوري میراث د خپلې ادبي تیورې د پېژندنې او تدوین لپاره مهمې سرچینې برابروي. د دغو سرچینو علمي مطالعه کولای شي د پښتو ادب د هنري اصولو، جمالیاتي معیارونو او د ادبي تحلیل د ځانګړو میتودونو په پېژندنه کې مرسته وکړي. خو د یوې منسجمې تیورې جوړول د اصولو د استخراج، مفهومي تعریف، منظمولو او عملي ازموینې غوښتنه کوي.

زما کتابونه ، پښتو ادب او تنقیدي نظریات (ډاکټرسیماب،۲۰۱۸)، د پښتو ادب تیوري(ډاکټرسیماب،۲۰۲۵) او د پښتو نظم، د پښتو ادب تیورۍ په رڼا کې (ډاکټرسیماب،۲۰۲۶) کتابونو د موضوعاتو ترمنځ اړیکه په همدې علمي مسیر کې درک کېدای شي: لومړی د ادبي نظریاتو د تقلید او تطبیق مسئله مطرح کوي، دویم د پښتو ادب د خپلې تیورۍ د بنسټونو پوښتنه راپورته کوي، او دریم د دغې تیورۍ د عملي استعمال لپاره د تحلیل چوکاټ وړاندې کوي.

په لنډه توګه، د پښتو ادب د کره کتنې د خپلواک علمي هویت د پیاوړتیا لپاره اړینه ده چې نړیوال نظریات د پښتو ادب د پوهېدو وسیله وګرځول شي، د پښتو شفاهي او لیکلي ادب له تجربو څخه هنري اصول راواېستل شي او دغه اصول د عملي کره کتنې له لارې وازمویل شي. د دې لارې موخه له نړیوال علمي بهیر څخه جلاوالی نه، بلکې په هغه کې د پښتو ادب د خپلې تجربې، خپل کلتوري شعور او خپل علمي دریځ پر بنسټ ګډون دی.

مسعود: د افغانستان د معماریۍ، نندارې''تیاتر''، ډرامې، موسیقۍ، انځورګرۍ او مجسمه جوړونې په هنرونو کې د کلاسیک تګلارې او هنر اغېز څه ډول ارزوئ؟ او دا راته وویاست، چې په دې برخو کې کومو نوموتو څېرو په خپلو ګټورو او اغېزناکو او پېژندل شویو نښیرونو(آثارو) کې د کلاسیزم اند وفکر ته ځانګړې پاملرنه کړئ ده؟

استاد سیماب: د افغانستان په معماریۍ، تیټر(تیاتر)، ډرامې، موسیقۍ، انځورګرۍ او مجسمه جوړونه کې د کلاسیک هنر اغېز ژور او بنسټیز دی. کلاسیک هنر په دې معنوي او مادي ډګرونو کې د اصالت، نظم، لوړ تکنیک، پخوانیو ارزښتونو او د تېرو دورو (لکه د غوري، تیموري، کوشاني او اسلامي

تمدنونو) د زرینو دورو د سمبول په توګه پېژندل کېږي. د افغانستان په معماری کې کلاسیک طرز د اسلامي او سیمه ییزو کلتورونو (لکه تیموري او غوري سبکونو) په اوبدلو سره رامنځته شوی دی. پدې کې د هندسي نقشونو دقیق کارول، لویو ګنبدونو، سرپوښونو (آرکونو)، کاشي کاری او د لرګیو په زړه پورې منبت کاری ته ځانګړې پاملرنه شوې ده. کلاسیکه معماری د ثبات، توازن او پرتم نخښه ده.په دې برخه کې زیاتره تاریخي معماران په نومونو نه دي پاتې، خو د هغوی شاهکارونه لکه د هرات جامع جومات، د غازي سلطان محمود مقبره (غزني)، د باګرام او بامیانو تاریخي اثار او په کابل کې د بابر باغ عمومي ډیزاین د کلاسیکې معماری تر ټولو لوړ او پېژندل شوي اثار دي.

په افغانستان کې تیټر (تیاتر)او ډرامه که څه هم په معاصره بڼه په شلمې پیړۍ کې (د امان الله خان د واکمنۍ پر مهال) پیل شوه، خو د هغې بنسټ په کلاسیکو ادبیاتو، فولکلوري کیسو، منظومو او د اروپایي کلاسیکو ډرامو (لکه د شکسپیر اثرونه) په پلمه پیاوړی شو. کلاسیکه ډرامه په لوړ ژبني معیار، اخلاقي پیغام، او د ژورو انساني احساساتو په انځورولو ولاړه ده.

د افغاني موسیقۍ کلاسیک سبک (چې په هندي کلاسیک او کورنیو درویشي او محلي ریښو هم متکي دی) د راګونو، تالونو او د شعر او موسیقۍ په لوړ همږغي کې ځانګړی ځای لري. کلاسیکه موسیقي په غمجنو، عارفانه او ژورو احساساتي پردوه ولاړه ده چې د روح آرامښت او د هنري اصالت ساتنه کوي.استاد قاسم افغان: د افغاني کلاسیکې موسیقۍ بنسټګر او په دې برخه کې مخکښ نوم دی.استاد سرآهنګ: چې د کلاسیکې موسیقۍ په برخه کې نړیوال شهرت لري. د هغه راګونه، هندسي او تکنیکي سندرې او په ځانګړې توګه د حافظ او بېدل د

غزلونو په زړه پورې اجرا د کلاسیک تفکر او هنري ذوق اوج دی. استاد رحیم بخش او استاد محمد حسین سرآهنګ په خپلو اغېزناکو اوازونو او راګونو سره د کلاسیزم بنسټونه ډېر پیاوړي کړل.

په افغانستان کې کلاسیک هنر او تفکر یوازې د تېر وخت یادونه نه ده، بلکې دا د افغان اولس د هویت، هنري عظمت او ژور جمالیاتی فکر یوه بې ساري زېرمه ده چې پورته یادو شویو نوموتو څېرو په خپلو خواریو او شاهکارونو سره ژوندۍ ساتلې ده.

***

په درنښت او ادبي مینه: انجنیر عبدالقادر مسعود

***

ګران استاد سیماب صاحب تاسو هغه علمي، ادبي او فرهنګي شخصیت یاست چې د خپلو ګټورو، اغېزناکو او ارزښتمنو لارښوونکي نښیرونو(آثارو) له لارې د پښتو ژبې او ادب رنګین او غوړېدلی ډګر تل تُود، روښانه او ځلانده ساتلی دی. د کلاسیسم نړېوال ادبي او هنري مکتب په تړاو په دې مرکه کې ستاسو دا علمي، ادبي او مسلکي هر اړخیزه څېړنه او شننه، چې د مستندو ماخذونو، علمي او ادبي معیارونو او منطقي استدلال پر بنسټ ترسره شوې ده د خورا ستاینې او درنښت وړ ده. تاسو په دغه مرکه کې ارزښتمن، ژور، ګټور، کره او بشپړ مسلکي ځوابونه راکړې دي. تاسو په دغه مرکه کې د هغو معاصرو او راتلونکو پښتونو او نسلونو لپاره چې د خپل علمي او ادبي څېړنو او شننو په اړه د معتبرو علمي او مسلکي ماخذونو او لارښوونکي نښیرونو(آثارو) په لټه کې دي، داسې روښانه لاره هواره

کړېده، چې دوی به په ډېر ښکلي او ظریفانه بڼه له دې مرکې څخه اغېزناکه او ارزښتمنه ګټه پورته کړي.

زه ستاسو څخه نه یوازې د زړه له کومې مننه‌وی یم، خو له لوی خدای څخه ستاسو د لا نورو پنځونو او هستونو د بریاوو او بریالیتوبونو په هیله یم.

ګران استاد سیماب صاحب، الله تعالی دې ستاسو د ژوند هره شېبه د خوښۍ په ګلونو، د مینې په عطرو او د نېکمرغۍ په رنګونو ښکلې کړي.

ستاسو د اندو فکر ښېرازه او غوړېدلی بڼ دې تل د علم او ادب په ګلونو سمسور وي.

***

قدرمن او درونده انجنیر عبدالقادر مسعود صاحب!

ستاسو له دې مینه‌ناکې، علمي او ادبي ستاینې څخه د زړه له کومې مننه کوم. په ځانګړي ډول ستاسو د هغو ژورو، پرځای او علمي پوښتنو مننه کوم چې د کلاسیزم د نړیوال ادبي او هنري مکتب په اړه یې د یوې ارزښتناکې علمي مرکې زمینه برابره کړه.

ستاسو د پوښتنو علمي ژورتیا، منطقي ترتیب او ادبي ارزښت د دې سبب شو چې د کلاسیزم ښپلابېل اړخونه تر ممکنه حده په روښانه، مستند او تحلیلي بڼه وڅېړل شي. زما په اند، د یوې ښې علمي مرکې ارزښت یوازې په ځوابونو کې نه، بلکې د پوښتنو په کیفیت، د موضوع په انتخاب او د بحث په علمي ژورتیا کې هم نغښتی وي؛ او ستاسو پوښتنو د همدې ارزښت څرګندونه کړې ده.

ستاسو ادبي مينه، علمي هڅې او د پښتو ژبې او ادب د ودې لپاره خدمتونه د ستاينې وړ دي. هيله لرم چې دا مرکه به د پښتو ادب د اوسني او راتلونکي نسل لپاره د مطالعې، څېړنې او علمي پوهاوي يوه ګټوره سرچينه وګرځي.

لوی خدای دې تاسو ته روغتيا، خوښي او بریاوې در په برخه کړي، قلم مو دې تل روان او فکري او ادبي هڅې مو دې د پښتو ژبې او ادب د لا بډاينې سبب وګرځي.

په درنښت، ادبي مينه او مننه

پروفېسر ډاکټر نصيب الله سيماب

***

په درنښت او ادبي مينه: انجنير عبدالقادر مسعود